

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

**ГЕОГРАФИЯНЫ ОҚЫТУ ПРОЦЕСІНДЕ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ
ЖОБАЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША
ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР**

Астана, 2025

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының Ғылыми-әдістемелік кеңесінің шешімімен ұсынылды (2025 жылғы 5 маусымдағы №2 хаттама).

«Географияны оқыту процесінде білім алушылардың жобалық іс-әрекетін ұйымдастыру» – Астана: Ы.Алтынсарин атындағы ҰБА, 2025.— 96 б.

Бұл әдістемелік ұсынымдар география пәні мұғалімдеріне арналған көмекші құрал болып табылады, оқыту әдістерін жетілдіруге және жобалық іс-әрекеттерді тиімді ұйымдастыруға бағытталған. Ұсынымдар оқу процесін ұйымдастыруда озық тәжірибені пайдалануға және тиімді әдістерді қолдануға көмектеседі.

Негізгі мәселелер және бағыттары бойынша географияны оқытудағы жобалық іс-әрекеттің маңызы және рөлі, обалық іс-әрекетті ұйымдастырудың әдістемелік негіздері. Білім алушылардың жобалық құзыреттілігін дамыту құралдары мен ерекшеліктері, география пәні бойынша жоба тақырыптарының мысалдары және оларды жүзеге асыру жолдары. беріледі.

Мақсаты білім алушылардың сапалы білім алуын қамтамасыз ету ғана емес, сонымен қатар олардың зерттеушілік және жобалық іс-әрекет құзыреттіліктерін дамытуды ынталандыру. Педагогтар, әдіскерлер, ғылыми қызметкерлер және білім алушылар үшін практикалық қызығушылық тудырады. Әдістемелік ұсынымдар география пәнін оқытудағы мәселелерді шешуге бағытталған және білім алушылардың зерттеушілік құзыреттілігін дамытуға ықпал ететін деректерден құрастырылған.

КІРІСПЕ

География пәнінің оқыту процесінде алатын ерекше орнына сай білім алушылардың жобалық іс-әрекетін ұйымдастыру - білім алушылардың шығармашылық және зерттеу қабілеттерін дамытудың қажеттілігі туындайды. Пәнге деген қызығушылығын арттырудың, сонымен қатар, алынған білімдерін практикада қолдану дағдыларын қалыптастырудың маңызды құралы. Қазіргі білім беру парадигмасы білім алушылардың белсенділігін, өз бетінше жұмыс істеуін және проблемаларды шешу қабілеттерін дамытуға бағытталған. Осыған сәйкес, жобалық іс-әрекет білім алушыларға білімді тереңдетуге, практикалық дағдыларды қалыптастыруға және өз білімдерін шығармашылық тұрғыдан қолдануға мүмкіндік береді.

Бұл әдістемелік ұсынымдар географияны оқыту барысында жобалық іс-әрекетті ұйымдастырудың теориялық және практикалық аспектілерін қарастырады. Білім берудің жаңа талаптарын ескере отырып, мұғалімдердің озық тәжірибелерін саралай отырып бұл нұсқаулық мұғалімдерге жобалық іс-әрекеттің мақсаты мен міндеттерін анықтауға, жоба тақырыптарын таңдауға, білім алушыларды жобалық жұмысқа дайындауға, жобаларды бағалауға және олардың нәтижелерін қорытындылауға көмектеседі. Жобалық жұмыс білім алушыларды тақырыпты терең зерттеуге, қосымша ақпарат көздерін іздеуге және алынған білімдерін жүйелеуге ынталандырады. Жобалық іс-әрекет зерттеу дағдыларын, ақпаратты талдау қабілетін, командада жұмыс істеуді, презентация жасауды және өз ойын нақты жеткізуді дамытады. Білім алушыларға өз идеяларын жүзеге асыруға, шығармашылық тәсілдерді қолдануға және инновациялық шешімдер табуға мүмкіндік береді.

Жобалық жұмыс білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады, оларды белсенділікке және өз білімдерін қолдануға ынталандырады.

Жобалық іс-әрекет білім алушыларды өздігінен жұмыс істеуге, өз уақытын жоспарлауға және жауапкершілікті сезінуге үйретеді.

Әдістемелік ұсынымдарда педагогтердің білім алушылардың жобалық іс-әрекетін нақты мақсаттарға жетуге бағыттау, жобаның тақырыбын таңдау, проблеманы анықтау, шешімдерін іздеу және нәтижелері бойынша әдістемелік көмек ұсынылады.

Практикалық бағыты жобалық жұмыс алынған білімдерді нақты жағдайларда қолдануға бағытталғандығын көрсету. Жобалық іс-әрекет білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Білім алушылар өз идеяларын жүзеге асырады және жаңа шешімдер іздейді. Көптеген жобалар командалық жұмысты қажет етеді. Білім алушылар бір-бірімен ынтымақтасады, міндеттерді бөліседі және ортақ мақсатқа жетеді.

Осы әдістемелік ұсынымдарда жобалық іс-әрекеттің ұйымдастырылуының әртүрлі аспектілері қарастырылады, соның ішінде жоба тақырыптарын таңдау, жобаларды жоспарлау, білім алушылардың жобалық қызметке қатысуын бағалау және жобалық жұмысты ұсыну сияқты мәселелер қамтылады. Бұл құрал мұғалімдерге география сабағында жобалық іс-әрекетті тиімді қолдануға және білім алушылардың білім алу процесін қызықты әрі нәтижелі етуге көмектеседі.

Географиядағы ғылыми жоба – бұл географиялық құбылысты немесе мәселені зерттеуге бағытталған зерттеу жұмысы. Жоба барысында білім алушылар географиялық зерттеу әдістерін қолдана отырып, деректер жинайды, талдайды және қорытынды жасайды. Мұндай жобалар білім алушылардың географиялық ойлау қабілетін дамытып, ғылыми-зерттеу дағдыларын қалыптастырады. Нәтижесінде, олар географиялық мәселелерді шешуге және қоршаған ортаны қорғауға бағытталған шешімдер ұсына алады. Бұл жобалар білім алушылардың география пәніне деген қызығушылығын арттырып, болашақ мамандық таңдауына әсер етуі мүмкін.

Жобалық жұмыс - бұл білім алушының белгілі бір тақырыпты терең зерттеп, практикалық нәтижеге қол жеткізуге бағытталған дербес жұмысы. Жобалық жұмыс барысында білім алушы зерттеу жүргізіп, ақпаратты талдап, өз идеяларын жүзеге асырады. Бұл жұмыс білім алушының шығармашылық қабілетін дамытып, алған білімін практикада қолдануға үйретеді.

Жобалық тапсырма – білім алушылардың өз бетінше зерттеу жүргізіп, нақты мәселені шешуге бағытталған шығармашылық жұмыс түрі. Бұл тапсырма білім алушылардың білімін тереңдетіп, практикалық дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Осы бағытта жұмыс жүргізуде әдістемелік ұсынымда «ғылыми жоба», «жобалық жұмыс», «жобалық тапсырма» ұғымдары қарастырылған; білім алушылардың зерттеу дағдыларын дамытудағы халықаралық және отандық тәжірибе және білім беру деңгейлеріндегі жобалық тапсырмаларды орындаудың ерекшеліктері көрсетіледі..

Әдістемелік ұсынымдар география мұғалімдеріне әдіскерлерге, сондай-ақ оқу-әдістемелік кешендердің авторларына арналған.

1 БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЖОБАЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Білім алушылардың жобалық іс әрекеттері – география пәніне деген қызығушылықты арттыру білім алушыны белсенді оқуға тартуға, олардың шығармашылық қабілеттерін, сыни ойлауын және командада жұмыс істеу дағдыларын дамытуға мүмкіндік беретін тиімді әдістердің бірі ретінде қарастыруымыз керек. Бұл әдіс географиялық құбылыстар мен процестерді тереңірек түсінуге ықпал ететін дербес зерттеуге бағытталған. Географиялық құбылыстар мен процестер - Жер бетіндегі және оның атмосферасындағы табиғи және әлеуметтік-экономикалық өзгерістердің жиынтығы. Олар климаттың өзгеруінен бастап, халықтың қоныстануына дейін сан алуан түрде көрінеді. Мұздықтардың еруі жаһандық климаттың жылынуының айқын белгісі болса, урбандалу қалалардың өсуі мен ауылдық жерлердің азаюына әкеледі. Бұл құбылыстар мен процестер бір-бірімен тығыз байланысты болғандықтан олардың себептерін және салдарын түсіну, қоршаған ортаны қорғау және тұрақты дамуды қамтамасыз ету үшін маңызды. Мысалы су басу және олардың салдарын алдын алу үшін зерттеу қажет. Сабақ барысында оқу мақсаттарына сай тақырыптар таңдалады. Жобалық әдіс оқуға деген пассивті көзқарасты жеңуге көмектеседі, өйткені білім алушылар практикалық есептерді шешу арқылы пәнге деген қызығушылығын арттыра отырып, білім беру процесінің белсенді қатысушылары болады.

Географияны оқыту контексіндегі жобалық қызметті зерттеудің өзектілігі ақпараттық шамадан тыс жүктеменің жаңа оқыту тәсілдерін талап ететін қазіргі заманғы шындықтарға білім беру процесін бейімдеу қажеттілігіне байланысты.

Білім алушылардың географияны оқуға деген ынтасын арттыру құралы ретінде жобалық іс әрекеттерді зерттеу қазіргі заманғы білім беру жүйесінің талаптарына жауап береді және педагогтарға білім алушылармен тиімді жұмыс істеуге жаңа мүмкіндіктер береді, бұл тақырыпты білім беру сапасына қойылатын қазіргі заманғы талаптар жағдайында ерекше өзекті.

Алғаш рет жобалық әдіс ХІХ ғасырдың соңында АҚШ-тың ауылды елді мектептерінде назар аударыла бастады. Сонымен қатар 824 жылы Ренсселер политехникалық институтында инженерлерді даярлау құралы ретінде де қолданылды. “Жоба” терминін АҚШ-та алғаш рет 1908 жылы АҚШ-тың ауыл шаруашылығы мектептерінің тәрбие бөлімінің меңгерушісі Д.Снедзен қолданыпты, Себебі ауыл жағдайында фермер балаларының мектепке тұрақты түрде бармауына байланысты мұғалімдерден алатын үй тапсырмаларын “үй жобасы” деп атады Тапсырмалар беру арқылы білім алушының ойлау қабілетіне сай қарастырылды.

1911 жылы АҚШ-тың Тәрбие бюросы бұл терминді заңдастырды. Жобалар әдісін американдық философ және педагог Джон Дьюи әзірлеген деп есептеледі. Жобалар әдісінің теориялық негізі оның қызмет арқылы оқытуға үлкен мән берілген педагогикалық тұжырымдамалары болды. Джон Дьюи шәкірті профессор У.Х. Килпатрик жобалар әдісін қандай да бір оқу тапсырмасын нақты өмірлік жағдайда шешуге байланысты мақсатты қызметті жоспарлау әдісі

ретінде, ортақ мүддеге біріккен балалардың жоғары дәрежелі дербестігімен, “бар ынтасымен орындалған” іс әрекет ретінде сипаттады. Осы кезеңде жобалық жұмыстың мазмұны мен мәні анықталды.

Оқыту үрдісіне ойын жобалары, экскурсиялық жобалар, әңгімелеу жобалары және құрылымдық (еңбек) жобалары ене бастады. Ұзақ тәжірибеден өту барысында

жобаның сатылары немесе кезеңдері: мақсатты қою, содан кейін оны жоспарлау, орындау, оны практикалық жүзеге асырумен және қол жеткізілген нәтижелерді сынаумен аяқтау қарастырылды.

География мұғалімнің функциялары: өз білім алушыларына оларды қоршаған нақты ортаға, табиғи құбылыстар, әлеуметтік қарым-қатынас және сабақтар әлеміне олардың белсенді қатысуын жалғастыру мүмкіндігін беру.

Білім алушыларды 7-9 сынып географиясын оқытуда физикалық географиялық заңдылықтар мен табиғат ортасы, географиялық қабық, биосфера тақырыптары пәнаралық сипатқа ие. барлық материалдармен, анықтамалықтармен, құралдармен және т.б. қамтамасыз ету;

-жанама, бағыттаушы сұрақтар арқылы туындаған қиындықтарды еңсерудің әртүрлі тәсілдерін талқылау;

-жұмыс процедурасының әртүрлі фазаларын мақұлдау немесе мақұлдамау

Жобалық тапсырма – бұл білім алушыға немесе білім алушылар тобына оқу процесі аясында қойылатын нақты міндет. Ол оқу бағдарламасының бөлігі болуы мүмкін, мысалы, үй тапсырмасы немесе сыныптағы тапсырма. Негізгі мақсат – зерттеліп жатқан тақырыпқа байланысты нақты мәселені шешу дағдыларын дамыту.

«География» оқу пәнін оқытудың міндеттері:

1) табиғи және антропогендік нысандарды, құбылыстар мен мәселелерді қамтитын әлемнің географиялық бейнесін ашу, қоршаған әлемнің аумақтық айырмашылықтарын, олардың объективті сипаты мен адамдардың өмірі үшін маңыздылығын түсінуді қалыптастыру;

2) білім алушылардың бойында табиғат пен қоғам арасындағы өзара байланыстарға, осы байланыстардың кеңістіктік ерекшеліктеріне ғылыми көзқарастарды қалыптастыру;

3) қоғамдық өндірістің, табиғатты қорғау мен табиғатты тиімді пайдаланудың ғылыми-жаратылыстану, әлеуметтік-экономикалық негіздерін ашу;

4) білім алушылардың географиялық зерттеу әдістері мен зерттеу дағдыларын игеруіне ықпал ету;

5) география ғылымының түсініктері мен терминдерін меңгеруіне ықпал жасау;

6) кеңістіктік ойлау мен картографиялық дағдыларды қалыптастыру;

7) географиялық білімді күнделікті өмірде, өз іс-тәжірибесінде пайдалану дағдыларын дамыту.

«География» оқу пәні – табиғи, қоғамдық, әлеуметтік нысандарды, құбылыстарды, үдерістерді бірлікте қарастыратын маңызды пән. География табиғи және антропогендік нысандардың арасындағы кеңістіктік-уақыттық

өзара байланыстар мен өзара тәуелділіктерді зерттейді.

Тұлғаның географиялық мәдениеті – Жер табиғаты, оның әртүрлілігінің себептері, халық және оның шаруашылық қызметі туралы білімге негізделген өмірлік құндылықтар жүйесі. Бұл жүйеде қоршаған ортаға деген құндылықтық қатынас жүйе құраушы болып табылады және ол “адам-табиғат-қоғам-мәдениет” қарым-қатынасы процесінде білім алушының мінез-құлқын реттейді..

Дүниенің географиялық бейнесі – аумақтық табиғи-қоғамдық жүйелердің қасиеттері мен заңдылықтары туралы көзқарастар жиынтығы.

Географиялық ойлау – географиялық нысандардың, құбылыстар мен мәселелердің маңызды қасиеттерін немесе ерекшеліктерін, сондай-ақ олардың арасындағы байланыстарды тану және көрсету процесі; ол аумақтылығымен, күрделілігімен, жаһандануымен ерекшеленеді[1].

«Географиялық зерттеу» бөлімі бойынша ортақ оқыту мақсаттары 1.1 Географиялық зерттеу әдістері 7.1.1.3 академиялық адалдық қағидаттарын сақтай отырып, географиялық ақпарат көздерімен (карталар, суреттер, мәтіндер, фотосуреттер, графикалық материалдар) жұмыс істеу;

1.1 Географиялық зерттеу әдістері География ғылымы және оның зерттеу әдістері 8.1.1.1 география ғылымының салаларға бөлінуін түсіндіру және зерттеудің негізгі бағыттарын анықтау;

8.1.1.2 географиялық құбылыстар мен мәселелерді зерттеу үшін далалық, картографиялық және теориялық әдістерді қолдану;

7.1.1.6 географиялық нысандардың, құбылыстар мен үдерістердің сипатын графикалық түрде көрсету (сызба, диаграмма, график);мақсаттары білім алушылардың жобалық жұмыстарына бағытталған мақсаттар болып табылады.

5. Экономик алық география	5.1 Табиғат ресурста ры	7.5.1.1 табиғат ресурстарын жіктеу; 7.5.1.2 жергілікті компонентті ескере отырып, табиғат ресурстарының таралу заңдылықтарын талдау; 7.5.1.3 табиғат ресурстарын игеру мәселелерін, оның ішінде жергілікті ерекшеліктерді ескере отырып	8.5.1.1 табиғат ресурстарын экономикалық және экологиялық бағалау; 8.5.1.2 әлемнің жеке аймақтарының табиғат ресурстарының әлеуетін бағалау; 8.5.1.3 әртүрлі табиғат ресурстарын қайта өңдеу технологияларын және өнім түрлерін талдау	9.5.1.1 Қазақстанның табиғи- ресурстық әлеуетін, оның аймақтар бойынша бөлінуін және экономика үшін маңыздылығын талдай отырып бағалау; 9.5.1.2 табиғат ресурстарын өндіру мен өңдеуді, олардың экономика мен экспорттағы
-------------------------------------	----------------------------------	---	--	---

		талдау және оларды шешудің тиімді жолдарын ұсыну;	(өндірудің, өңдеудің, қоршаған ортаға және экономикаға әсер етудің заманауи технологияларын зерттеу);	рөлін талдау; 9.5.1.3 табиғатты пайдалану түрлеріне жіктеу және олардың экономика мен экологияға әсерін бағалау; 9.5.1.4 аймақтық ерекшеліктер мен жаһандық сын-тегеуріндерді ескере отырып, табиғатты тиімді пайдалану жөнінде ұсыныстар әзірлеу;
--	--	---	---	--

Бағдарлама мақсаттары бойынша талдау, әзірлеу, бағалау және зерттеу қойылған мақсаттар бойынша жобалық жұмыстар беруге толықтай мүмкіндіктер бар.

Жобалық тапсырмалар әдетте уақыт және көлемі бойынша шектеулі. 7-9-сынып білім алушыларына арналған географиялық жобалық тапсырмалардың мысалдары:

1. **“Менің қаламның/ауылымның экологиялық жағдайы”**: Білім алушылар өздері тұратын жердің экологиялық проблемаларын зерттеп, оларды шешу жолдарын ұсынады (ауаның ластануы, қоқыс мәселесі, судың сапасы).

2. **“Саяхат маршрутын құрастыру”**: Білім алушылар өздері таңдаған аймаққа саяхат маршрутын құрастырып, оның ерекшеліктерін, қызықты жерлерін және саяхаттың экономикалық тиімділігін талдайды.

3. **“Белгілі бір табиғи аймақты зерттеу”**: Білім алушылар белгілі бір табиғи аймақтың климатын, өсімдіктерін, жануарларын және адамның әсерін зерттеп, оның ерекшеліктерін сипаттайды.

4. **“Географиялық карта жасау”**: Білім алушылар өздері тұратын ауданның қарапайым географиялық картасын жасап, онда негізгі нысандарды белгілейді (өзендер, көлдер, жолдар, елді мекендер).

5. **“Климаттың өзгеруі және оның жергілікті әсері”**: Білім алушылар климаттың өзгеруінің себептерін және салдарын зерттеп, өз аймағындағы ықтимал әсерлерін бағалайды.

6. **“Жергілікті кәсіпорынның географиялық орналасуы”**: Білім алушылар жергілікті кәсіпорынның географиялық орналасуының себептерін зерттеп, оның экономикалық тиімділігін және қоршаған ортаға әсерін талдайды.

7. **“Табиғи ресурстарды тиімді пайдалану”**: Білім алушылар өз аймағындағы табиғи ресурстарды зерттеп, оларды тиімді және тұрақты пайдалану жолдарын ұсынады.

8. **“Ұлттық тағамдардың географиясы”**: Білім алушылар әртүрлі халықтардың ұлттық тағамдарының шығу тегін, құрамын және географиялық таралуын зерттейді.

10-11 сынып білім алушыларына арналған географиялық жобалық тапсырмалар (Геоэкология, геоэкономика, елтану):

Геоэкология:

1. **“Өнеркәсіптік аймақтың геоэкологиялық жағдайы және оны жақсарту жолдары”**: Білім алушылар белгілі бір өнеркәсіптік аймақтың экологиялық проблемаларын (топырақтың, судың, ауаның ластануы) зерттеп, оларды шешу жолдарын ұсынады (оңтайлы технологияларды енгізу, тазарту құрылғыларын орнату, қалдықтарды қайта өңдеу).

2. **“Қаланың/ауданның тұрақты даму стратегиясын әзірлеу”**: Білім алушылар өз қаласының/ауданының әлеуметтік-экономикалық және экологиялық жағдайын талдап, тұрақты даму стратегиясын әзірлейді (энергияны үнемдеу, көліктің экологиялық түрлерін дамыту, жасыл желектерді көбейту).

3. **“Биосфералық қорықтың/ұлттық парктің геоэкологиялық маңызы”**: Білім алушылар белгілі бір биосфералық қорықтың/ұлттық парктің табиғатын зерттеп, оның экожүйесін қорғаудың маңыздылығын дәлелдейді, сондай-ақ аймақтық экономикаға әсерін бағалайды.

Геоэкономика:

1. **“Қазақстанның әлемдік экономикадағы орны”**: Білім алушылар Қазақстанның әлемдік экспорт пен импорт құрылымын, халықаралық сауда байланыстарын талдап, экономикалық даму перспективаларын бағалайды.

2. **“Аймақтық экономикалық интеграцияның Қазақстан үшін маңызы”**: Білім алушылар ЕАЭО, “Белдеу және жол” сияқты аймақтық экономикалық интеграциялық процестерге Қазақстанның қатысуының артықшылықтары мен кемшіліктерін зерттеп, экономикалық дамуға әсерін бағалайды.

3. **“Жергілікті кәсіпорынның халықаралық нарыққа шығу мүмкіндіктері”**: Білім алушылар жергілікті кәсіпорынның өнімдерін халықаралық нарыққа шығару мүмкіндіктерін зерттеп, маркетингтік стратегиясын және логистикалық жоспарын әзірлейді.

Елтану:

1. **“Белгілі бір елдің геосаяси жағдайы және Қазақстанмен қарым-қатынасы”**: Білім алушылар өздері таңдаған елдің геосаяси жағдайын (ішкі және сыртқы саясатын, әскери қуатын, халықаралық ұйымдарға қатысуын) талдап, Қазақстанмен қарым-қатынасын сипаттайды.

2. **“Белгілі бір елдің мәдениеті және туристік әлеуеті”**: Білім алушылар өздері таңдаған елдің тарихын, мәдениетін, дәстүрлерін және туристік ресурстарын зерттеп, Қазақстаннан туристерді тарту мүмкіндіктерін бағалайды.

3. **“Қазақстанның белгілі бір елмен экономикалық ынтымақтастығы”**: Білім алушылар Қазақстан мен таңдаған ел арасындағы сауда-экономикалық байланыстарды, инвестициялық жобаларды, ынтымақтастық салаларын зерттеп, даму перспективаларын бағалайды.

Жобалық жұмыс – бұл орындалуы үшін едәуір уақыт пен күшті талап ететін ауқымды әрі кешенді тапсырма. Жобалық тапсырмадан айырмашылығы, жобалық жұмыс көбінесе қорытынды жұмыс немесе зерттеу жобасының бөлігі болып табылады және бірнеше кезеңді қамтуы мүмкін (зерттеу, жоспарлау, жүзеге асыру, презентация және т.б.). Жобалық жұмыс кеңірек әрі терең мәселелермен байланысты, олар дербестік пен шығармашылықты талап етеді. Ол көбірек уақыт алуы мүмкін және дайындық деңгейі жоғары болады. Географияны оқытудағы жобалық жұмыстың маңыздылығы зор, себебі ол теориялық білімді практикамен ұштастырып, білім алушылардың белсенділігін арттырады. Жобалық жұмыс білім алушылардың зерттеу дағдыларын, сыни ойлауын, шығармашылық қабілетін, командада жұмыс істеу қабілетін дамытады. Білім алушылар өздері таңдаған тақырыпты терең зерттеп, ақпаратты талдап, қорытынды жасайды, нәтижесінде география пәніне деген қызығушылығы артады.

Географияны оқытудағы жобалық жұмыстың мысалдары:

1. **“Менің өңірімнің туристік әлеуеті”**: Білім алушылар өздері тұратын жердің туристік ресурстарын зерттеп, туристік маршруттар құрастырады, буклеттер, веб-сайттар жасайды. Бұл білім алушылардың жергілікті жерді тануға деген қызығушылығын арттырып, туризм саласындағы мамандықтарға бағдарлайды.

2. **“Климаттың өзгеруі және оның жергілікті әсері”**: Білім алушылар климаттың өзгеруінің себептерін, салдарын зерттеп, өз аймағына ықтимал әсерлерін бағалайды. Жергілікті жағдайға бейімделу шараларын ұсынып, экологиялық сананы қалыптастырады.

3. **“Белгілі бір елдің мәдениеті және экономикасы”**: Білім алушылар өздері қызығатын елдің мәдениетін, тарихын, экономикасын зерттеп, Қазақстанмен салыстырады. Презентациялар, бейнероликтер жасайды, мәдениетаралық түсіністікті дамытады.

4. **“Қоршаған ортаны қорғау жобасы”**: Білім алушылар қоқыс жинау акциясын ұйымдастырып, ағаш отырғызып, экологиялық тазалықты сақтауға үлес қосады. Бұл білім алушылардың жауапкершілігін арттырып, экологиялық мәдениетін қалыптастырады.

5. **“Географиялық карта жасау”**: Білім алушылар өздері тұратын ауданның интерактивті картасын жасап, онда негізгі нысандарды белгілеп, ақпараттық анықтама береді. Картографиялық білімдерін жетілдіріп, ақпараттық технологияларды пайдалану дағдыларын дамытады.

6. **“Энергияны үнемдеу жобасы”:** Білім алушылар мектепте немесе үйде энергияны үнемдеу жолдарын зерттеп, практикалық шаралар ұсынады (жарықдиодты шамдарды пайдалану, жылуды сақтау). Экономикалық және экологиялық сауаттылықты арттырады.

Бұл мысалдар география пәнінің әртүрлі тақырыптарын қамтиды және білім алушылардың қызығушылығына, жас ерекшеліктеріне қарай бейімделуі мүмкін. Жобалық жұмыс білім алушыларға географияны тереңірек түсінуге, практикалық дағдыларын дамытуға және қоршаған әлемге деген жауапкершілік сезімін қалыптастыруға көмектеседі.

Э. Коллингс 1917 жылы Миссуридегі ауылдық мектептердің бірінде жоба әдісін енгізе бастады. Бұл әдістің жетекші принциптері баланың табиғи стихиялық импульстарын есепке алу және ілесіп оқыту болды. 12

Коллингс әдістемесіне сәйкес, білім алушылар өздері жасауы керек нәрсені өздері жобалауы керек еді. Мектептегі білім берудің мақсаты баланың білім алуы емес, оның өмірін тікелей жақсарту болды. 1

Коллингс өзінің жүйесінің алғашқы қадамы балаға қызықты және жемісті қызметті таңдауға, сондай-ақ осы іс-әрекет барысында кездесетін мәселелерді шешуге көмектесуді қарастырды [2].

Географияны оқытуда жобалық іс әрекеттер білім алушылардың зерттеу дағдыларын дамытуға, теориялық білімдерін практикада қолдануға және қоршаған ортаға деген жауапкершілігін арттыруға мүмкіндік береді. Шетелдік тәжірибе осы салада қызықты және пайдалы тәсілдерді ұсынады.

1. Финляндия оқыту тәжірибесінде құбылыстарды оқытуға назар аударады.

Финляндия білім беру жүйесінде географияны оқыту құбылыстарды зерттеуге негізделген. Финляндия бәрін аяғынан тік қойып, білім беру жүйесін түбегейлі өзгертуге шешім қабылдады. Және айта кету керек, бұл оң нәтиже берді. Білім алушылардың географияға деген қызығушылығын тудырады.

Жүйе “Феномендерге (немесе құбылыстарға) негізделген оқыту” деп аталады, ағылшын тілінде Phenomenon Based Learning деп дыбысталады. Мәні мынада, балалар белгілі бір құбылыстарды барлық аспектілері бойынша зерттейді. Бәрі сұрақ немесе мәселе қоядан басталады. Мысалы, неліктен ұшақ ұшып, ауада қалықтай алады. Бұл сұрақты талдай отырып, біз тарихқа еніп, ұшақтар қашан, кім және қалай ойлап табылғанын, олар неліктен және қалай әскери мақсаттарда пайдаланылғанын талдаймыз. Әрі қарай физика қосылып, ұшаққа үлкен салмағына қарамастан ұшуға мүмкіндік беретін заңдарды түсіндіреді және т.б. Пәнаралық байланысты көреміз.

Дәл осылайша жол кептелістерінің мысалында зерттеуге болады. Неліктен олар пайда болады, қаладағы халық саны қанша, неліктен халықтың тығыздығы артты, машиналар қандай жылдамдықпен қозғалады және бұл мәселені қалай шешуге болады [3].

Қазіргі кезеңде білім алушыларға нақты өмір мәселелерін шешуге үйрету басты мәселе. Қоғам дамуы мен цифрлық заманда білім алушылардың білім алу траекториялары үлкен трансформацияға ұшырауда. Білім алушыларды сабақ барысында жобалық зерттеушілікке бағыттап оқыту өзекті болып табылады.

Сондықтан да мәселені шешуге тырысып, білім алушылар өздері үшін қажетті білім мен дағдыларды алуын қарастырамыз. Білім алушы тарапынан Мен мұны не үшін білуім керек? деген ой туындату қажет.

«География» оқу пәні – табиғи, қоғамдық, әлеуметтік нысандарды, құбылыстарды, үдерістерді бірлікте қарастыратын маңызды пән. География табиғи және антропогендік нысандардың арасындағы кеңістіктік-уақыттық өзара байланыстар мен өзара тәуелділіктерді зерттейді.

Тұлғаның географиялық мәдениеті – Жер табиғаты, оның әртүрлілігінің себептері, халық және оның шаруашылық қызметі туралы білімге негізделген өмірлік құндылықтар жүйесі. Бұл жүйеде қоршаған ортаға деген құндылықтық қатынас жүйе құраушы болып табылады және ол “адам-табиғат-қоғам-мәдениет” қарым-қатынасы процесінде білім алушының мінез-құлқын реттейді..

Дүниенің географиялық бейнесі – аумақтық табиғи-қоғамдық жүйелердің қасиеттері мен заңдылықтары туралы көзқарастар жиынтығы.

Географиялық ойлау – географиялық нысандардың, құбылыстар мен мәселелердің маңызды қасиеттерін немесе ерекшеліктерін, сондай-ақ олардың арасындағы байланыстарды тану және көрсету процесі; ол аумақтылығымен, күрделілігімен, жаһандануымен ерекшеленеді[4].

7-9 сынып география пәндерінде пәнаралық негізде және әртүрлі салалардағы білімді біріктіруге орасан мүмкіндіктері бар.

География тақырыптарында оқу процесінің айрықша ерекшелігі: тақырыпты зерттеу жалпы идеялардан басталады-үлкеннен кішіге дейін қамтуға болатындығы. Білім алушылардың сұрақтары мен қызығушылықтары төңірегінде сабақ құру бағаланады.

Мысалы, “География тақырыптарында оқу процесінің айрықша ерекшелігі” деген тұжырымды кеңейту үшін география пәнінің ерекшеліктерін ашып, оның басқа пәндерден айырмашылығын түсіндіру. География тақырыптарында оқу процесінің айрықша ерекшеліктері келесілерден көрінеді:

Кеңістіктік ойлауды дамыту: География – кеңістікпен, оның құрылымымен және ондағы құбылыстардың таралу заңдылықтарымен айналысатын пән. Сондықтан оқу процесі білім алушылардың кеңістіктік ойлау қабілетін дамытуға бағытталған. Бұл карталарды оқу, бағдарлау, географиялық нысандарды анықтау және олардың өзара байланысын түсіну арқылы жүзеге асады.

Жер бетіндегі құбылыстарды зерттеу: География табиғи және әлеуметтік құбылыстарды бірге зерттейтін жалғыз пән. Білім алушылар географиялық ортаның қалыптасуын, оның адамзат қоғамына әсерін және адамның табиғатқа тигізетін ықпалын зерттейді.

Тәжірибелік дағдыларды қалыптастыру: Географиялық білім беру тәжірибелік дағдыларды қалыптастыруды көздейді. Білім алушылар далалық зерттеулерге қатысады, географиялық ақпараттық жүйелермен (ГАЗ) жұмыс істейді, картографиялық материалдарды жасайды және пайдаланады.

Кешенділік: География басқа ғылымдармен тығыз байланысты. Оқу процесі географиялық құбылыстарды түсіндіру үшін тарих, экономика, экология, геология және басқа да пәндердің білімдерін пайдалануды талап етеді.

Өзектілік: География қазіргі заманғы әлемдік мәселелерді зерттеуге көмектеседі. Білім алушылар климаттың өзгеруі, су ресурстарының тапшылығы, халықтың өсуі, қалалардың дамуы және басқа да өзекті мәселелер туралы біледі.

Қолданбалы сипат: Географиялық білім күнделікті өмірде пайдалы. Білім алушылар бағдарлау, табиғи апаттарға дайын болу, саяхат жоспарлау және басқа да мәселелерді шешу үшін географиялық білімдерін қолдана алады. Географиялық білім күнделікті өмірде өте пайдалы. Білім алушылар бағдарлау, табиғи апаттарға дайын болу, саяхат жоспарлау және басқа да мәселелерді шешу үшін географиялық білімдерін тиімді қолдана алады. Бұл білімдердің негізі, әсіресе, жаратылыстану пәнінен бастау алатын 5-6 сыныптарда қаланады. 7-9 сыныптарда географиялық білімдер шиыршық тәсіліне сәйкес тереңдетіліп, кеңейтіледі.

География бағдарламасында бұл келесідей көрініс табады:

5-6 сыныптарда білім алушылар жер бетінің жалпы құрылысы, табиғат құбылыстары (ауа райы, климат, су ресурстары), негізгі географиялық нысандар (таулар, өзендер, көлдер) туралы алғашқы түсініктер алады. Сонымен қатар, бағдарлаудың қарапайым тәсілдері (көкжиек тұстарын анықтау, картамен жұмыс істеу) үйретіледі. Осы сыныптарда алған білімдері табиғатқа деген қызығушылықты оятып, қоршаған ортаны қорғауға деген жауапкершілікті қалыптастырады.

7-9 сыныптарда географиялық білімдер жүйеленіп, тереңдетіледі. Білім алушылар әлемнің географиялық аймақтары, елдері, халқы және шаруашылығы туралы біледі. Табиғи апаттардың себептері мен салдарын, оларға қарсы күресу жолдарын зерттейді. Қазақстанның географиялық ерекшеліктері, табиғаты және экономикасы туралы толыққанды білім алады. Білім алушылардың географиялық карталармен, статистикалық мәліметтермен және басқа да ақпарат көздерімен жұмыс істеу дағдылары дамытылады. Бұл сыныптарда алған білімдері білім алушылардың дүниетанымын кеңейтіп, оларды қоғамның белсенді мүшесі болуға дайындайды. Сонымен қатар, географиялық білім беру бағдарламасы білім алушылардың географиялық мәдениетін қалыптастыруға бағытталған. Олар әртүрлі халықтардың мәдениеті, салт-дәстүрлері және өмір салты туралы біледі. Бұл білім алушылардың толеранттылық пен өзара түсіністік қасиеттерін дамытуға ықпал етеді. Жалпы алғанда, географиялық білім білім алушыларға қоршаған әлемді түсінуге, өз орнын табуға және оны жақсартуға көмектеседі.

“Білім алушылардың сұрақтары мен қызығушылықтары төңірегінде сабақ құру бағаланады” деген тұжырымды кеңейту үшін білім алушылардың сұрақтары мен қызығушылықтарын қалай анықтауға болатынын, олардың сабаққа қалай әсер ететінін және осыған байланысты қандай әдістемелік тәсілдерді қолдануға болатынын талқылау. Білім алушылардың географиялық сұрақтары мен қызығушылықтары төңірегінде сабақ құру өте бағалы, себебі бұл оқыту процесін білім алушылар үшін қызықты әрі маңызды етеді. Бұл тәсіл білім алушылардың белсенділігін арттырып, олардың білім алуға деген ынтасын оятады.

Неліктен білім алушылардың сұрақтары мен қызығушылықтарын ескеру маңызды?

- **Білім алушының белсенділігі:** Білім алушылар өздерін қызықтырған сұрақтарға жауап іздеуге белсенді түрде қатысады.

- **Мотивация:** Сұрақтарға жауап іздеу процесі білім алушыларды ынталандырады, олардың білім алуға деген құштарлығы артады.

- **Терең түсіну:** Білім алушылар өздері үшін маңызды болған нәрсені зерттегенде, олар тақырыпты тереңірек түсінеді.

- **Жеке тәжірибе:** Сабақ білім алушылардың жеке тәжірибесі мен қызығушылықтарымен байланысты болғанда, олар үшін маңыздырақ болады.

- **Сыни ойлау:** Білім алушылар өз сұрақтарына жауап іздеу барысында сыни ойлау қабілеттерін дамытады.

Білім алушылардың сұрақтары мен қызығушылықтарын қалай анықтауға болады?

- **Сауалнама:** Сабақ басында немесе тақырыпты бастамас бұрын білім алушыларға сауалнама жүргізуге болады.

- **Талқылау:** Сыныпта еркін талқылау ұйымдастыру, білім алушылардың қандай сұрақтарға жауап алғысы келетінін анықтау.

- **Ми шабуылы:** Тақырыпқа қатысты барлық сұрақтарды жинау үшін “ми шабуылы” әдісін қолдану.

- **Бақылау:** Білім алушылардың сабақ кезіндегі әрекеттері мен реакцияларына бақылау жүргізу, олардың нені қызық көретінін анықтау.

Білім алушылардың сұрақтары мен қызығушылықтарына негізделген сабақты қалай құруға болады?

1. **Сұрақтарды жинау:** Білім алушылардан сұрақтар мен қызығушылықтарын жинаңыз.

2. **Топтастыру:** Сұрақтарды ұқсас тақырыптар бойынша топтастырыңыз.

3. **Сабақ жоспарын құру:** Топталған сұрақтарға жауап беретін сабақ жоспарын құрыңыз.

4. **Ресурстарды дайындау:** Сабаққа қажетті ресурстарды (карталар, суреттер, видеолар, мәтіндер) дайындаңыз.

5. **Интерактивті әдістерді қолдану:** Білім алушылардың белсенділігін арттыру үшін интерактивті әдістерді (талқылау, жобалар, ойындар) қолданыңыз.

6. **Кері байланыс:** Сабақтан кейін білім алушылардан кері байланыс алыңыз, олардың сұрақтарына жауап берілгенін және қандай тақырыптарды тереңірек зерттегісі келетінін анықтаңыз.

Білім алушылардың сұрақтары мен қызығушылықтарын ескере отырып сабақ құру, оқыту процесін тиімді әрі қызықты етуге көмектеседі.

“Білім алушылар бастапқы дереккөздерді зерттейді және қолмен жұмыс жасайды” деген тармақты кеңейту үшін бастапқы дереккөздердің қандай түрлері бар екенін, оларды зерттеудің қандай әдістері бар екенін және қолмен жұмыстың география сабағындағы маңыздылығын түсіндіру.

Тақырып: Жергілікті жердің табиғаты және ерекше қорғалатын аймақтары: бастапқы дереккөздерді зерттеу және өздік жұмыстар.

Мақсаты: Білім алушылардың жергілікті жердің табиғаты, экологиялық мәселелері және ерекше қорғалатын аймақтары туралы білімдерін тереңдету, бастапқы дереккөздермен жұмыс істеу және зерттеушілік жұмыс дағдыларын дамыту.

Міндеттері:

- Білім алушыларды жергілікті жердің географиялық ерекшеліктерімен, табиғи ресурстарымен таныстыру.
- Қоршаған ортаның жағдайына әсер ететін негізгі экологиялық мәселелерді анықтау.
- Жергілікті жердегі ерекше қорғалатын аймақтардың (қорықтар, ұлттық парктер, табиғат ескерткіштері) маңызын түсіндіру.
- Бастапқы дереккөздермен жұмыс істеу дағдыларын дамыту (карталар, статистикалық мәліметтер, жергілікті БАҚ материалдары, экологиялық ұйымдардың есептері).
- Зерттеушілік жұмыс істеу арқылы алынған білімдерді бекіту (далалық зерттеулер, экологиялық жобалар, табиғатты қорғау акциялары).

Сабақтың барысы:

1. Кіріспе (5 минут):

- Мұғалім білім алушыларға сабақтың тақырыбы мен мақсатын хабарлайды.
- Жергілікті жердің табиғаты мен экологиялық мәселелері туралы қысқаша шолу жасайды.

2. Теориялық бөлім (15 минут):

- Білім алушылар жергілікті жердің географиялық орны, климаты, топырағы, өсімдіктер мен жануарлар дүниесі туралы ақпарат алады.
- Қоршаған ортаға әсер ететін негізгі экологиялық мәселелер (ауаның, судың ластануы, топырақтың эрозиясы, орманның кесілуі, биоалуантүрліліктің жойылуы) талқыланады.
- Жергілікті жердегі ерекше қорғалатын аймақтардың түрлері мен маңызы түсіндіріледі.

3. Бастапқы дереккөздермен жұмыс (20 минут):

- Білім алушылар топтарға бөлінеді және әр топқа әртүрлі бастапқы дереккөздер беріледі:
 - Карталар: жергілікті жердің топографиялық және географиялық карталары.
 - Статистикалық мәліметтер: экологиялық жағдай, өсімдіктер мен жануарлардың саны туралы мәліметтер.
 - Жергілікті БАҚ материалдары: экологиялық мәселелер туралы мақалалар, репортаждар.
 - Экологиялық ұйымдардың есептері: экологиялық мониторинг нәтижелері.
- Білім алушылар дереккөздерді зерттеп, тақырыпқа қатысты ақпаратты жинайды.

4. Зерттеушілік жұмыс (25 минут):

Білім алушылардың таңдауы бойынша келесі тапсырмалардың бірін орындайды:

Далалық зерттеу: жергілікті паркті немесе табиғат ескерткішін аралап, табиғаттың жағдайын бақылау, фотосуреттер жасау, өсімдіктер мен жануарлардың түрлерін анықтау.

Экологиялық жоба: экологиялық мәселені шешуге бағытталған жобаны дайындау (мысалы, қоқыс жинау акциясын ұйымдастыру, ағаш отырғызу).

Табиғатты қорғау акциясы: жергілікті тұрғындар арасында экологиялық білімді тарату, табиғатты қорғауға шақыру.

5. Қорытынды (5 минут):

Білім алушылардың жұмыстарының нәтижелері талқыланады.

Сабақтың қорытындысы шығарылады, негізгі тұжырымдар қайталаынады. Үй тапсырмасы беріледі (мысалы, зерттелген тақырып бойынша эссе жазу).

Бағалау:

- жұмыстар арқылы бағаланады.
- Бұл сабақ білім алушылардың теориялық білімдері ауызша сұрау арқылы бағаланады.
- Бастапқы дереккөздермен жұмыс істеу дағдылары бақылау және тапсырмаларды орындау нәтижелері бойынша бағаланады.

Зерттеу жұмыс нәтижелері жобалар, акциялар және басқа да шығармашылық білім алушылардың географиялық білімдерін тереңдетуге, қоршаған ортаға деген жауапкершілікті қалыптастыруға және практикалық дағдыларын дамытуға көмектеседі.

“Оқыту интерактивті, білім алушылар білетін нәрсеге негізделген” деген тармақты кеңейту үшін интерактивті оқытудың қандай түрлері бар екенін, білім алушылардың білетін нәрсесін қалай анықтауға болатынын және оқыту процесін білім алушылардың біліміне қалай негіздеуге болатынын талқылау.

Жобалық зерттеушілік сабақтарда интерактивті оқытудың әртүрлі түрлерін қолдану білім алушылардың белсенділігін арттырып, білім алу сапасын жақсартады. Міне, кейбір интерактивті әдістер мен оларды жобалық зерттеушілік сабақтарында қолдану жолдары:

1. Топтық жұмыс:

• **Сипаттамасы:** Білім алушылар шағын топтарға бөлініп, бірлесіп жұмыс істейді. Бұл әдіс қарым-қатынас, ынтымақтастық және мәселелерді шешу дағдыларын дамытуға көмектеседі.

• Жобалық зерттеушілік сабақтарда қолдану:

Топтарға әртүрлі зерттеу сұрақтарын немесе жобаның бөліктерін бөліп беру.

Әр топ өз зерттеулерінің нәтижелерін сыныппен бөлісуі керек.

Топтар бірлесіп деректерді жинап, талдап, қорытынды жасайды.

Жобаның әр кезеңінде топтар бір-біріне кері байланыс береді.

2. Ми шабуылы:

• **Сипаттамасы:** Білім алушылар белгілі бір уақыт аралығында тақырып бойынша мүмкіндігінше көп идея ұсынады. Бұл әдіс шығармашылықты және ойлау қабілетін дамытуға көмектеседі.

• *Жобалық зерттеушілік сабақтарда қолдану:*

Зерттеу сұрақтарын анықтау кезінде.

Жобаны орындау жолдарын іздеуде.

Деректерді жинау әдістерін таңдауда.

Нәтижелерді талқылау және қорытынды жасауда.

3. *Рөлдік ойындар:*

• ***Сипаттамасы:*** Білім алушылар әртүрлі рөлдерді сомдайды, бұл олардың эмпатиясын және әртүрлі көзқарастарды түсіну қабілетін арттырады.

• *Жобалық зерттеушілік сабақтарда қолдану:*

Табиғат қорғау тақырыптарында: білім алушылар эколог, жергілікті тұрғын, кәсіпкер рөлін сомдап, қоршаған ортаны қорғау мәселелерін талқылайды.

Әлеуметтік зерттеулерде: білім алушылар әртүрлі әлеуметтік топтардың өкілдері рөлін сомдап, мәселелерді әртүрлі көзқараспен қарастырады.

4. *Дебаттар:*

• ***Сипаттамасы:*** Білім алушылар тақырып бойынша қарама-қарсы пікірлерді жақтап, дәлелдер келтіреді. Бұл әдіс сыни ойлауды, дәлелдеу және тыңдау дағдыларын дамытады.

• *Жобалық зерттеушілік сабақтарда қолдану:*

Қоршаған ортаны қорғау, ресурстарды пайдалану, әлеуметтік мәселелер туралы дебаттар ұйымдастыру.

Әр топ өз көзқарасын дәлелдеп, қарсыластардың пікіріне жауап беруі керек.

5. *Ғылыми конференциялар :*

• ***Сипаттамасы:*** Білім алушылар өз зерттеулерінің нәтижелерін сыныптастарына, мұғалімдерге және басқа қонақтарға таныстырады. Бұл әдіс баяндама жасау, ақпаратты жүйелеу және сұрақтарға жауап беру дағдыларын дамытады.

• *Жобалық зерттеушілік сабақтарда қолдану:*

Жоба аяқталғаннан кейін білім алушылар конференция ұйымдастырып, өз жұмыстарының нәтижелерін таныстырады.

Білім алушылар постерлік баяндамалар, презентациялар жасап, өз зерттеулері туралы айтады.

Конференцияға сыныптастар, мұғалімдер және жергілікті сарапшылар қатысады.

6. *Ақпараттық іздеу:*

• ***Сипаттамасы:*** Білім алушылар интернет, кітапхана және басқа да ресурстардан ақпарат іздейді. Бұл әдіс ақпаратты табу, талдау және сүзгіден өткізу дағдыларын дамытады.

• *Жобалық зерттеушілік сабақтарда қолдану:*

Зерттеу тақырыбы бойынша ақпарат жинау.

Деректерді талдау және қорытынды жасау.

Ақпараттық ресурстарды бағалау және сенімді дереккөздерді табу.

7. *Кейс-стади:*

• **Сипаттамасы:** Білім алушылар нақты жағдайды (кейс) зерттеп, оны талдап, шешім қабылдайды. Бұл әдіс сыни ойлауды және шешім қабылдау дағдыларын дамытады.

• **Жобалық зерттеушілік сабақтарда қолдану:**

Қоршаған ортаны қорғау, экономикалық даму және әлеуметтік мәселелерге байланысты нақты жағдайларды талдау.

Білім алушылар әртүрлі шешімдерді қарастырып, олардың артықшылықтары мен кемшіліктерін бағалайды.

Нақты дәлелдер мен деректерге негізделген ең жақсы шешімді ұсынады.

8. Виртуалды саяхаттар:

• **Сипаттамасы:** Білім алушылар виртуалды технологияларды қолданып, әлемнің әртүрлі жерлеріне саяхат жасайды. Бұл әдіс географиялық білімді кеңейтуге және әртүрлі мәдениеттерді түсінуге көмектеседі.

• **Жобалық зерттеушілік сабақтарда қолдану:**

Әртүрлі аймақтардың табиғатын, мәдениетін және экономикасын зерттеу.

Виртуалды саяхат кезінде білім алушылар фотосуреттер, бейнематериалдар жинап, есеп дайындайды.

9. Геокешинг:

• **Сипаттамасы:** Білім алушылар GPS құрылғыларын қолданып, жасырынған контейнерлерді (геокештерді) іздейді. Бұл әдіс бағдарлау, командалық жұмыс және ашық ауада белсенді болу дағдыларын дамытады.

• **Жобалық зерттеушілік сабақтарда қолдану:**

Жергілікті жердің географиялық ерекшеліктерін зерттеу.

Геокештерді іздеу кезінде білім алушылар табиғат туралы қызықты мәліметтер табады.

Геокешингті экологиялық тақырыптармен байланыстыру.

Бұл интерактивті әдістерді жобалық зерттеушілік сабақтарда қолдану білім алушылардың білімге деген қызығушылығын арттырып, олардың зерттеу, сыни ойлау және қарым-қатынас дағдыларын дамытуға көмектеседі.

1. Салыстыру және талдау жүргізу:

Мәтінде сипатталған оқыту әдістерін дәстүрлі оқыту әдістерімен салыстырыңыз. Олардың арасындағы айырмашылықтарды, артықшылықтары мен кемшіліктерін талдаңыз.

Әртүрлі зерттеулер мен теорияларға сілтеме жасаңыз. Бұл мәтінде ұсынылған идеялардың ғылыми негізін көрсетуге көмектеседі.

2. Тәжірибелік мысалдар келтіру:

Нақты география сабақтарында осы әдістерді қалай қолдануға болатынын көрсететін тәжірибелік мысалдар келтіріңіз. Бұл теорияны практикамен байланыстыруға көмектеседі.

Білім алушылардың пікірлері мен мұғалімнің тәжірибесі туралы ақпарат қосыңыз. Бұл мәтінге шынайылық пен сенімділік береді.

3. Қосымша тақырыптарды қамту:

Оқу процесінің география тақырыптарындағы ерекшеліктеріне қосымша ретінде географиялық білім берудің мақсаттары мен міндеттерін, географиялық

зерттеу әдістерін және географияның басқа ғылымдармен байланысын қарастырыңыз.

Географияны оқытудағы инновациялық технологиялардың рөлі туралы қосымша ақпарат қосыңыз. Виртуалды карталар, географиялық ақпараттық жүйелер (ГАЗ) және басқа да заманауи құралдар туралы жазыңыз.

Білім алушылар бастапқы дереккөздерді зерттейді және қолмен жұмыс жасайды

Оқыту интерактивті, білім алушылар білетін нәрсеге негізделген

Мұғалім білім алушылармен диалог жүргізеді, оларға өз білімдерін қалыптастыруға көмектеседі

Әңгімелесуші мұғалім, талқылау модераторы, ол диалогқа шақырады, білім алушылардың қасында жүреді

Мұғалімнің міндеті-фасилитатор болу, яғни білім алушыларға өзін-өзі ашуға жағдай жасау. Фасилитатор сұрақтар қояды

Білім біздің тәжірибемізбен бірге үнемі өзгеріп отыратын серпінді нәрсе ретінде қарастырылады

Білім алушылар топтарда жиі жұмыс істейді[5].

Білім алушылар нақты әлемдегі географиялық құбылыстарды (мысалы, климаттың өзгеруі, урбандалу, су тапшылығы) таңдап, оларды әртүрлі перспективалардан зерттейді. Бұл тәсіл пәнаралық білімді ынталандырады және білім алушылардың сыни ойлау қабілеттерін дамытады.

• **Жоба мысалы:** “Аймақтағы су ресурстарының жағдайы және оны жақсарту жолдары”. Білім алушылар жергілікті су көздерін зерттеп, олардың ластану себептерін анықтап, оларды қорғау бойынша ұсыныстар әзірлейді.

2. Ұлыбритания: Далалық зерттеулер

Ұлыбритания географияны оқытуда далалық зерттеулерге үлкен мән береді. Білім алушылар географиялық объектілерді тікелей зерттеу үшін далалық сапарларға шығады. Бұл тәсіл олардың бақылау, деректерді жинау және талдау дағдыларын дамытады. Бұл далалық тәжірибе көптеген функцияларды орындау кезінде өзекті болып табылады.

Ұлттық оқу жоспары: Ұлыбританияның ұлттық оқу жоспарында география пәнінің маңызды бөлігі ретінде далалық зерттеулер міндетті түрде енгізілген. Білім алушылар географиялық білімдерін қолдану үшін далалық зерттеулерге қатысуға міндетті.

Далалық зерттеулердің мақсаттары: Ұлыбританияда географиялық далалық зерттеулердің негізгі мақсаттары:

• **Тәжірибелік білім:** Білім алушылардың теориялық білімдерін практикада қолдану мүмкіндігін беру.

• **Зерттеу дағдылары:** Деректерді жинау, талдау және интерпретациялау дағдыларын дамыту.

• **Қоршаған ортаны бағалау:** Білім алушылардың қоршаған ортаны бағалау және қорғау туралы түсініктерін арттыру.

• **Командалық жұмыс:** Топпен жұмыс істеу және ынтымақтастық дағдыларын дамыту.

Далалық зерттеулердің түрлері: Ұлыбританияда географияны оқытуда қолданылатын далалық зерттеулердің кең таралған түрлері:

- **Физикалық география:** Жер бедерін, өзендерді, жағалауларды және климатты зерттеу.

- **Адам географиясы:** Қалаларды, ауылдарды, экономикалық және әлеуметтік құрылымдарды зерттеу.

- **Экологиялық зерттеулер:** Табиғи ортаны қорғау және тұрақты даму мәселелерін зерттеу.

Далалық зерттеу орталықтары: Ұлыбританияда көптеген далалық зерттеу орталықтары бар, олар мектептерге және басқа да білім беру ұйымдарына далалық зерттеулерді ұйымдастыруға көмектеседі. Бұл орталықтар қажетті құрал-жабдықтармен және тәжірибелі мамандармен қамтамасыз етеді. Мысалы, Совет по полевым исследованиям (FSC) Ұлыбританиядағы ең ірі далалық зерттеу ұйымдарының бірі болып табылады.

Далалық зерттеулерді бағалау: Ұлыбританияда далалық зерттеулер білім алушылардың географиялық білімдерін, зерттеу дағдыларын және командалық жұмыс қабілеттерін бағалау үшін қолданылады. Білім алушылар далалық зерттеулер туралы есептер жазады, презентациялар жасайды және басқа да тапсырмаларды орындайды.

- **Жоба мысалы:** “Жергілікті өзеннің экожүйесін зерттеу”. Білім алушылар өзеннің суын, топырағын және жануарлар дүниесін зерттеп, оның экологиялық жағдайын бағалайды[6;7].

3. Канада: ГИС технологияларын қолдану (ГИС в образовании)

Канада географияны оқытуда геоақпараттық жүйелерді (GIS) кеңінен қолданады. Білім алушылар GIS бағдарламаларын пайдаланып, географиялық деректерді жинап, талдап, карталар жасайды. Бұл тәсіл олардың кеңістіктік ойлау қабілеттерін және технологиялық сауаттылығын дамытады. оқытуда геоақпараттық жүйелерді (ГАЗ) кеңінен қолданады. Бұл білім алушыларға географиялық деректерді жинау, талдау, визуализациялау және карталар жасау арқылы пәнді тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Міне, Канадада ГАЗ-дің географиялық білім беруде қолданылуына қатысты бірнеше мысал:

1. Жергілікті жерді зерттеу:

- **Тапсырма:** Білім алушылар өз мектептерінің айналасындағы аумақты зерттеп, ГАЗ көмегімен оның картасын жасайды.

- **Қолданылатын ГАЗ құралдары:** ArcGIS Online, QGIS.

- **Әрекеттер:** Білім алушылар GPS құрылғыларын немесе смартфондарды қолданып, мектеп айналасындағы нысандардың (ағаштар, ғимараттар, жолдар) координаттарын жинайды. Олар сонымен қатар әр нысан туралы қосымша ақпарат (ағаштың түрі, ғимараттың биіктігі) жазады. ГАЗ бағдарламасына жиналған деректерді енгізіп, карта жасайды.

- **Нәтижесі:** Білім алушылар өздерінің мектептерінің айналасындағы аумақтың интерактивті картасын жасайды және оның географиялық ерекшеліктерін түсінеді.

2. Қаланың көлік жүйесін талдау:

- **Тапсырма:** Білім алушылар өз қаласының немесе аймағының көлік жүйесін зерттеп, ГАЖ көмегімен көлік қозғалысының қарқындылығын, қоғамдық көлік маршруттарын және кептеліс орындарын көрсететін карталар жасайды.

- **Қолданылатын ГАЖ құралдары:** ArcGIS Online, QGIS.

- **Әрекеттер:** Білім алушылар қалалық кеңестен немесе көлік компанияларынан көлік қозғалысы туралы деректерді алады. ГАЖ бағдарламасын қолданып, деректерді картаға енгізеді және көлік қозғалысының қарқындылығын көрсететін жылу карталарын жасайды. Олар сонымен қатар қоғамдық көлік маршруттарын және кептеліс орындарын көрсететін карталар жасайды.

- **Нәтижесі:** Білім алушылар қаланың көлік жүйесінің қалай жұмыс істейтінін түсінеді және көлік мәселелерін шешуге арналған ұсыныстар жасайды.

3. Климаттың өзгеруін зерттеу:

- **Тапсырма:** Білім алушылар климаттың өзгеруінің жергілікті аймаққа әсерін зерттеп, ГАЖ көмегімен температураның өзгеруін, жауын-шашын мөлшерін және теңіз деңгейінің көтерілуін көрсететін карталар жасайды.

- **Қолданылатын ГАЖ құралдары:** ArcGIS Online, QGIS.

- **Әрекеттер:** Білім алушылар климаттық деректерді метеорологиялық станциялардан немесе ғылыми ұйымдардан алады. ГАЖ бағдарламасын қолданып, деректерді картаға енгізеді және температураның өзгеруін, жауын-шашын мөлшерін және теңіз деңгейінің көтерілуін көрсететін карталар жасайды. Олар сонымен қатар климаттың өзгеруінің әсерін азайтуға арналған шараларды ұсынады.

- **Нәтижесі:** Білім алушылар климаттың өзгеруінің жергілікті аймаққа қалай әсер ететінін түсінеді және климаттың өзгеруіне қарсы күресуге бағытталған шаралар туралы біледі.

4. Табиғи апаттарды зерттеу:

- **Тапсырма:** Білім алушылар жергілікті аймақта болған табиғи апаттарды (су тасқыны, дауыл, өрт) зерттеп, ГАЖ көмегімен зардап шеккен аудандарды, эвакуациялық маршруттарды және қауіпсіз жерлерді көрсететін карталар жасайды.

- **Қолданылатын ГАЖ құралдары:** ArcGIS Online, QGIS.

- **Әрекеттер:** Білім алушылар табиғи апаттар туралы деректерді төтенше жағдайлар қызметінен немесе БАҚ-тан алады. ГАЖ бағдарламасын қолданып, деректерді картаға енгізеді және зардап шеккен аудандарды, эвакуациялық маршруттарды және қауіпсіз жерлерді көрсететін карталар жасайды. Олар сонымен қатар табиғи апаттарға дайындық шаралары туралы ұсыныстар жасайды.

- **Нәтижесі:** Білім алушылар табиғи апаттардың қауіпі туралы біледі және төтенше жағдайларда қалай әрекет ету керектігін үйренеді.

Бұл мысалдар Канадада ГАЖ-дің географиялық білім беруде қалай қолданылатынын көрсетеді. ГАЖ білім алушыларға географиялық деректерді

зерттеуге, талдауға және визуализациялауға мүмкіндік береді, бұл олардың пәнді тереңірек түсінуге және сыни ойлау қабілеттерін дамытуға көмектеседі.

• **Жоба мысалы:** “Қаланың көлік инфрақұрылымын жақсарту”. Білім алушылар қаланың көлік желісі туралы деректерді жинап, GIS-те талдап, көлік кептелісін азайту және қоғамдық көліктің тиімділігін арттыру бойынша ұсыныстар әзірлейді [7;8].

4. Австралия: Мәселелерді шешуге бағытталған оқыту (Проблемно-ориентированное обучение)

Австралия білім беру жүйесінде географияны оқыту мәселелерді шешуге бағытталған. Білім алушылар нақты географиялық мәселелерді (мысалы, шөлдену, табиғи апаттар, экологиялық ластану) зерттеп, оларды шешу жолдарын іздейді. Бұл тәсіл олардың креативті ойлау және шешім қабылдау қабілеттерін дамытады. Проблемалық-бағдарланған оқыту (ПБО) — бұл оқу процесі нақты мәселелерді немесе міндеттерді шешу төңірегінде ұйымдастырылатын оқыту әдісі. Мұғалім дайын білім беретін дәстүрлі әдістерден айырмашылығы, ПБО-да білім алушылардың өздері жобалармен, зерттеулермен немесе мәселелерді шешумен жұмыс жасай отырып, таным процесіне белсенді қатысады. **Жоба мысалы:** “Аймақтағы шөлдену проблемасын шешу”. Білім алушылар шөлденудің себептерін анықтап, оған қарсы күрес бойынша ұсыныстар әзірлейді (ағаш отырғызу, суды үнемдеу технологияларын енгізу, т.б.).

Жобалық қызметті ұйымдастыру кезеңдері:

1. **Тақырыпты таңдау:** Білім алушылардың қызығушылықтарын ескере отырып, нақты және қол жетімді тақырыпты анықтау.

2. **Жоспарлау:** Жобаның мақсатын, міндеттерін, кезеңдерін және нәтижелерін анықтау.

3. **Ақпарат жинау:** Өртүрлі дереккөздерден (кітаптар, интернет, сауалнамалар, сұхбаттар, т.б.) ақпарат жинау.

4. **Талдау және қорытындылау:** Жинақталған ақпаратты талдау және жобаның нәтижелерін қорытындылау.

5. **Нәтижені көрсету:** Жобаның нәтижелерін презентация, есеп, карта, Үлгі, т.б. түрінде көрсету[9].

Шетелдік тәжірибе географияны оқытуда жобалық қызметтің тиімділігін көрсетеді. Жоғарыда аталған тәсілдерді қолдану білім алушылардың географиялық білімдерін тереңдетуге, зерттеу дағдыларын дамытуға және қоршаған ортаға деген жауапкершілігін арттыруға көмектеседі. Қазақстандық білім беру жүйесінде жоғарыдағы айтылған жобалық жəұмыстар қарастырылады. Мектеп мұғалімдері тəжірибесі көрсеткендей, географияны оқытудың сапасын арттыруға болатындығы.

Л. С.Выготский, П. Я. Гальперин, В. В. Давыдов, А. Н. Леонтьев сияқты көрнекті ғалымдардың іргелі ғылыми еңбектерінде негізделген жүйелік-белсенді тәсіл UUD қалыптастыру құралы ретінде жобалық қызметті зерттеудің әдіснамалық негізі болып табылады. Бұл іргелі тәсіл стандарттардың негізі бола отырып, оқытудың қажетті нәтижелерін анықтайды және қызметтің жетекші принциптері мен жүйелілігіне негізделеді.

Зерттелетін мәселенің теориялық негіздемесіне а. Н.Леонтьевтің есімімен байланысты қызмет теориясы, сондай-ақ А. Г. Асмолов пен авторлар тобы ұсынған және жүйелік-белсенділік тәсілінің негізгі идеялары мен принциптеріне сәйкес жасалған әмбебап оқу іс-әрекеттерін дамыту тұжырымдамасы айтарлықтай үлес қосады. Белгіленген педагогикалық тұжырымдама тұрғысынан білім беру процесінің негізгі нәтижелері әмбебап оқу іс-әрекеттерінің қалыптасу көрсеткіштерінде көрсетілуі мүмкін. Бұл көрсеткіштер білім алушылардың жеке басының жалпы дамуына қол жеткізу деңгейлерін, жаңа білімді сәтті игеруді қамтамасыз ететін Дағдылар мен құзыреттердің болуын және жалпы өзгермелі әлем құбылыстарын білуге дайындығын көрсетеді. Сонымен қатар, ЭОҚ (әмбебап оқу қызметі) өзін-өзі тәрбиелеудің үздіксіз процестеріне дайындықты анықтайды, бұл қазіргі заманғы динамикалық әлеуметтік-білім беру жағдайында өзін-өзі дамытатын тұлғаның маңызды сапасы және бүкіл білім беру жүйесінің өзгеруі. Қалыптасқан әмбебап оқу іс-әрекеттері туындайтын өмірлік проблемалардың кешенін сәтті шешуге мүмкіндік береді.

Жобалармен жұмыс істеу кезінде білім алушылардың проблемаларды сындарлы шешу, оқу іс-әрекетінде ақпараттық-коммуникативтік дағдыларды игеру қабілеттерін дамыту мүмкіндіктері пайда болады. Бұл дағдылар мен дағдылардың жобаны іске асырудың барлық кезеңдерінде қалыптасуы маңызды. Жобалық қызметтегі мұғалімнің рөлі білім алушыларға кеңес беру және педагогикалық қолдау көрсету болып табылады, бұл тәуелсіздікті қалыптастыруға мүмкіндік береді және шығармашылық еркіндігін білдіреді. Бұл ретте оқыту процесінде сәттілік жағдайларын жасау, жобаларды іске асырудың стандартты емес тәсілдерін іздеуде көтермелеу және жәрдемдесу маңызды.

Жобалық жұмыс барысында: зерттелетін мәселелердің мәнін терең түсіну; таным принциптерімен байланысты проблемаларды анықтай білу; таным процесі туралы білімнің негізгі элементтері; құндылық дүниетанымдық көзқарастар; белгілі бір зерттеу мәселесіне балама көзқарастар мен көзқарастардың болуын түсіну; қойылған міндеттерді шешу тұрғысынан өмірлік тәжірибені жинақтау және оларды барабар шешу жолдары қалыптасады.

- Мұнда проблемаларды сындарлы шешудің және жобаларды іске асырудың стандартты емес әдістерінің нақты мысалдарын қамтитын мәтіннің кеңейтілген нұсқасы берілген:

"Жобалармен жұмыс жасай отырып, білім алушылар тапсырмаларды сындарлы түрде шешу және оқу іс-әрекетінде ақпараттық-коммуникативтік дағдыларды меңгеру қабілетін дамытуға мүмкіндік алады. Бұл дағдылар мен құзыреттердің жобаны іске асырудың барлық кезеңдерінде қалыптасуы маңызды. Жобалық қызметтегі мұғалімнің рөлі білім алушыларға кеңес беру және педагогикалық қолдау көрсету болып табылады, бұл тәуелсіздікті қалыптастыруға мүмкіндік береді және шығармашылық еркіндігін білдіреді. Сондай-ақ, жобаларды іске асырудың стандартты емес жолдарын іздеуге ынталандыру және көмектесу арқылы оқу процесінде сәттілік жағдайларын жасау маңызды. Жобалық жұмыстарда проблемаларды шешудің, ақпараттық-

коммуникативтік дағдыларды игерудің, шығармашылық еркіндікті білдірудің және сәттілік жағдайларын жасаудың нақты мысалдарын қарастырайық:

1. Проблемаларды шешу:

Білім алушылар “Экологиялық таза қала” жобасын жасауда. Олардың алдында қаланың экологиялық проблемаларын анықтау, оларды шешу жолдарын ұсыну міндеті тұрды. Білім алушылар проблемаларды шешу үшін әртүрлі дереккөздерді пайдаланды: сауалнамалар жүргізді, мамандармен кездесті, ғылыми мақалаларды оқыды. Нәтижесінде, олар қаланың негізгі экологиялық проблемаларын анықтап, оларды шешуге бағытталған нақты ұсыныстар жасады (қоқыс өңдеу зауытын салу, көліктерді экологиялық таза көліктерге ауыстыру, ағаштар отырғызу).

Сынып “Мектептегі дұрыс тамақтану” жобасын қолға алады. Олардың міндеті – мектеп асханасындағы тамақтану мәзірін жақсарту. Олар мәзірдің сапасын зерттеп, білім алушылардың талғамын анықтап, диетологтармен кеңесіп, зиянды тағамдарды пайдалысына ауыстыру жолдарын қарастырады. Осылайша, олар мектеп асханасының мәзірін сапалы әрі пайдалы етеді.

2. Ақпараттық-коммуникативтік дағдыларды игеру:

Білім алушылар “Туған өлке тарихы” атты веб-сайт құру жобасын жүзеге асырады. Олар веб-сайт жасауды үйреніп, ақпаратты орналастыруды, графикалық элементтерді пайдалануды және сайтты басқаруды меңгереді. Осылайша, олар ақпараттық-коммуникативтік құзыреттерін арттырады.

Білім алушылар “Жас кәсіпкер” жобасын жасауда. Олар өздерінің шағын бизнесін ашу, өнім немесе қызмет ойлап табу, оны сату және пайда табу арқылы кәсіпкерлік дағдыларын дамытады. Мұғалім білім алушыларға кеңес беру, ресурстармен қамтамасыз ету және қолдау көрсету арқылы сәттілік жағдайларын жасайды. Бұл жоба білім алушыларға өздерінің күшіне сенуге, тәуекелге баруға және жетістікке жетуге мүмкіндік береді. Білім алушылар “Зерттеу жұмысы” жобасын орындайды. Мұғалім оларға зерттеу тақырыбын таңдауға көмектесіп, ақпарат іздеуге бағыт беріп, зерттеу әдістерін үйретіп, жұмыстың әр кезеңінде қолдау көрсетеді. Осылайша, мұғалім білім алушылардың өз зерттеулерін сәтті аяқтауына жағдай жасайды.

Бұл мысалдар жобалық жұмыстардың білім алушыларға әртүрлі дағдыларды дамытуға, шығармашылық қабілеттерін ашуға және сәттілікке жетуге қалай көмектесетінін көрсетеді. Жобалық жұмыс – білім алушылардың белсенді оқуына, өздігінен білім алуына және өмірге дайындалуына мүмкіндік беретін тиімді әдіс.

Географиялық зерттеулер қазіргі әлемдегі өзгерістерге бейімделу құралы ретінде
--

Бейімделудегі географиялық зерттеулердің рөлі

Климаттың өзгеруін талдау
Географиялық зерттеулер әртүрлі аймақтардағы климаттық өзгерістердің әсерін бағалауға мүмкіндік береді. Бұл құрғақшылық, су тасқыны және экожүйедегі ұзақ мерзімді өзгерістер сияқты экстремалды ауа-райын зерттеуге бейімделу стратегияларын әзірлеуді қарастырады

Кеңістік жоспарлау
Геоақпараттық жүйелер мен картаға түсіру технологияларын пайдалануды біртүрлі жоспарлау: -аумақтарды пайдалану жоспарларын әзірлеуге; -апаттардың туындау тәуекелдерін бағалауға, - геоақпараттық жүйелер мен картаға түсіру технологияларын пайдалану экожүйелеріндегі өзгерістерге мониторинг жүргізуге көмектеседі: - аумақтарды пайдалану жоспарларын әзірлеуге; -апаттардың туындау тәуекелдерін бағалауға, - экожүйелерде мониторинг жүргізеді .

Осалдық пен тәуекелді бағалау .
Географиялық әдістер мыналарға мүмкіндік береді: - қауымдастықтың ең осал аймақтарын анықтау; - бейімделу және азайту үшін ресурстарды тиімді бөлу әдістерін әзірлеу

- Жобалық жұмыстағы мәселелерді сындарлы шешуге ықпал етуі мүмкін:
- дизайндық ойлауды сезіну: эмпатияның итеративті процесін алға жылжыту, идеяларды анықтау, дамыту, прототиптеу және жоба мәселелерін шешу үшін тестілеу.
- Негізгі себептерді талдауды жеңілдету: білімалушыларға беткі белгілерді жою үшін ғана емес, мәселелердің негізгі себептерін анықтау үшін "5 неге" немесе "Балық қаңқасы" диаграммалары сияқты әдістерді қолдануға үйрету.
- Жанжалдарды бірлесіп шешуге жәрдемдесу: білімалушыларға құрметпен келіспеушілік стратегияларын, белсенді тыңдауды және жобалық топтарда жанжалдар туындаған кезде өзара қолайлы шешімдерді іздеуді үйрету.
- Қазіргі географиялық зерттеулер кестедегі мәселелерді толықтай қамтиды (1-кесте).

Географиялық зерттеулер қазіргі әлемдегі өзгерістеріне бейімделу құралы ретінде

Қазіргі әлемдегі географияның рөлі	Қолданудың географиялық мысалдары	географиялық зерттеулердегі инновация	Географияны анықтайтын жаһандық сын қатерлер	Қазақстанның географиялық зерттеулердегі рөлі
* климат өзгерістерді зерттеу және олардың салдарына қатысты	* Қауіпті бағалау және ықтимал апаттың алдын	*Гарыштық түсірілімдерді пайдалану *Проблемаларды басқару үшін ГАЖ	*Миграциялық ағымдардың климаттың өзгеруімен байланысын талдау	*Шөлейттену үрдісін зерттеу, экосистемаларды сақтау *климаттың өзгеруі жағдайында су

шаралардың алдын алу * катаклизмдердің салдарын болжау және апаттардың алдын алу * аумақтар жоспарлау	алу үшін тәуекел картасын жасау. * Жер және су ресурстарын пайдалануды оңтайландыру * Жақсартуға арналған ресурстарды зерттеу (ақылды қалалар құру)	технологияларын енгізу * Жету қиын жерлерді картаға түсіру үшін дрондарды қолдану.	(құрғақшылық, су басу, теңіз суының көтерілуі) * Экожүйенің өзгеруін және биоәртүрлілікті зерттеу	ресурстарын ұтымды пайдалану стратегиясын әзірлеу
Жаһандық байланыс: географиядағы зерттеулер климаттың өзгеруі, шөлейттену және ресурстардың жетіспеушілігі сияқты әлемдік мәселелерді бірлесіп шешуге ықпал ететін елдерді біріктіреді				

Қазіргі әлемдегі өзгерістеріне бейімделу инновация жаһандық сын кәсіпкерлерді талдауға байланысты.

- "Не болса" сценарийлерін қосу: білім алушыларды күтпеген мәселелерге дайындалу үшін "не болса" сценарийлерін пайдалана отырып, балама шешімдерді қарастыруға және олардың ықтимал нәтижелерін бағалауға ынталандыру.

Жобаны іске асырудың стандартты емес әдістерді қолдану қарастырылады:

- Геймификация: белсенділік пен мотивацияны арттыру үшін жоба тапсырмаларын ұпайлармен, белгішелермен және көшбасшылар тақтасымен ойын тапсырмаларына айналдырыңыз.

- Пәнаралық интеграция: жобаның қызықты және инновациялық нәтижелерін жасау үшін Өнер, музыка немесе драма сияқты әртүрлі пәндердің элементтерін біріктіру. Мысалы, ғылыми жоба нәтижелерді жеткізу үшін визуалды көріністерді немесе музыкалық композицияларды қамтуы мүмкін.

- Қоғамдастықпен серіктестік: білім алушыларға өз жобалары үшін нақты тәжірибе мен аудитория беру үшін жергілікті ұйымдармен, кәсіпорындармен немесе сарапшылармен ынтымақтастық.

- Сандық әңгімелеу: жобаның нәтижелерін қызықты және қол жетімді форматта көрсететін тартымды әңгімелер жасау үшін сандық құралдарды пайдалану. Бұл бейне, анимация немесе интерактивті веб-сайттар болуы мүмкін. Реверс-инжиниринг:

Жобалық жұмыс арқылы зерттелетін мәселелердің мәнін терең түсіну қалыптасады; таным принциптерімен байланысты проблемаларды анықтау дағдылары; таным процесі туралы білімнің негізгі элементтері; құндылық дүниетанымы; белгілі бір зерттеу мәселесіне балама көзқарастар мен перспективалардың болуын түсіну; проблемаларды шешу тұрғысынан өмірлік тәжірибені жинақтау және оларды барабар шешу жолдары".

Жалпы білім берудің мемлекеттік білім беру стандарттары жобалау қызметін қажетті әмбебап оқу әрекеттерін қалыптастыру тәсілі ретінде

қарастырады. Білім беру стандарттары жүйесін жаңғырту шеңберінде мұғалім жұмысының негізгі бағыты заманауи білім беру технологиялары мен оқытудың жетекші әдістерін пайдалану болып табылады:

- жобалық қызмет;
- ақпараттық-коммуникациялық технологиялар;
- баланың экзистенциалды әлемін (сезім әлемін) ескере отырып, жүйелі-

белсенді тәсіл.

Жаңартылатын мектепке келесі оқыту әдістері қажет болды:

- білім алушылардың оқудағы белсенді, тәуелсіз және бастамашыл ұстанымын қалыптастырар еді;

- ең алдымен әмбебап оқу әрекеттері дамитын еді: зерттеу, рефлексивті, өзін-өзі бағалау;

- олар тек дағдыларды ғана емес, құзыреттерді де қалыптастырар еді, яғни. оларды практикалық қызметте қолдану тәжірибесімен тікелей байланысты дағдылар;

- білім алушылардың танымдық қызығушылығын дамытуға басымдық берілер еді;

- оқытуды өмірмен байланыстыру принципін іске асырар еді.

Жаңа құралдарды инновациялық іздеу мұғалімдерді бізге белсенділік, топтық, ойын, рөлдік, тәжірибеге бағытталған, проблемалық, рефлексивті және оқытудың/оқытудың басқа формалары мен әдістері қажет екенін түсінуге жетелейді.

Әлемдік және отандық педагогикалық практиканың арсеналында табылған осындай әдістердің ішінде жетекші орын бүгінде оқу және оқудан тыс тәуелсіз танымдық іс-әрекет процесінде оқу дағдыларын дамыту технологиясы ретінде жобалар әдісіне жатады.

Қазіргі заманғы білім беру технологиялары біздің өмірімізге тығыз енетін жобалық қызметті кеңінен қолданбау мүмкін емес.

Жобалық қызметті қолдану арқылы оқыту білім берудің әр кезеңінде жеке тұлғаның бірқатар зияткерлік қасиеттері бір уақытта қалыптасып, жетілдірілетін оқу процесін жүзеге асыруды көздейді.

Тәжірибе көрсеткендей, бастауыш мектепте жобалық қызметті пайдалану оқытудың тиімділігін арттыруға ғана емес, сонымен қатар сабақта уақытты қызықты әрі танымдық пайдалануға мүмкіндік береді.

Жобалық қызметтің заманауи мүмкіндіктері бастауыш мектепте баланың жеке басының алғашқы қалыптасуын қамтамасыз етіп қана қоймай, оның қабілеттерін анықтауға, дамытуға, Дағдылар мен оқуға деген ұмтылысты қалыптастыруға ықпал етеді. Төменгі сыныптарда жобалық іс – әрекет ойын және саяхат емес, қажетті ақпаратты табу құралы деген ойды қалыптастыру өте маңызды.

Жобалау қызметін пайдалану кезінде ойлау, ұсыну, қабылдау және есте сақтау сияқты процестер толығымен көрінеді.

Жобалық қызметті пайдалану зерттеу құралы ретінде, тақырып бойынша қосымша ақпарат алу көзі ретінде, әр білім алушының жеке белсенділік аймағын кеңейту тәсілі ретінде қарастырылуы мүмкін. Сонымен қатар, бір сабақ

шеңберінде сапалы материалды беру жылдамдығы артады. Ақпаратты іздеу, жүйелеу және талдау дағдылары сияқты дағдылар болашақта мектеп білім алушыларына Өмірде өзін-өзі растауға көмектеседі, яғни білімді өз бетінше алу арқылы олардың интеллектуалды деңгейін арттыру.

Жалпы білім беруді жаңғырту бастауыш мектептің жаңа моделін әзірлеуді, дәстүрлі көзқарастан негізінен "білім, білік, дағдыларды" қалыптастыруға ашық қоғамның жаңа жағдайында өмір сүруге қажетті жеке қасиеттерді тәрбиелеуге көшуді талап етеді. Осылайша, қазіргі мектептегі білім берудің басым мақсаты қоршаған әлеммен дұрыс қарым-қатынас жасауға, өзін-өзі тәрбиелеуге және өзін-өзі дамытуға дайын тұлғаны дамыту болып табылады.

Географиялық құзыреттілік-практикалық іс-әрекетте және күнделікті өмірде әртүрлі географиялық әдістерді, білім мен дағдыларды, сондай-ақ географиялық ақпаратты қолдану. Жоғарыда айтылғандарға байланысты білім алушылардың географиялық білімінде құзыреттілік тәсілді жүзеге асыруға жағдай жасай алатын оқыту технологияларын іздеу өзекті болып отыр. Осындай технологиялардың бірі-жобалық оқыту. Ол пәндік, пәнаралық және пәнаралық негіздерде іздеу, оқу, зерттеу, практикалық мәселелерді шешуге арналған белгілі бір бағдарлама бойынша мақсатты оқу қызметін білдіреді. Қазіргі әлемде білім беру білім алушылардың жеке басының дамуы мен өзін-өзі дамытуға бағытталған процесс ретінде қарастырылады. Индустриалдыдан постиндустриалды қоғамға көшу қазіргі проблемаларды шешудің стандартты емес жолдарын табуға қабілетті шығармашылық тұлғаға сұраныстың артуына әкеледі. Осыған байланысты Даму технологиялары ерекше маңызға ие, олардың бірі Жоба әдісі болып табылады.

ЮНЕСКО ұсынған ХХІ ғасырға арналған білім беру жөніндегі халықаралық комиссияның баяндамасында білім берудің төрт негізгі қағидасы қарастырылған: білім алуды үйрену, жұмыс істеуді үйрену, өмір сүруді үйрену, бірге өмір сүруді үйрену. Жобалар әдісі де білім берудің мәлімделген принциптерін іске асыруға бағытталған, өйткені жобалар әдісін қолдану кезінде дағдыларды қалыптастыру, білімді таңдау, өз бетінше жұмыс істеу, өз қызметін жоспарлау және түзету, әлеуметтік рөлдерді таңдау және орындау және т. б. үшін қолайлы жағдайлар жасалады.

Білім алушылардың география сабақтарындағы зерттеушілік іс-әрекеттерінің маңыздылығы зор, себебі ол тек қана білімді меңгеруге ғана емес, сонымен қатар білім алушының тұлғалық дамуына да әсер етеді. Нақтырақ айтқанда, география сабақтарындағы зерттеушілік іс-әрекеттердің маңыздылығы төмендегідей:

1. Білімді тереңдету және жүйелеу: Зерттеу процесінде білім алушылар географиялық нысандар, құбылыстар және процестер туралы білімдерін тереңдетеді және оларды жүйелейді. Олардың арасындағы себеп-салдарлық байланыстарды түсінуге мүмкіндік алады.

2. Зерттеу дағдыларын қалыптастыру: Зерттеушілік іс-әрекеттер білім алушыларда зерттеу дағдыларын қалыптастырады, мысалы, мәліметтерді жинау, талдау, интерпретациялау және қорытынды жасау. Бұл дағдылар болашақта кез келген салада пайдалы болуы мүмкін.

3. Проблемаларды шешу қабілетін дамыту: Зерттеу процесінде білім алушылар географиялық проблемаларды анықтау және оларды шешу жолдарын табуға үйренеді. Бұл олардың сыни ойлауын және проблемаларды шешу қабілетін дамытады.

4. Қызығушылықты арттыру: Зерттеу жұмысы білім алушылардың географияға деген қызығушылығын арттырады, себебі олар өздерінің зерттеулерінің нәтижесін көреді және оны практикада қолдана алады.

5. Тұлғалық дамуға ықпал ету: Зерттеушілік іс-әрекеттер білім алушылардың тұлғалық дамуына ықпал етеді, олардың жауапкершілігін, тәуелсіздігін және креативтілігін дамытады. Сонымен қатар, зерттеу процесінде білім алушылардың өзіне деген сенімі артады.

6. Практикалық дағдыларды қалыптастыру: Зерттеу жұмысы білім алушыларға картамен жұмыс істеу, өлшеу құралдарын пайдалану, географиялық ақпараттық жүйелермен (ГАЗ) жұмыс істеу сияқты практикалық дағдыларды қалыптастыруға көмектеседі.

7. Экологиялық сананы қалыптастыру: Географиялық зерттеулер көбінесе қоршаған ортаны қорғау мәселелерімен байланысты болғандықтан, зерттеушілік іс-әрекеттер білім алушылардың экологиялық санасын қалыптастыруға ықпал етеді.

8. Коммуникативтік дағдыларды дамыту: Зерттеу нәтижелерін басқаларға ұсыну үшін білім алушылар өз ойларын дұрыс жеткізуге, сұрақтарға жауап беруге және пікірталастарға қатысуға үйренеді. Бұл олардың коммуникативтік дағдыларын дамытады.

Мысалдар:

- Білім алушылар өз тұрған жеріндегі ауаның ластану деңгейін зерттей алады.
- Жергілікті өзеннің жағалауын зерттеп, оның экожүйесін зерттей алады.
- Туристік рекреациялық маршруттарды зерттеп, олардың экономикалық әсерін бағалай алады.

География сабақтарындағы зерттеушілік іс-әрекеттер білім алушылардың білім алуын қызықты әрі тиімді етеді, олардың зерттеу дағдыларын дамытады, тұлғалық өсуіне ықпал етеді және болашақ өмірге дайындайды (2-кесте).

География және жаратылыстану сабақтарындағы зерттеу қызметінің рөлі білім алушылардың дамуы үшін болып табылады, өйткені ол білімді тереңдетіп қана қоймай, өмірлік маңызды дағдыларды қалыптастырады.

Пәнге
деген
қызығуш
ылық.

Экология
лық
сананы
қалыптаст
ыру

қазіргі
заманның
сын-
тегеурінде
ріне
дайындық

қарым-қатынас
және
презентация
дағдыларын
қалыптастыру

Сыни
ойлауды
дамыту

дағдыларды
қалыптасты
ру,
проблемала
рды шешу

Тәуелсіздік
пен
бастамашы
лықты
дамыту

Практикалық
дағдыларды
дамыту

Жобалау қызметінің ұйымдастырушылық құрылымы

• Жобалық іс-шаралар өте күрделі және алуан түрлі. Ұйымдастырушылық құрылымы бойынша жобалау қызметі өзара байланысты және өзара байланысты кезеңдердің көп сатылы жүйесі болып табылады.

• Мектеп географиясындағы жобалық оқыту: теория және практика " жобалық оқытуды жүзеге асырудың келесі әдістемелік шарттарын анықтайды:

- мұғалім мен білім алушылардың өзара әрекеті;
- жобалық циклды іске асыру;
- жобалар әдісінде білім алушыларды оқу-әдістемелік сүйемелдеу;
- білім алушылардың дербестігі .

• Жобаны жүзеге асыратын білім алушыларды оқу-әдістемелік сүйемелдеудің мақсаты оны сәтті жүзеге асыруға кедергі келтіретін кедергілерді жою болып табылады. Оқу-әдістемелік қолдаудың мәні білім алушыларға атаулы (сараланған) көмек көрсетуде көрінеді. Көмектің мазмұны мен әдістері білім алушылардың жобада жұмыс жасаудағы, жолдастарымен қарым-қатынас жасаудағы қиындықтарының сипатымен анықталады.

Әдістердің әртүрлілігі, әртүрлілігі география мұғалімінің кәсібилігіне, оның әр білім алушының тағдырына деген шынайы қызығушылығына байланысты. Білім алушылардың жобалық қызметін оқу-әдістемелік сүйемелдеу бойынша география мұғалімі қызметінің негізгі бағыттары:

• әрбір білім алушының толыққанды интеллектуалды және тұлғалық дамуына барынша жәрдемдесу;

• жобаларды іске асыратын оқу топтарында эмоционалды және психологиялық жайлылық құру;

• атаулы жеке немесе топтық көмекті ұйымдастыру арқылы жобалық қызметтің әр кезеңінде білім алушыларға кеңес беру;

• білім алушылардың қажетті ақпаратқа еркін қол жеткізуін қамтамасыз ету;

• білім алушыларға жоба нәтижелеріне қол жеткізуге жәрдемдесу;

• жобалау қызметіндегі мұғалімнің серіктестік ұстанымы.

Зерттеушіліктің білім алудағы маңыздылығы, әлемді түсінуді, практикалық құндылығын көрсетеді.

География және жаратылыстану сабақтарындағы зерттеу әрекеттері: ғылыми таным арқылы әлемді ашу

Жобалаудың процедуралық аспектісін қарастыру шеңберіндегі маңызды әдістемелік шарт білім алушылардың өзіндік қызметі болып табылады. Дәл осы Шарт технологияны оқу процесінде қолданудың оң нәтижесін қамтамасыз етеді.

Атап өтілгендей, Жоба әдісі білім алушылардың Тәуелсіздігінің жоғары деңгейін болжайды, бірақ сонымен бірге бұл тәуелсіздік деңгейі төмен және орташа білім алушылардың жобалық іс-әрекетіне, әсіресе топтық жұмысты пайдалану кезінде қатысуына кедергі болмайды. Мұндай жағдайда топ қатысушыларының өзара байытылуы орын алады, ал күштілердің даму деңгейі әлсіз білім алушылардың даму факторына айналады.

Презентация және әрекетті рефлексивті талдау-бұл жоба бойынша жұмыстың нәтижесі, осы қызмет түрлерінің жариялылығы жобаны жан - жақты бағалауға және талдауға мүмкіндік береді, ол сабақтың ерекше құрылымын, білім алушылардың іс-әрекетін ұйымдастыруды қамтамасыз етеді.өзекті қорытындылар-құндылықтар.

Қазіргі әлемдік және отандық педагогикада бірнеше ондаған бар егжей-тегжейлі әзірленген жобалық қызмет технологиялары кездеседі. Ең үлкен қызығушылық сөзсіз, олар отандық сынақтан өтті мектептер мен іс жүзінде өздерін дәлелдеді

Үлгі 1

Жобаның тақырыбын, тақырыбын, мақсаттары мен міндеттерін анықтау, басшыны таңдау (1-2 ай)

Жұмысты орындау (2-3 ай).

Материалды түсіну және меңгеру деңгейін анықтау, сондай-ақ түсіну қабілетін дамыту мақсатында өз немесе басқа сыныптағы жұмысты алдын ала қорғау

Мектептің сараптамалық кеңісінде қорғау (2 ай).

Қорытындылау

Үлгі 2

Оқу жылында 3-4 жоба алынып соның бірін қорғау. Тақырып таңдалып жетекші және орындаушы топ жасақталады. Жоспарлау жұмыстары жүргізіледі. Зерттеу мәселелері кезең кезеңмен орындалады.

Үлгі 3

"Жобалау технологиясына" негізделген іс - шаралар". Әзірлеген Е.С. Polat. Орнату сабағы: жобалау жұмыстарының мақсаттары, міндеттері, негізгі идеясы, үлгі тақырыбы және

болашақ жобалардың өнім формалары. Жобалық жұмыс туралы стендтік ақпарат. Болашақ авторларға жазбаша ұсыныстар беру (тақырыптар, талаптар, мерзімдер, консультациялар кестесі және т.б.). Оқу жобаларының тақырыбын таңдау бойынша кеңес беру, идеялар мен идеяларды тұжырымдау.

Жоба – белгілі бір уақыт аралығында қойылған мақсатқа жетуге арналған нақты анықталған мақсаты бар өзара байланысқан іс шаралар кешені.

Жоба: түпкілікті өнім, материалдық, әлеуметтік, моральдық, тарихи немесе ғылыми-зерттеу сипатындағы мәселені шешу

География бойынша оқу жобасы-бұл білім алушылардың шығармашылық, негізінен Тәуелсіз қызметі, ол мыналарды қамтиды:

* Жоба идеяларын жүзеге асыру үшін қажетті ақпаратты іздеу, жиналған материалды талдау және жалпылау;

* Өз зерттеулерінің гипотезаларын әзірлеу, оларды эксперименттік тексеру, алға қойылған идеялардың теориялық негіздемесі;

* Жүргізілген зерттеулердің нәтижелері бойынша әлеуметтік маңызы бар практикалық іс әрекеттері.

Жобалардың әртүріне тоқталып өтсек:

1. Зияткерлік-эвристикалық жобалар (ақпараттық) - бір нәрсе туралы білімді іздеуге, талдауға және жеке бағалауға бағытталған жобалар. Гуманитарлық профильдің 10-сыныбында "жаһандық география" курсын оқу кезінде осындай жобаларды құрған жөн, өйткені курстың мазмұны өз бетінше

оқуға арналған қызықты тақырыптарға толы. Бұл жағдайда әр сыныпта уақытша шығармашылық топтар құрылады, тапсырманы тұжырымдайды, кеңес береді, өткен жылдардағы білім алушылардың жобаларын көрсетеді, жобаның тұсаукесер уақытын анықтайды (7-8 минут).

2. Жоба тапсырмалары:

1. Тақырып бойынша қызықты ақпаратты табу.

2. Мазмұнды схема бойынша құрылымдау:

- жаһандық (климат, су мәселелері, шөлейттену т.б.)мәселенің мәні;
- оның 21 ғасырдағы жаһандануының дәлелі;
- басқа география тақырыптарына қатысты байланыс;
- мәселенің географиялық аспектілері (ол қайда және қалай көрінеді?);
- мәселені шешу жолдары.

3. Мультимедиялық презентация жасау.

4. Баяндама дайындау.

5. Шығармашылық жұмысты қорғау.

Білім беру мекемесіндегі заманауи білім беру процесі білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталады. Өзін-өзі дамыту және өзін-өзі тәрбиелеу, танымдық іс-әрекет дағдыларын қалыптастыруға бағытталған білім берудің жаңа, неғұрлым тиімді әдістерін немесе технологияларын іздеусіз жүзеге асырыла алмайды. Оқу-тәрбие, білім беру процестеріндегі оқу жобаларының әдісі осы талаптарға ие бола алады. Зерттеулер көрсеткендей бұл әдіс өнімді білім беру жүйесінің маңызды құрамдас бөлігі ретінде әрекет етеді. Іс-әрекеттің белсенді тәсілдері арқылы білім беру процестерін ұйымдастырудың стандартты емес әдісі болып табылады. Себебі жоспарлау, болжау, талдау, синтез, жүйелі іс-әрекетке бағытталған тәсіл.

Білім беру ортасында негізгі құзыреттерді – танымдық, ақпараттық, реттеуші, коммуникативті орта қалыптастыру арқылы жүйелі іс-әрекет тәсілі кеңінен қолданыста. Аталған барлық құзыреттерді оқу жобаларының әдісін іске асыру арқылы жүзеге асыруға болады. Мектепте жобалық қызмет, негізгі жалпы білім берудің мемлекеттік білім беру стандартына сәйкес, оқу іс-әрекетінің мотивациясы мен тиімділігін арттыруға ықпал ететін білім берудің ажырамас бөлігі екендігін көрсетеді [10].

Бұл құжаттағы жобалық қызмет білім алушылардың дербестігін, бастамашылығын, жауапкершілігін тәрбиелеуге, оқу іс-әрекетінің уәждемесі мен тиімділігін арттыруға ықпал ететін оқу жұмысының ерекше нысаны ретінде айқындалады. Жоба қазіргі уақытта білім беру жүйесінде кеңінен қолданылуда. Бүгінгі күні бұл тұжырымдаманың сипаттамаларын әртүрлі нұсқасы кездеседі.

Проблеманы егжей-тегжейлі әзірлеу арқылы дидактикалық мақсатқа жету тәсілі, ол нақты, нақты практикалық нәтижемен аяқталуы керек, қандай да бір жолмен безендірілген. Сонымен қатар, оқу жобалар әдісі туралы басқа оқыту әдістерінің жиынтығын қамтитын тұтас технология ретінде айтуға болатындығын атап өтеді: «Технология проблемного обучения; способ организации творческой деятельности; метод саморазвивающегося обучения.» Жобалық әдістің ең толық тұжырымдамасы педагогикалық технология ретінде ұсынылған, оның мақсаттары бар білімді интеграциялауға ғана емес, сонымен

қатар жобалық қызмет арқылы жаңаларын алуға, сондай-ақ әлеуметтік-мәдени ортадағы қызметтің жаңа тәсілдерін игеруге бағытталған. Жобалық әдіс тұжырымдамасының әр түрлі тұжырымдамаларына қарамастан, барлық анықтамалардың авторлары білім алушылардың іс-әрекетінің міндетті түпкілікті өнімінің болуын атап өтеді, ол әр түрлі формада әрекет ете алады және білім алушылардың жұмысты орындауының дербес сипатына да, топтық өзара әрекеттесуге де ие болады [технология сабағында жоба әдісін қолдану [11].

Осылайша, қазіргі педагогикалық әдебиеттерде жобалар әдісімен мұғалім мен білім алушылардың бірлескен қызметі қарастырылады, бұл туындаған мәселенің шешімдерін іздеуге бағытталған, бұл білім алушыларға жұмысты жоспарлау және өз бетінше орындау барысында білім мен дағдыларды алуға мүмкіндік береді

Зерттеу және жобалау қызметтерінің ортақ және ерекше белгілері бар. Зерттеу және жобалау қызметінің жалпы сипаттамаларына ұйымдық-басқарушылық сипаттағы сипаттамалар жатады: мақсат қою, шешілуі керек міндеттерді тұжырымдау; құралдар мен әдістерді таңдау; жоспарлау; жобаның жоспарына немесе зерттеу мақсаттарына сәйкес жұмыс нәтижелерін жобалау; нәтижелерді ұсыну. Бұл қызмет түрлерінің тәрбиелік мәні бір-бірінен ерекшеленеді.

Білім беру мәні мен мақсаттарындағы айырмашылықтар:

Сипаттамасы	Зерттеу қызметі	Жобалау қызметі
Негізгі мақсаты	Қоршаған әлем туралы жаңа білім алу, заңдылықтарды анықтау, жаңа фактілерді анықтау. Зерттеу сұрағына жауап іздеу.	Практикалық құндылығы бар нақты өнімді (материалдық немесе материалдық емес) құру, белгілі бір мәселені шешу.
Фокус	Қолданыстағы білім саласын терең зерттеу, жаңа түсініктің ашылуы.	Практикалық мәселені шешу үшін қолда бар білімді қолдану. Көбінесе әртүрлі салалардағы білімді біріктіруді қажет етеді.
Процесс	Әдебиетті жүйелі түрде зерттеу, гипотеза жасау, эксперименттер жүргізу, деректерді талдау, тұжырымдарды тұжырымдау.	Мәселені анықтау, шешім жоспарын жасау, жобалау, прототиптеу, тестілеу, өзгертулер енгізу, соңғы өнімді жасау.
Бағалау критерийлері	Ғылыми жаңалығы, алынған мәліметтердің сенімділігі, талдау тереңдігі, зерттеу нәтижелеріне қорытындылардың сәйкестігі, теориялық маңыздылығы.	Өнімнің практикалық құндылығы, функционалдығы, сәйкестігі, шешімнің өзіндік ерекшелігі, экономикалық тиімділігі (қолданылатын), эстетикасы (қолданылатын).
Білім беру әсері	Сыни ойлау, ақпаратты талдау, дәлелдерді тұжырымдау, зерттеулер	Жоспарлау, ұйымдастыру, ынтымақтастық, проблемаларды шешу, шешім

Сипаттамасы	Зерттеу қызметі	Жобалау қызметі
	жүргізу, ғылыми мәтіндер жазу дағдыларын дамыту.	қабылдау, шығармашылық ойлау, коммуникация дағдыларын дамыту. Көрінетін нәтиже арқылы оқуға деген ынтаны арттыру.
жауап беретін сұрақ	"Біз не білмейміз?"Неге бұлай болады?"Біз бұл мәселені қалай шеше аламыз?"	"Жақсырақ / оңай / тиімдірек нәрсе жасау үшін не жасай аламыз?"
Нәтижесі	Зерттеу туралы есеп, ғылыми мақала, конференциядағы баяндама, диссертация. (Теориялық нәтиже) практикалық қолданылуы бар өнім: веб-сайт, үлесі, макеті, бағдарламасы, іс-шара сценарийі, әлеуметтік жоба, бизнес-жоспар және т. б. (практикалық нәтиже)	Зерттеу туралы есеп, ғылыми мақала, конференциядағы баяндама, диссертация. (Теориялық нәтиже) практикалық қолданылуы бар өнім: веб-сайт, үлесі, макеті, бағдарламасы, іс-шара сценарийі, әлеуметтік жоба, бизнес-жоспар және т. б. (практикалық нәтиже)
Тәуелсіздік деңгейі	Ғылыми жетекшінің жетекшілігімен нақты анықталған тапсырмаларды орындаудан бастап толық тәуелсіз зерттеуге дейін болуы мүмкін.	Нұсқаулыққа сәйкес берілген жобаны орындаудан бастап, нөлден бастап жобаны өз бетінше әзірлеуге дейін болуы мүмкін.

Көрнекілік үшін мысалдар: Зерттеу әрекеттері: температураның көгерудің өсу жылдамдығына әсерін зерттеу. Нәтиже-өсу жылдамдығының температураға тәуелділігі туралы мәліметтермен, графиктермен, қорытындылармен есеп. Жобалау әрекеттері: өсімдіктердің оңтайлы өсуі үшін жылыжайдың Автоматты желдету жүйесін әзірлеу. Нәтиже-жылыжайда оңтайлы температура мен ылғалдылықты сақтайтын жұмыс жүйесі.

Негізгі айырмашылық: зерттеу қызметі жаңа білімді ашуға бағытталған, ал жобалау қызметі практикалық мәселені шешу және нақты өнімді құру үшін бар білімді қолдануға бағытталған.

Қорытындылай келе, іс-әрекеттің екі түрі де білім беру процесінде өте құнды және жеке тұлғаның жан-жақты дамуына ықпал ететіндігін атап өткен жөн. Ең дұрысы, олар бір-бірін толықтыруы керек, бұл білім алушыларға өз білімдерін тереңдетуге және оларды іс жүзінде қолдануға мүмкіндік береді. Кейде жоба зерттеу бөлігін қамтуы мүмкін, ал нәтиже зерттеу іс әрекеті – бұл білім алушыларда қоршаған ортаны ұсынылған түрде зерттеуге және зерттеуге арналған танымдық көзқарасты қалыптастыру; Жобалық іс-әрекет жағдайында бұл мектеп білім алушыларының қоғамға жоба ретінде, адамзат құрған нәрсе ретінде қарауға дайындығын қалыптастыру.

География курсын оқытуда жоба әдісін қолдану және жобалық іс-әрекетті ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар

2. ГЕОГРАФИЯ КУРСЫН ОҚЫТУДА ЖОБА ӘДІСІН ҚОЛДАНУ ЖӘНЕ ЖОБАЛЫҚ ІС-ӘРЕКЕТТІ ҰЙЫМДАСТЫРУ БОЙЫНША ӘДІСТЕМЕЛІК ҰСЫНЫМДАР

Павлодар қ. № 39 ЖОББМ КММ география мұғалімі

Жұмабаева Әсия Камалиденқызы

Жобалық қызмет қазіргі заманғы білім беру тәжірибесінде, әсіресе географияны оқыту аясында маңызды орын алады. География – қоршаған әлеммен, кеңістіктік ойлаумен және практикалық бағытталған тәсілмен тығыз байланысты ғылым. География оқу жобаларын ұйымдастыру үшін кең мүмкіндіктер береді, себебі зерттелетін тақырыптар нақты өмірлік жағдайлармен оңай байланыстырылады: туған өлкенің климатын зерттеуден бастап жаһандық экологиялық мәселелерді талдауға дейін. Жобалық қызметті енгізу білім алушыларда негізгі құзыреттіліктерді қалыптастыруға ықпал етеді: ақпаратты өз бетінше іздеу және талдау, мақсаттарды тұжырымдау, командада жұмыс істеу, нәтижелерді ұсыну және қорытынды жасау. Сонымен қатар, ол сыни ойлау дағдыларын дамытады, оқу процесіне ынталандыру мен жеке қатысуды арттырады.

Бұл әдістемелік ұсыныстар география мұғалімдеріне білім алушылардың жас ерекшеліктерін, оқу мақсаттарын және бағдарламалардың мазмұнын ескере отырып, жобалық қызметін тиімді ұйымдастыруға көмектесуге бағытталған. Құжатта жобалық қызметтің кезеңдері, жобалардың формалары мен түрлері, қолдау әдістері, сондай-ақ тақырыптардың мысалдары мен бағалау критерийлері қарастырылады, бұл оны педагогтың жұмысындағы практикалық құралға айналдырады.

Жобалық қызметтің негізгі мақсаттары зерттеу дағдылары мен біліктерін қалыптастыруға; географиялық ақпарат көздерімен жұмыс істеу дағдыларын дамытуға; табиғат пен қоғамға деген танымдық қызығушылықты тәрбиелеуге; командалық жұмыс және дербестік дағдыларын дамытуға; алынған білімді практикада қолдануға бағытталған.

Географияда жобалардың келесі түрлерін ажыратуға болады: зерттеу – аймақтағы табиғи құбылыстарды, экологиялық жағдайды зерттеу; ақпараттық – географиялық ақпаратты жинау және жүйелеу (елдер, аймақтар, объектілер бойынша); әлеуметтік (қолданбалы) - қоршаған орта проблемаларын талдау, оларды шешу бойынша ұсыныстар; рөлдік-ойын (сахналау, іскерлік ойындар)- географиялық процестерді немесе оқиғаларды үлгілеу; шығармашылық-макеттер, бейнероликтер, карталар, жолсілтемелер, қабырға газеттерін жасау.

Жобалау қызметінің негізгі кезеңдеріне тоқталайық:

1. Дайындық кезеңі: а) жоба тақырыбын тұжырымдау (өзекті, оқу бағдарламасына және білім алушылардың мүдделеріне сәйкес болуы керек);

б) Жобаның мақсаттары мен міндеттерін қою; в) жобаның түрін анықтау (жеке, топтық, қысқа мерзімді, ұзақ мерзімді және т.б.); г) топтағы міндеттерді бөлу.

Жобаның түрі	мақсаты	ерекшеліктері	тақырыптар	мысалдары ұсыну формасы
Зерттеушілік	Табиғи және әлеуметтік-географиялық құбылыстарды тәжірибеде зерттеу	Бақылау, талдау, сауалнама әдістерін қолдану; гипотеза жасау және тұжырымдарды тұжырымдау	-Мектеп ауласының микроклиматы -Әр түрлі көздерден алынған судың сапасын салыстыру	Есеп, графиктер, кестелер, карталар, презентация
Ақпараттық	Географиялық ақпаратты жинау және жүйелеу	Дереккөздермен жұмыс істеу, көрнекі және логикалық материалдар жасау	-Әлемнің табиғи аймақтары - Қазақстан мен оның аймақтарының географиясы	Тұсаукесер, буклет, сайт, инфографика, анықтама
Әлеуметтік (қолданбалы)	Қоршаған орта мәселелерін талдау, шешу жолдарын ұсыну	Мектеп, қала, аудан өмірімен байланыс; экологиялық және азаматтық бағыт	-Саябақтың экологиялық жағдайы -Аудандағы полигон мәселесі	Әлеуметтік жоба, әкімшілікке хат, бейнеролик
Рөлдік ойын	Географиялық тақырыптарды түсіну үшін процестер мен оқиғаларды модельдеу	Театрландырылған элементтерді, сахналарды, іскерлік ойындарды пайдалану	Материктің ашылу экспедициясы Климаттың өзгеруі жөніндегі Конференция	Сахналау, рөлдік ойын, бейнежазба, сценарий
Шығармашылық	Географияның көркемдік, шығармашылық көрінісі знаний	Бейнелеу, дизайн, мультимедиялық тәсілдерді қолдану	Туристтік буклет Табиғи аймақтың макеті Географиялық қабырға газеті	Макет, карта, бейне, альбом, Нұсқаулық, көрме

2. Жоспарлау және зерттеу: іс-қимыл жоспарын құру; ақпаратты іздеу және талдау (оқулықтар, карталар, статистика, интернет-ресурстар); бақылаулар, сауалнамалар, сауалнамалар жүргізу (қажет болған жағдайда); картографиялық материалдармен және геоақпараттық жүйелермен (ГАЖ) жұмыс істеу.

География бойынша жобалар тақырыптарының мысалдары: "менің қаламдағы ауаның ластануы: себептері мен шешу жолдары", "туған өлкенің географиясы: көрікті жерлерге арналған нұсқаулық", "Климаттың өзгеруі: жаһандық проблема және оның аймақтағы көріністері", "әлемдік көші-қон: себептері, салдары, орын ауыстыру географиясы", " Көрікті жерлер бойынша туристік маршрут құру "Тамақтану географиясы: біздің үстелдегі өнімдер қайдан келеді".

Жоба тақырыбын таңдағанда, мағыналы, тәжірибеге бағытталған тақырыптарды таңдауға басымдық беріңіз. Білім алушылардың дербестігін сақтау және әдістемелік көмекті уақтылы көрсету; міндеттердің біркелкі бөлінуін қадағалау; Жоба кезеңдері бойынша аралық есептерді ұйымдастыру; цифрлық құралдарды (Google Карталары, Canva, PowerPoint, бірлесіп жұмыс істеу үшін онлайн-платформалар) пайдалану; бағалау жүйесіне жобалық қызметті қосу қажет.

Мысал ретінде "тамақтану географиясы: біздің үстелдегі өнімдер қайдан келеді" жобасын қарастырыңыз. Бұл жобада білім алушылар тағамның шығу тегін талдап қана қоймайды-олар "жаһандық азық-түлік тізбегін зерттеуші болады", әлемнің виртуалды гастрономиялық картасын жасайды, дәм татады, қондырғылар жасайды, экологиялық және мәдени тағамдық талдау жасайды.

Роль	Задача
Геоаналитик	Определяет страны происхождения продуктов, расстояние и маршруты.
Картограф	Создаёт интерактивную карту «Мировой обед» в Google My Maps или ручную карту.
Культуролог	Рассказывает о кулинарных традициях стран-поставщиков (например, банан в культуре Эквадора).
Эколог	Исследует углеродный след продуктов (как транспорт влияет на экологию).
Медиадизайнер	Делает фотоколлаж, видеоролик или презентацию по итогам проекта.

Жобаның негізгі мақсаты география, климат, ресурстар және әлемдік сауда біздің күнделікті жейтін тағамға қалай әсер ететінін түсіну және азық-түлік таңдауына саналы түрде қарауды үйрену. Осы жобаның негізгі құзыреттерін бөліп көрсетейік: географиялық (кеңістіктік және логистикалық); экологиялық (өнім ізін талдау); мәдени (әлем халықтарының өнімдері мен дәстүрлері); зерттеу (ақпарат жинау және талдау); коммуникативті (презентация, топтық жұмыс); медиа (Инфографика, бейне контент құру). Жобаның құрылымы кіріспе кезеңді қамтиды: отбасының гастрономиялық картасын ашу миссиясы. Мотивация – білім алушылар "құпия тапсырма" алады: сіз гастро — детектив екеніңізді елестетіп көріңіз. Сіздің міндетіңіз — үстеліңіздегі өнімдердің жолын ашу. Кім өндіреді, қалай жеткізіледі және неге бұл тағамдар бізде қолданылады?

Бұл жобаны топтық жұмыста тиімді ұйымдастыру, топтағы рөлдерді бөлу.

Зерттеу бөлімінде келесі тапсырмаларды ұсынуға болады: үйде тұтынылатын 10-15 негізгі өнімдердің тізімін жасау; олардың қайдан келгенін анықтау (Ел, Аймақ); олардың қалай жеткізілетінін білу (теңіз, ұшақ, пойыз); болжалды жолды есептеу (қашықтық, көлік); мәдени контексті зерттеу (мысалы, ол алғаш рет қайда болды күріш өсірілді ме? неліктен зәйтүн майы Жерорта теңізінде танымал?); Жергілікті өндірілген өнімдерді бөліп көрсету.

Кесте мысалы (фрагмент):

Өнім шығарылған ел	қашықтық (шамамен)	қашықтық (шамамен)	көлік түрі
Банан	Эквадор	12 000 км	Теңіздік + автокөлік
Алма	Қазақстан	1400 км	Автокөлік
Күріш	Қытай	6 000 км	Теміржол
Нан өнімдері	Қазақстан	10 км	Автокөлік

Жобаның креативті бөлігі: "әлемдік табақ — - картада қаптамалардың үлгілері, жалаулар, азық-түлік жеткізу маршруттарының сызықтары желімделген нағыз гастрокарта жасау;" біз не жейміз — қайдан?"- маркерлері бар интерактивті стенд, бейнероликтерге арналған QR-кодтар, Статистика; сабақтағы Фуд-бокс - әр топ бір өнім әкеледі, ол туралы әңгімелейді, картадағы жолды көрсетеді, қызықты фактімен бөліседі; "әлемдік кафе" – әр түрлі елдерден келген тағамдармен және олардың шығу тегі туралы әңгімелермен үстелді безендіру.

Қорытынды ресурс-өнім: "менің таңғы асымның тарихы" презентациясы немесе бейнеролигі; "бүкіл әлем бойынша тамақ" интерактивті картасы; "тамақтану географиясы" фотоальбомы немесе газеті; мектептегі көрме немесе бастауыш сыныптарға арналған эко-сабақ; "біз не жейміз және бұл планетаға қалай әсер етеді" брошюрасы болуы мүмкін.

Көмек ұйымдастырудың құралы ретінде білім алушыларға зерттеу белсенділігін ынталандыратын және ойлауды дұрыс бағытқа бағыттайтын жетекші сұрақтарды қолданған жөн. Мысалы: апельсин менің стакан шырыныма кірмес бұрын қандай жолмен жүрді? Тек жергілікті тағамдарды жеуге бола ма? Менің үстелімдегі "ең алыс қонақ" тұтынылатын тағамдардың қайсысы? Азық-түлікті тасымалдау климаттың өзгеруіне қалай әсер етеді? Жабық шекара жағдайында біздің қуат жүйеміз қалай өзгереді? Мұндай сұрақтар білім алушыларға тақырыпты тереңірек түсінуге, зерттеу векторын қоюға және талдау үшін өзекті мәселелерді тұжырымдауға көмектеседі. Жобаны әзірлеу кезінде тақырып туралы тұтас идеяны қалыптастыруға және әмбебап оқу әрекеттерін дамытуға ықпал ететін пәнаралық байланыстарды ескеру қажет. Сонымен, география әртүрлі елдердің карталарын, логистикасын, табиғи және климаттық жағдайларын талдауға көмектеседі; биология-мәдени өсімдіктердің шығу тегі мен агротехника негіздерін ашады; экология-көміртегі ізін бағалауға және қаптаманы қайта өңдеу мәселелерін зерттеуге мүмкіндік береді; тарих және мәдениет-әртүрлі халықтардың тағамдық дәстүрлері туралы түсінік береді; информатика — интерактивті карталарды, инфографиканы және бейнематериалдарды жасауға ықпал етеді; ал бейнелеу өнері-жобаның нәтижелерін көрнекі түрде безендіруге және көркемдік ұсынуға жауап береді.

Жобалық қызметтің маңызды құрамдас бөлігі білім алушылардың жетістіктерін объективті түрде тіркеуге және олардың дамуын ынталандыруға мүмкіндік беретін ойластырылған бағалау жүйесі болып табылады. Бағалау жүргізілген зерттеудің тереңдігі, карта дизайнының сапасы мен дәлдігі, материалды ұсынудың өзіндік ерекшелігі, командалық өзара әрекеттесу деңгейі

және көпшілік алдында сөйлеудің мәнерлілігі сияқты нақты критерийлерге негізделуі керек. Қорытындылау барысында құрамына мұғалім, басқа сынып білім алушылары мен ата-аналар кіре алатын Сараптамалық қазылар алқасын тартуға болады. Қатысушылардың өзін-өзі бағалауы мен рефлексиясы да маңызды рөл атқарады, бұл өз үлестерін түсінуге, қиындықтарды анықтауға және одан әрі өсу жолдарын анықтауға мүмкіндік береді.

Географияны оқыту процесінде жобалық қызметті ұйымдастыру білім алушылардың танымдық белсенділігін, шығармашылық ойлауын және зерттеу дағдыларын дамытуға кең мүмкіндіктер ашады. Жобалық жұмысқа қатысу білім алушыларға географиялық құбылыстарды тереңірек түсінуге ғана емес, сонымен бірге ғылымның нақты өмірмен байланысын көруге, командада жұмыс істеуге, өз қызметін жоспарлауға және нәтижелерін ұсынуға көмектеседі. Жобалық іс-әрекеттің жүйелілік, пәнаралық және практикалық маңыздылық принциптеріне негізделуі маңызды. Педагог тарапынан тиімді әдістемелік қолдау, білім алушылардың дербестігі үшін жағдай жасау, жобаларды ұсыну мен бағалаудың әртүрлі нысандарын пайдалану-осының барлығы пәнге тұрақты қызығушылықты қалыптастыруға және географиялық білімді күнделікті өмірде қолдануға дайын болуға ықпал етеді. Осылайша, Жобалық жұмыс белсенді, жауапты және құзыретті тұлғаны қалыптастыруға ықпал ететін қазіргі білім беру процесінің ажырамас бөлігіне айналады.

7-11-сыныптарға арналған Географияны оқыту процесінде білім алушылардың жобалық іс-әрекетін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар

1) География пәнінің педагог-шебер мұғалімі Жунусова Айнур Бактияровна «Ғылым әлемі» элективті курс авторлық бағдарламасы.

Ұсынылып отырған әдістемелік құрал білім алушылардың пән бойынша білімді қаншалықты меңгергендігі жайында, жаратылыстану пәндерінің функционалды сауаттылыққа негізделе отырып құрастырылған, білім алушылар білімінің математикалық-жаратылыстану бағытына бағытталғандығын айқындайтын өлшеуіш құралы болып табылады.

Бұл оқу құралының ерекшелігі тапсырмалары 7-8 сынып білім алушыларының білімдерін тереңдетуіне оны жетілдіріп және алған білімдерін өмірде қолдана алуына негізделе отырып құрастырылған.

Бағдарлама мақсаты:

Білім алушылардың жаратылыстану ғылымдары бойынша функционалдық, ғылыми және экологиялық сауаттылығын қалыптастыру; зерттеушілік және сын тұрғысынан ойлау қабілетін дамыту арқылы нақты өмірмен байланысты проблемаларды шешуге бейімдеу.

Негізгі міндеттері:

1. Ғылыми ұғымдарды күнделікті өмірмен байланыстыру;
2. Эксперимент жасау, бақылау, болжау, дәлелдеу сияқты зерттеушілік дағдыларды дамыту
3. PISA-да қолданылатын ғылыми сауаттылық компоненттерін енгізу;
4. Ғылыми құбылысты түсіну, зерттеу сұрағына жауап беру, дәлелге негізделген қорытынды жасау

Ғаламдық экономикада көптеген білім беру жүйелері тек академиялық ықпалдастығы ғана емес, сонымен қатар адам ресурстарының еңбек жинақтылығын да мақсат етеді. Білім беру жүйесінің алдында білім сапасының бәсекелестігін арттыру, шынайы өмірлік кезеңдерге бейімдеу мәселелері тұр, өйткені адам қоғамда түрлі өмірлік мәселелерге байланысты дұрыс шешімдер қабылдау үшін жоғары кәсіптік пен интеллектуалдық әрекеттерді қажет ететін жағдайларда заман талабына сай өмір сүріп, қызмет ету.

Білім алушы балақайларға ұсынылып отырған әдістемелік құрал білім алушылардың пән бойынша білімді қаншалықты меңгергендігін тексеруге негізделген білім алушылар білімінің өлшеуіш құралы болып табылады.

Жеке тұлғаның одан әрі өз бетінше білім алуы мен дамуына қажетті негізгі құралдардың бірі *сауаттылық* болып табылатындықтан, бағдарлама түсініп оқуға бағытталып, білім алушының оқу барысында оқығанын *түсіну* қабілеті қалыптасады. Мәтіндегі ақпарат көздер оны *пайдалануға* үйретеді, білім алушы белсенділігінің басты көрсеткіші ретінде *ойлау* қабілеттері шыңдалады.

Білім алушының білімін тексерудің басты міндеті-олардың білімі мен іскерлігін бақылау және шапшаң жүріп жатқан жаһандану үрдісі әлемдік бәсекелестікті күшейте түсу үшін, мұғалім мен білім алушы арасындағы тиімді қарым-қатынас орнатуды, оқытудың нәтижелі болуын қадағалауды және оқыту процесіне дер кезінде түзетулер енгізуді көздейді. Қазіргі заман талап етіп отырғандай, байқау мен эксперименттерге негізделген тұжырымдар алу үшін ғылыми әдістер арқылы зерттеліп, жаратылыстану пәнінен жүргізілетін қарапайым құбылыстарды ғылыми тұрғыдан түсіндіру, жұмыстарының мазмұны білімнің ғылыми және қолданбалы дәрежесін арттыруға негізделеді.

Білім алушылардың метапәндік және жеке тұлғалық нәтижелерге қол жеткізуіне, олардың қабілеттері мен алған білімдерін қолдана отырып, нақты өмірдегі мәселелерді шешуге дайын болуына, цифрлық технологияларды қолдана отырып, өзекті ақпарат негізінде шешім қабылдауға баса назар аударуды қажет етеді.

Сондықтан жаратылыстану бағыты бойынша құрастырылған логикалық ойлау тапсырмалары «Жеке», «Әлеуметтік», «Жаһандық», «Денсаулық», табиғи ресурстар, қоршаған орта, қауіп көздері мен тәуекелділік, жаратылыстану және технология бағыты бойынша білім алушылардың құзіреттілігін, білімін, зерттеу дағдылары қалыптасады.

«Ғылым әлемі» элективті курсының дидактикалық материалдар жинағы. Қазіргі кездегі педагогика ғылымының басты мақсаты – баланың тұлғалық білім мен білктілігін бағдарлаудың дамуына бағытталған оқытуды ұйымдастыру.

Бағдарламаға қосымша дидактикалық материалдар жинағының мақсаты:

- Білім алушылардың айналадағы фактілерге құндылық қарым-қатынасын дамыту арқылы табиғатқа қамқорлық жасауға тәрбиелеу;
- танымдық объектіні талдай білу дағдылары арқылы зияткерлік мәдениетін дамыту;
- зерттей білу мәдениетін дамыту;
- білім алушыларды өз іс-әрекеттерін жоспарлай білуге үйрете отырып, ұйымдастырушылық мәдениетін дамыту;

➤ алынған ақпаратты өңдеу, жүйелеу әдістері арқылы ақпараттық мәдениетін дамыту;

➤ біріге жұмыс жасай отырып, өзара қарым-қатынастың коммуникативтік мәдениетін дамыту;

➤ рефлексивті мәдениетін дамыту.

Осылайша даму барысында құзыретті тұлғаның негізгі жаратылыстану ғылыми таным әдістерін қолдана алу қабілеті, сұрақ құрылымына байланысты білімдерін қолдану және жетілдіру, жаратылыстану ғылыми құбылыстарды түсіндіре отырып қорытынды жасау. Бағдарлы, нақ тапсырмалар орындау арқылы, ең негізгіні бөліп алу, білім алушының ғылыми-танымдық әдістерді (бақылау, болжам жасау, тәжірибе, зерттей алу, ғылыми жоспарлай алу т.б.аргументтер келтіреді) пайдалану біліктілігі дамиды.

Бағдарламада аспан денелері мен денелерді, паленталардың ерекшеліктері мен әлемдегі ең қатты жарылыстар, ерте кезден бері металдардың пайдаланып келе жатқандығы жайында, ерте кезден де тек 7 металл белгілі болғандығы жайында әр-түрлі минералдардың түрлері және пайдалы қазбалардың түрлері мен оларды картаға орналастыру мектеп оқулығынан тыс географиялық құнды мәліметтер суреттерімен қоса берілсе, физикада табиғаттағы түрлі құбылыстар мен денелер арасындағы әрекеттесу күштері түрлерін, табиғатын, айырмашылығын ажырату арқылы таниу көзделген. Дидактикалық материалдар жинағында танымдық, қызықты, негізгі ұғымдарды түсініп есте сақтауға жеңіл және өздігінен қызыға отырып орындайтын тапсырмалар берілген. «Ғылым әлемі» дидактикалық материалдардағы тапсырмаларды орындай отырып, дүниенің шартарабындағы табиғаттың таңғажайып туындыларымен, физикалық түрлі құбылыстармен, қозғалыстармен, күш түрлері және энергия өндіру түрлерімен танысасыз, өсімдіктердің тарихы жайында тропикалық эвкалипт, каучук ағаштары, сексеуілдің қасиеттері жайында, бидай мен күріштің өсірудегі технологияларын етене біліп, ғылыми зерттеу жолдарын басшылыққа ала отырып, қоспаның және таза заттардың органикалық және бейорганикалық заттар жайында білімдерін кеңейтіп, сол арқылы білім көкжиегін кеңейте түседі.

Бұл дидактикалық материалдар мектеп білім алушыларының білім деңгейінің және жаратылыстану пәніне деген қызығушылығының артуына ықпал етеді.

Әдіс тәсілдер: Әр бөлім бойынша бірнеше ғылыми жұмыс ізденіс тақырыптары бойынша тапсырмалар орындау. (Іздену, жобалау)

«География» пәнінің мұғалімі, педагог-шебер Жунусова Айнур Бактияровна 7-8-сынып білім алушыларына арналған «Ұлы жібек жолы» элективті курс авторлық бағдарламасы.

Бұл курс тарихи-мәдени білімді тереңдетуге бағытталған таңдау пән. Курс білім алушыларға Ұлы Жібек жолының пайда болуы, дамуы, экономикалық мәдени және саяси маңызы туралы кең әрі терең білім береді.

Мақсаты:

- Ұлы Жібек жолының тарихи рөлі мен маңызын түсіндіру;
- Қазақстан аумағындағы сауда жолдарының ерекшеліктерін танысса;

- Мәдениеттердің өз ықпалдықтарын көріп түсінсе;

- Зерттеу, салыстыру, талдау қабілеттері дамыту;

Негізгі тақырыптары;

1. Ұлы Жібек жолының пайда болуы және бағыттары. (Картамен жұмыс)

2. Жібек жолы бойындағы қалалар (Тараз, Сайрам, Түркістан, Отырар т.б)

3. Ұлы Жібек жолының бір тармағы Ұлытау (Ескерткіштер, кесенелер, карта арқылы ізденіс жұмыстары)

4. Қазақстан жері арқылы өтетін сауда жолдары (Қазіргі кездегі транзиттік жолдар)

5. Жібек жолы және діннің таралуы (Ислам)

6. Археологиялық деректер, мағлұматтар

7. Жібек жолының жаңғыру бастамалары

Әдіс тәсілдер:

1. Ұлттық құндылықтар (тарих, қазақ әдебиеті, математика)

2. Ұлытау өңірінің тарихи Ұлы Жібек карта сызбасы бойынша (PISA тапсырмалары орындалып, туризмге деген құштарлықтарын ояту, дамыту)

Тақырыптың маңыздылығы жалпы ғылыми және бағдарламалармен (ғылым, техника мен өнер және тәжірибелік сұраныстармен) байланысы

Бүгінгі таңда экономика мен сауданың дамуы, мәдениеттің дамуы сонау бір «Ұлы Жібек жолы» бағыттарының және ондағы археологиялық нысандардың, қазіргі кездегі бой көтерген қалалардың қалыптасып бой көтеруі күннен күнге жүзеге асып келеді. Педагог тарапынан барлық көне мәдени ескерткіштер мен нысандар, мұғалімнің шеберлі арқылы мектептегі білім алушы балаларға білім беріліп отырады. Білім алушының тұлға ретінде қалыптастыру қазіргі таңда ұстаздардың басты міндетіне айналғандығын ескере отырып, талаптарға сай осы тақырыпқа байланысты бағдарлама құрастырылғаны өте орынды дүние екенін айтқым келеді. Бағдарламада Ұлы Жібек жолының мәдени-тарихи көне қалалары, археологиялық нысандар, қазіргі кездегі магистраль жолдары білім алушы тапсырмаларынан және кешенді дидактикалық материалдарынан көруге болады. Оқулықтардан түрлі интернет желілері мен газет журналдардан қаралып, тәжірибеде жүзеге асыра алған.

3. Қойылатын талаптар аясындағы ғылыми нәтижелер

Ұлы Жібек жолындағы географиялық орналасуы, ғылыми тұрғыдан ашып көрсету үшін сандық және салыстырмалы, теориялық-әдістемелік ұстанымдарды, орта білім беретін мектептің үрдісі бойынша оқытылуы басшылыққа алынды. Зерттеу аясында тарихи, географиялық-салыстырмалы, статистикалық, жүйелі жинақтық, талдаулар жүргізілді. Ғылыми жұмыстарды орындаудың тарихи-теориялық деректерін талдау сынды дәстүрлі әдістеріне сүйене келе, оқу пәндеріне ортақ танымдық философиялық жүйелеу, хронологиялық зерттеу әдістерін де қолданылды.

4. Тұжырымдаған әрбір ұсыныстары мен қорытындысының, қол жеткізген ғылыми нәтижелерінің айқындылығы мен негіздеу деңгейі

Осы жұмысты орындау барысында өзіндік тұжырымы мен ұсыныстарын жасадым. Бағдарлама негіздемесі және ғылыми-зерттеу жұмысының қол

жеткізген нәтижелерін маңызды мәлімет ретінде қолданудың қажеттілігі зерттеудің нәтижесі болып табылады.

5. Тұжырымдаған әрбір ұсыныстары мен қорытындысының, қол жеткізген ғылыми нәтижелерінің жаңашылдық деңгейі

Бұл курсты орындау барысында Ұлы Жібек жолының тарихына шолу жасай отырып, Ұлы Жібек жолы бойындағы археологиялық нысандардың ғылыми-теориялық негіздерін айқындап, әр білім алушының өздерінің тұратын өңірлеріндегі тарихи-мәдени аймақтарды зерттеп бағдарламаға қосуға болады. Мысалы (Ұлытау облысының Ұлытау ауданы Ұлы Жібек жолының бір тармағы) Зерттеу нәтижесінде жұмыстың оқыту пәндерінде археологиялық нысандарды оқытудың мүмкіндіктері зерттелініп, ЖББМ оқу-тәрбие үрдісіне, құндылықты ұштастыра отырып, PISA тапсырмаларын қоса отырып қолданудың тәжірибелік негіздері жасалынды.

5. Қол жеткізген нәтижелердің ішкі бірлігінің бағасы

Жұмыс өзінің ішкі байланысының сақталуымен, өзара бірлігімен сипатталады. Зерттеу материалдары қисынды түрде, жүйелі баяндалған. Жұмыстың тараулары және оның бөлімдері өзара байланысып, бірін-бірі толықтырған. Әлемдік теориялық және әдіснамалық негіздерінің мәндерін ашуға қатысты қойылған міндеттер айқындалып, сатылы түрде шешу арқылы қойылған мақсатқа қол жеткізу бағытында нақты жұмыстар атқарылады, атап айтсақ бағдарлама соңында 10-15 шақты ғылыми жұмыс атаулары ұсынылған. Зерттеу барысында саралау, талдау және қорыту, статистикалық-салыстырмалы, жүйелік-құрылымдық, теориялық таным, Үлгідеу секілді жалпы ғылыми, географиялық зерттеу әдістері негізге алынған.

6. Негізгі пікірлер, нәтижелер, ұсыныстар мен қорытындылардың тиісті дәрежеде жариялануын растау

Жұмыстың нәтижелері мен жалпы қорытындылары мақалалар түрінде мерзімді басылымдарда жеткілікті дәрежеде жарияланған. Жұмыстың негізгі мазмұны төмендегідей ғылыми мақалаларда көрініс тапқан: «Қазақ ойконимдері», «Ұлы Жібек жолы-Қытай мен Еуропа елдерінің арасын байланыстырған сауда жолы», «нефрит жолы», «Лазурит жолы» деген кейбір географиялық атаулардың мазмұны

7. Мазмұны мен рәсімделуіндегі кемшіліктер

Бағдарлама мазмұны мен оны рәсімдеуі бойынша кемшіліктер кездеседі. Еліміздің Ұлы Жібек жолы бойындағы өркениетті, мәдени-тарихи археологиялық нысандар бойынша білім алушыға қатысты мәліметтер әлі де терең зерттеуді қажет ететіндігі. Дегенмен айтылған кемшіліктер, бағдарлама құндылығына әсерін тигізбейді. Жұмыс белгіленген техникалық талаптарға сай, зерттеу жұмысының нәтижелерін айқын көрсететіндей етіп безендірілген.

8. Қойылатын талаптарға сәйкестілігі

«Ұлы Жібек жолының бойындағы археологиялық нысандардың географиялық орналасуы және оны оқыту мәселесі, Ұлы Жібек жолының тармақтарының бірі Улытау және тек Улытау өңірі атап айтсақ-Бас қамыр, Аяқ қамыр, Алашахан, Жошыхан, Бұланты шайқасы, Таңбалы тас, Хан ордасы,

Ақсақ Темір жаздырған тастар т.т.» тақырыптарды қарастыра келе, жаңа ғылыми негізделген нәтижелерге қол жеткізесіздер.

Ізденіс

Әр тақырып сайын құндылыққа негізделген ғылыми жұмыс атауларына ие нәтижесінде білім алушылар ізденіп, зерттейді.

«Жетісу облысының білім басқармасының Ескелді ауданы бойынша білім бөлімі» ММ «Балнық би атындағы орта мектебі» КММ География пәнінің мұғалімі, педагог-зерттеуші Мушанова Нурахан Туралбаевна

Географияны оқыту процесінде білім алушылардың жобалық іс-әрекетін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар

Географияның барлық салалары адамзаттың қажеттіліктерінен пайда болды. Оның зерттеулері әр уақытта барлық адамзат қоғамын қамтитын проблемаларды шешуге, түрлі нысандар мен құбылыстардың пайда болуын зерттеуге бағытталған. Географиялық зерттеулер адамдардың өмірі мен шаруашылық іс-әрекетінің географиялық ерекшеліктерін, оның табиғатқа әсері мен салдарын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Сондықтан, пәнді терең түсіну үшін білім алушыларға табиғатты, оның құбылыстарын, адамзат тіршілігін зерттеп білу маңызды. Ғылыми-зерттеу жұмыстарында білім алушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуда:

1. Тақырыпты мазмұнына қарай жинақтау;
2. Арнаулы бір тақырыпта пікірталас тудыру;
3. Мәтінді бөліктерге бөлу, ат қою, өз бетінше аяқтау;
4. Қиялдау арқылы сурет салу;

Әртүрлі тақырыпта пікірталас, сайыс өткізіп, алған әсерлерін шығарма түрінде жазып жеткізу сияқты әдіс-тәсілдер жиі қолданылады.

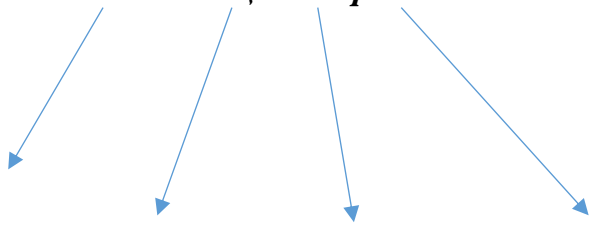
Білім алушының дүниетанымын кеңейту, зерттеушілік қызметке баулу, ізденушілік дағдыларын жетілдіруде сыныптан тыс жұмыстарды жүргізудің маңызы өте зор. Білім алушының қай пәнге деген қызығушылығын анықтап, олимпиадаға дайындау, конференция, КТК, дебат, дәстүрлі емес сабақ түрлерін белсенді әдіс-тәсілдер арқылы сыныптан тыс жүргізген жөн. Осындай жұмыстар барысында білім алушының шығармашылық қабілеті шыңдала түседі.

Ғылыми жобаны жазуда ең алдымен нақты мақсат пен талаптар қоя білу. Ол талаптар мен мақсаттар байқауды ұйымдастырушылардың ақпараттық хатында, байқау ережелерінде көрсетіліп, сол ереже мен талаптарды нақты орындау маңызды. Осы орайда төмендегідей міндеттер туындайды. Ең алдымен сіз жобаны қандай тақырыпта қорғағалы отырсыз, ең бірінші тақырыпты айқындауымыз қажет, одан кейінгі кезек тақырып анықталған соң, қысқа әрі нұсқа өзіңіздің тақырыбыңызды ашатындай жоспар құру. Зерттеу жұмысының жоспарға сай жазылуын есте сақтау керек.

Тақырып-ол жобаның басты өзегі болып табылады және оның бағытын айқындайды. Тақырып үнемі қолданылып жүрген, қайталама емес, жаңашыл, көкейтесті мәселені шешетіндей болғаны жөн. Яғни, тақырыпты таңдау да шеберлікті қажет етеді. Осы орайда білім алушының барлық жұмысы зерттеу күнделігінде толтырылып отырады. Зерттеу тақырыбы бойынша қандай

еңбектер, монографиялық зерттеулер, библиографиялық дереккөздер және ғаламтор желісінен алынған ақпараттар толығымен зерделену қажет. Және де, осы ғылыми жобаға байланысты қосалқы тағы да бір маңызды құжаттар- ол аннотация, пікірлер. Ескеретін нәрсе жобаны жазу барысында, жазып болғаннан кейін де оның техникалық рәсімделуі ережеге сай болуы. Зерттеушінің қызығушылығын оятуда жетекшінің үлесі өте зор, себебі жоба қорғаушының тақырыпты ашуға деген талпынысы ең маңызды рөл атқарады. Жетекші ғылыми жоба тақырыбын жете түсініп, өзінің де жеткілікті дайындығы болуы, сонымен қатар, білім алушының жұмыс барысын қадағалап, керек кезде көмектесіп, ұсыныс жасап отыруы қажет.

Ғылыми жобаның мазмұны:

***Кіріспе Негізгі Қорытынды Пайдаланылған әдебиеттер
бөлім***

Кіріспе бөлімі:

Кіріспе бөлімінде тақырыптың өзектілігі, зерттелу деңгейі, зерттеудің мақсаты мен міндеттері, ғылыми жаңалығы, қорғауға ұсынылатын негізгі тұжырымдар мен жобаның құрылымы жөнінде мәліметтер беріледі.

Географияда далалық зерттеулер әдісі барысында мамандармен және өндіріс басшыларымен кездесулер, сұхбаттар өткізіледі. Олар шаруашылықтың және халықтың аумақтық шоғырлану құбылыстарын, кез-келген үдерістің туу себебі мен туындайтын салдарын, көптеген ерекшеліктерін неғұрлым тереңірек түсінуге, оның қыр-сырларын зерттеуге ынталандырады. **Бұл - жобалық іс-әрекетті ұйымдастырудың алғашқы қадамы.** Осылай білім алушылармен бірнеше табиғат нысандарына экскурсия жүргізіледі. (Мысалы, тұрмыстық қалдықтар полигонына, Текелідегі Будда бейнеленген таңбалы тасқа, Бұрхан бұлаққа (білім алушылармен ұйымдастырылған экскурсия)). Ол білім алушылардың қызығушылығын оятып, терең ойға жетелеп, біліп-түсіну мақсатын туғызады. Экскурсия барысында жетекшіге, бір-біріне әртүрлі сұрақтар қою арқылы өз зерттеу тақырыптарын анықтайды.

Мысалы:

Будда бейнеленген тасқа барғанда білім алушыларда көптеген сұрақтар туындады, яғни «Бұл тас қалай біздің елімізге келді? Бұл бейнені салған кім? Біздің елімізде буддизм жоқ қой? дегендей. Осындай сұрақтар арқылы білім алушының зерттеп білуге деген қызығушылығын арттырып, тақырыпты анықтау, зерттеу мақсатын қоюда да жол сілтейді. Білім алушылар қызығушылықтары бойынша бірнеше топтарға бөлінеді. Әр білім алушы өз тақырыбын, өз идеясын ұсынады, тақырып мазмұнын ашады, бір-бірімен пікірталасқа түседі, ішінен «Өзекті тақырып» таңдалып алынады. Тақырып өзекті болуымен қатар бірегей және мазмұны қызықты болуы тиіс.

Мысалы: Тұрмыстық қалдықтар полигонына экскурсия барысында:

- Қоқыс қайдан пайда болады? Оны қалай азайтуға болады? Ол қоршаған табиғатқа қалай әсер етеді? Ол осылай шашылып жатса түбінде не болады? - деген сұрақтар туындады.

Туындаған сұрақтар нәтижесінде «Тұрмыстық және өндірістік қалдықтарды қайта өңдеу» тақырыбы пайда болды. Тақырып қалдықтарды шашып көбейтпей, оларды қайта өңдегенде ғана олардан жер бетін тазартуға болатынын *көрсетеді*.

Тақырыпты таңдауды негіздеу, тақырыптың өзектілігі.

(зерттеу бағыты несімен қызықты, оның маңыздылығы неде, бұл тақырыптың қандай мәселелеріне көңіл бөлінбеген, тақырыптың тандалуының басты себептері) Өзекті тақырып тандалып алынған соң зерттеу жоспары жасалынады.

Зерттеу гипотезасы: (зерттеу жұмысының мүмкін нәтижелері туралы ғылыми негізделген көзқарас).

Тұрмыстық және өндірістік қалдықтар қаланың экологиясын бұзады, денсаулыққа зиян келтіреді деген болжам бар.

Мәселеге теориялық шолу: Әр түрлі қалдықтардың ұйымдастырылмаған үйінділері - бұл тікелей экологиялық қауіп, ауаны, топырақты ластап, жұқпалы ауру таратудың эпицентрі. Инфекция және улы заттар айтарлықтай қашықтыққа таралуы мүмкін.

Түрлі білім көздері (интернет, әдебиеттер, теледидар бағдарламалары) арқылы зерттеу мәселесіне теориялық талдау жүргіземіз. Жүргізілген талдау нәтижесі бойынша жұмыс мақсаты анықталады. Мақсатқа жету жолдары, яғни зерттеу міндеттері білім алушылардың жеке идеялары, ұсыныстары бойынша құрылады. Әр топ тақырып мақсатын анықтайды. Мақсат түпкі нәтижені көрсете алуы түсіндіріледі.

Жұмыстың мақсаты: (зерттеу тақырыбының атауын нақтылайды)

Зерттеудің міндеттері: (зерттеу барысындағы жұмыс қадамдарын нақтылайды)

Зерттеуді жүргізу әдістері: (нәтиже алуға байланысты барлық іс-әрекеттің жан-жақты сипаттамасы)

- теориялық, библиографиялық, математикалық, АКТ, экспедиция, т.б.

Негізгі бөлім:

I, II, III немесе бірнеше бөлімнен (әрқайсысы тараудан тұрады).

Ғылыми жобада негізгі бөлімде жоспарға сай тақырып толық, тиянақты түрде деректерге сілтеме жасай отырып ашылуы керек. Мысал арқылы толықтырылып отырғаны дұрыс. Ғылыми деректерге міндетті түрде сілтеме жасалу керек. Сілтемеде қандай әдебиет, нешінші бет тік жақшаға алынады. Әр бөлім мен тараулар арасында байланыс болу керек, әр тарауда әртүрлі нәрсе айтылмау қажет. Негізгі бөлім-зерттеу тақырыбын ашатын, оның жан-жақты зерттелуі жайлы тиянақты, нақты деректер берілетін, дәлелдемелер ұсынылатын, бір сөзбен айтқанда мәселе толығымен шешілетін бөлім. Ол график, кесте және басқа да материалдарды қамтуы мүмкін.

Тақырыптар қалай жазылады?

Әр бөлім, тараулар бас әріппен, қою бояумен жазылады. Келесі бөлім жаңа парақтан басталады, ал тарауларды жаңа парақтан бастаудың қажеті жоқ. Бір бөлімде екі тарау болса, олар жаңа парақтан басталмайды. Екі аралық бос жол (пробел) тасталып жазылады.

Зерттеу нәтижелері: (бақылау немесе эксперимент кезінде зерттеушінің алған жаңа ақпаратының қысқаша сипаттамасы. Нәтижелерді баяндау барысында жаңа фактілерге нақты және қысқаша түсіндірме беру қажет).

Қорытынды бөлім: бұл бөлімде зерттеуші негізгі бөлімде айтылған деректерді қысқаша тұжырымдап, жинақтап, негізгі идеяны көрсетеді. Ол

зерттеу барысында алынған негізгі нәтижелер мен анықталған үдерістерді қысқаша сипаттайтын конспект түріндегі ой тұжырымдар. Шешімдерді нөмірлеген дұрыс, әдетте олардың саны 4 немесе 5-тен аспайды.

Әдебиеттер мен пайдаланылған ресурстар: пайдаланылу ретіне қарай тізімдеп көрсетіледі. Әдебиеттер алдымен авторы, атауы, қандай баспадан шықты, қай қалада, шыққан жылы және неше беттен тұратыны көрсетілу керек. Әдебиеттің соңғы 5 жылда көлемінде шыққанын басты назарда ұстаған жөн.

Аннотация- ғылыми мақаланың мақсаты, мазмұны, түрі, формасы, тұрғысынан қысқаша сипаттамасы. Ғылыми мақаланың негізгі мазмұнына, нақты тақырыпқа сәйкестігін анықтауға, мақаланың толық мәтініне анықтама береді. Аннотация негізгі тақырыптың сипаттамасын, ғылыми мақаланың проблемаларын, жұмыстың мақсатын және оның нәтижелерін қамтуы тиіс. Аннотацияда осы мақалада қандай жаңашылықтар болатыны көрсетіледі. Үш тілде жазылады: қазақ, орыс, ағылшын. Аннотацияның ұсынылатын орташа көлемі 500 баспа белгісі.

Пікір мен рецензия: пікірді зерттеушінің жетекшісі немесе пән мұғалімі жазады. Пікірде зерттеу жұмысының сипаты, маңыздылығына баға беріледі және әр бөлімге талдау жасап отырады. Онда жетекшінің толық аты-жөні жазылып, мектептің мөрі басылады. Ал рецензияны кеңесші ретінде жоғарғы оқу орнының оқытушысы жазады. Оның да толық аты-жөні, дәрежесі жазылып, оқу орнының мөрі басылады.

Білім алушы күнделігінде осы тақырыпты таңдауына себеп болған қандай жағдай, қандай ғалымдардың еңбектерін зерттеді, жоба қалай жазылды, қалай рәсімделді, толық жазып біткен күнге дейін барлығы түгел жазылу керек. Күнделіктің мұқаба бетінде білім алушының аты-жөні, мектебі, сыныбы, ғылыми жоба тақырыбы; ғылыми жетекшінің аты-жөні, дәрежесі жазылады.

Жобаны ұсыну формасы:

Тұсаукесер (презентация)- жиналған көпшілікті зерттеу нәтижесімен таныстыруға бағытталған іс-шара. Деректерді ұсыну формасы ретінде бір ортаға ұйымдастырылған мәтін, гипермәтіндік сілтемелер, компьютерлік анимациялар, графиктер, бейнематериалдар, дыбыстық қатардың үйлесімділігі ескеріледі.

Microsoft Office Power Point-тұсаукесер жасау бойынша ерекше танымал бағдарлама. Тұсаукесер слайдтардан тұрады. Бір слайд бір ойды көрсетуі тиіс. Слайдта отыздан аспайтын сөз және тізімнің бес тармағын қолданған дұрыс. Мақсатты тақырыптары нақты және мазмұнына сәйкес болуы тиіс. Шрифтін ұсынбалы көлемі-18 тармақтан кем емес.

7 фокус тобында I, II, III циклдің сабақ кестесі құрылып, зерттеу сабағы өтілді.

Жұмысты бастамас бұрын талқылауға жоспарланған мәселелер жазылып отырылды, сабақ жоспары бірлесіп отырып жасалынды, кеңейтілген сұрақтар жазылды. Мектеп психологтары жоғарыда аталған зерттеу сыныптарының ата-аналарымен түсіндіру жұмыстарын ұйымдастырып, олардың жазбаша келісімін алды. Ата-аналармен кері байланыс орнату арқылы зерттеу үдерісінің ашықтығы

қамтамасыз етілді. Психологтармен бірлесе отырып, білім алушылар арасында зерттеу жүргізіліп, арнайы сауалнама алынды.

Зерттеу сабағына дейін білім алушылардан сауалнама алынды. Сауалнамаға жетекші және серіктес мектептерінің білім алушылары қатысты. Жалпы сауалнамаға қатысқан білім алушылар саны – 437.

Сауалнама нәтижесінде білім алушылардың көпшілігі мәтінмен терең жұмыс істеу, ақпаратты саралау, талдау және өз ойларын дәлелдеп жеткізу дағдыларында қиындықтарға тап болатынын көрсетті. Сонымен қатар, олар функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған тапсырмаларды орындау барысында заманауи әдістерге бейімделуде қосымша қолдауды қажет ететіні анықталды.

Зерттеуге қатысушы мұғалімдерге де сауалнама жүргізілді. Сауалнамаға қатысқан мұғалімдердің саны - 40.

Сауалнама нәтижесі мұғалімдердің көпшілігі функционалдық сауаттылықты дамытуға арналған цифрлық платформаларды жиі қолданбайтынын және оларды сабақпен үйлестіріп қолдануда қиындықтарға тап болатынын көрсетті. Сонымен қатар, заманауи әдіс-тәсілдерді (жобалық жұмыс, кейс, пікірталас т.б.) жүйелі түрде қолдану дағдысы барлық мұғалімде бірдей қалыптаспаған.

Зерттеу жұмысы 11 қарашада басталып, алғашқы сабақтар өткізілді. Бұл сабақтарда функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған тиімді әдіс-тәсілдер, тапсырмалар мен кері байланыс түрлері сарапқа салынды. Атап айтқанда, зерттеу «Функционалдық сауаттылыққа негізделген тапсырмалар арқылы білім алушылардың ақпаратты талдау дағдыларын қалай арттыруға болады?» деген тақырып аясында жүргізілді. Сабақтардың тиімділігі сыртқы сарапшылар, мектеп тренерлері және мектеп әкімшілігі тарапынан бағаланып, назарға алынды.

Нәтижесінде зерттеу сабақтарының үш циклі жоспарланып, негізгі кезең басталды. Зерттеу үш ай бойы 23 сыныпта жүргізілді. Әр сабаққа сарапшылар мен тренерлер тұрақты қатысып, жұмыс сапасын бақылап отырды. Әр цикл өзара байланысты жүргізіліп, сабақ соңында «Неліктен солай болды?» деген сұраққа дәлелдер негізінде жауаптар берілді. Сонымен қатар, сауалнама нәтижелері сараланып, білім алушылардың ойлау дағдылары мен ақпаратты талдау қабілеттерінің динамикасы зерттелді.

Сабақтар бірлесе жоспарланып, әр сабақты талдау арқылы жетілдіру жұмыстары жүйелі жүргізілді. Әсіресе, функционалдық сауаттылыққа негізделген тапсырмалар арқылы білім алушылардың мәтіндегі ақпаратты сараптау, салыстыру, қорытындылау қабілеттерін арттыруға ерекше мән берілді. Бұл әдіс үлгерімі төмен білім алушылардың да пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың жеке мүмкіндіктерін ашуға мүмкіндік берді.

Зерттеу барысында мұғалімдер мен әріптестер тығыз ынтымақта жұмыс істеп, сабақ жоспарларын құрудан бастап, оны талқылауға дейінгі барлық үдерістерде бірлесіп әрекет етті. Әр сабақ соңында А, В, С санатындағы білім алушылардан алынған сұхбат нәтижелері арқылы сабақтың ұтымды және

жетілдіруді қажет ететін тұстары «білім алушы үнімен» анықталды. Бұл мәліметтер келесі сабақтарда жетілдіру бағытын нақтылауға негіз болды.

Жалпы, сабақты зерттеу үдерісі білім алушылар мен мұғалімдердің үздіксіз білім алуына, оқыту сапасының артуына, жаңа әдістерді енгізуге және функционалдық сауаттылыққа басымдық беруге ықпал етті. Мұғалімдердің зерттеушілік дағдылары дамып, бағалау тәсілдерін тиімді қолдану дағдылары қалыптасты. Сабақты зерттеу барысында білім алушылар өз қателіктерін байқап, оларды түзету арқылы білім сапасын жетілдірді. Сонымен қатар, мұғалімдер де өз тәжірибесін саралап, функционалдық сауаттылықты дамыту бағытында оқыту стратегияларын жетілдірді.

Тараз қаласы мұғалімдерінің зерттеу сабақтары мысалында олардың жобалық жұмыстар жүргізу дәрежесін анықтай алды.

Қазіргі білім беру үдерісінде білім алушылардың зерттеу дағдыларын дамытуға және оларды практикалық іс-әрекетке бағыттауға баса назар аударылады. Бұл мақсаттарға жету үшін зерттеу сабақтары мен жобалық іс-әрекет тиімді құралдар болып табылады. Екі әдіс те білім алушылардың белсенділігін арттырады, шығармашылық қабілеттерін дамытады және өз бетінше білім алуға ынталандырады.

Зерттеу сабақтары мен жобалық іс-әрекет арасында тығыз байланыс бар. Зерттеу сабақтары жобалық іс-әрекеттің теориялық негізін қалыптастырады, ал жобалық іс-әрекет зерттеу сабақтарында алынған білімді практикада қолдануға мүмкіндік береді.

1. Зерттеу сабақтарының мәні және мақсаттары

Зерттеу сабақтары – бұл білім алушылардың өз бетінше білім алуына, зерттеу дағдыларын дамытуына және ғылыми әдістерді қолдануына бағытталған оқыту формасы. Зерттеу сабақтарының негізгі мақсаттары:

- Білім алушылардың қызығушылығын ояту және танымдық белсенділігін арттыру.

- Зерттеу сұрақтарын тұжырымдау және гипотезаларды ұсыну дағдыларын дамыту.

- Ақпарат жинау, талдау және қорытындылау дағдыларын қалыптастыру.

- Ғылыми әдістерді (бақылау, эксперимент, сауалнама және т.б.) қолдану дағдыларын дамыту.

- Зерттеу нәтижелерін ұсыну және қорғау дағдыларын қалыптастыру.

- Сыни ойлау және проблемаларды шешу дағдыларын дамыту.

Зерттеу сабақтары әртүрлі формада өткізілуі мүмкін:

- Дәріс-зерттеу – мұғалім зерттеу мәселесін ұсынады және білім алушылармен бірге оны шешу жолдарын іздейді.

- Семинар-зерттеу – білім алушылар өздерінің зерттеу жұмыстарының нәтижелерін ұсынады және талқылайды.

- Практикалық-зерттеу жұмысы – білім алушылар ғылыми әдістерді қолдана отырып, тәжірибелер жүргізеді және деректер жинайды.

- Экскурсия-зерттеу – білім алушылар табиғатқа немесе өндіріске шығып, зерттеу объектілерін бақылайды және деректер жинайды.

2. Жобалық іс-әрекеттің мәні және мақсаттары

Жобалық іс-әрекет – бұл білім алушылардың белгілі бір мақсатқа жету үшін жоспарлы түрде орындайтын іс-әрекеті. Жобалық іс-әрекеттің негізгі мақсаттары:

- Білім алушылардың өз бетінше шешім қабылдау және жауапкершілікті сезіну дағдыларын дамыту.
 - Жоспарлау, ұйымдастыру және бақылау дағдыларын қалыптастыру.
 - Командада жұмыс істеу және коммуникативтік қабілеттерін дамыту.
 - Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) пайдалану дағдыларын жетілдіру.
 - Шығармашылық қабілеттерін дамыту және инновациялық идеяларды ұсыну.
 - Алынған білімді практикада қолдану және нақты нәтижеге қол жеткізу.
- Жобалық іс-әрекет әртүрлі түрде болуы мүмкін:
- Зерттеу жобасы – ғылыми мәселені шешуге бағытталған.
 - Практикалық жоба – нақты өнім жасауға бағытталған.
 - Шығармашылық жоба – өнер туындысын жасауға бағытталған.
 - Әлеуметтік жоба – қоғамға пайда әкелуге бағытталған.

3. Зерттеу сабақтары мен жобалық іс-әрекеттің өзара байланысы

Зерттеу сабақтары мен жобалық іс-әрекет бір-бірін толықтырады және күшейтеді. Зерттеу сабақтарында білім алушылар теориялық білім алады, зерттеу дағдыларын дамытады және проблемаларды анықтайды. Ал жобалық іс-әрекетте білім алушылар осы білімдерін практикада қолданады, нақты мақсатқа жету үшін жоспар құрады және өз бетінше шешім қабылдайды.

Зерттеу сабақтары жобалық іс-әрекет үшін негіз болып табылады. Мысалы, білім алушылар зерттеу сабағында қоршаған ортаның ластану мәселесін зерттеуі мүмкін. Ал жобалық іс-әрекетте олар осы мәселені шешу үшін нақты жобаны (экологиялық акция, тазалық шарасы, ақпараттық науқан және т.б.) жүзеге асырады.

Сонымен қатар, жобалық іс-әрекет зерттеу сабақтарының тиімділігін арттырады. Білім алушылар жобаны жүзеге асыру барысында жаңа білімдер алады, зерттеу дағдыларын жетілдіреді және өздерінің мүмкіндіктерін ашады.

Зерттеу сабақтары мен жобалық іс-әрекет білім алушылардың білім алуында маңызды рөл атқарады. Зерттеу сабақтары теориялық білім берсе, жобалық іс-әрекет оны практикада қолдануға мүмкіндік береді. Екі әдістің өзара байланысы білім алушылардың белсенділігін арттырады, шығармашылық қабілеттерін дамытады және өз бетінше білім алуға ынталандырады.

Мұғалімдер зерттеу сабақтары мен жобалық іс-әрекетті біріктіре отырып, білім алушылардың жан-жақты дамуына және олардың қоғамға пайдалы азамат болуына ықпал ете алады.

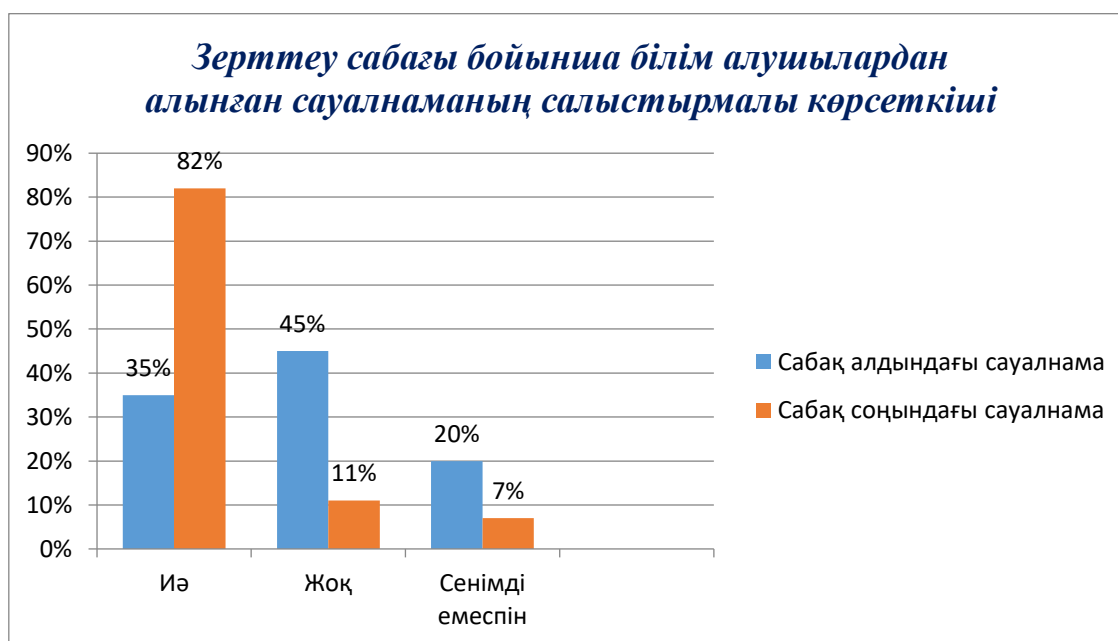
«Lesson Study» зерттеу сабақтарының нәтижесінде білім алушыларда:

- оқу үлгерімі жақсарды;
- білімдерін тереңдетіп, қызығушылықтарын арттырды;
- топтық, жұптық, жеке жұмыстар барысында пікір алмасып, зерттеу әрекеттерін дамытты;
- пікір алмасуда сыни тұрғыдан ойлау дағдылары қалыптасты;

- өз ойларын еркін айтып, зерттеу жүргізіп тұлғалық қасиеті дамыды.

Зерттеу сабағы алдындағы сауалнама нәтижесі білім алушылардың көпшілігі ақпаратты күнделікті өмірде тиімді пайдалана алмайтынын және оларды дұрыс түсініп, қорытынды жасай алмайтынын, өмірде қолдануда қиындықтарға тап болатынын көрсетті.

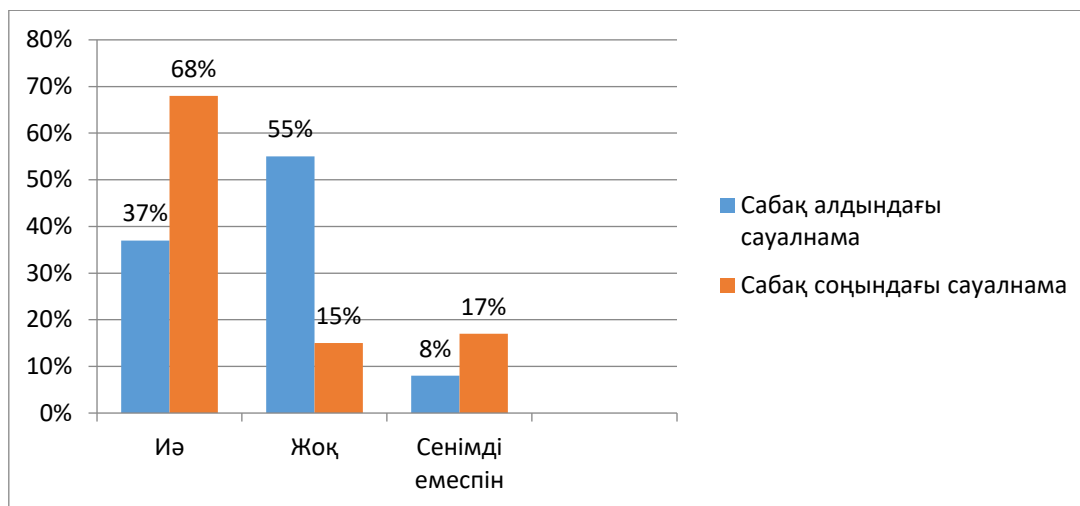
Зерттеу сабағының соңындағы білім алушылардан алынған сауалнама нәтижесінде білім алушылардың басым бөлігі өздерінің функционалдық сауаттылық деңгейіне сенімді болғанын көрсетті. Әсіресе, ойды нақты жеткізу, мәтіннен басты ойды табу және ақпаратты талдау бағыттарында көрсеткіштері көтерілді.

«Lesson Study» зерттеу сабақтарының нәтижесінде мұғалімдерде:

- мұғалімдердің кәсіби шеберлігі артты;
- әріптестік ынтымақтастық дамыды;
- сабақтан кейінгі талқылау мұғалімдерге өзінің әдіс-тәсілдерін сын көзбен қарап, жақсарту жолдарын көруге мүмкіндік берді.

Сауалнама нәтижесі мұғалімдердің көпшілігі функционалдық сауаттылықты дамытуға арналған цифрлық платформаларды сабақта тиімді үйлестіріп, қолдануға дағдыланды. Сонымен қатар, заманауи әдіс-тәсілдерді (жобалық жұмыс, кейс, пікірталас т.б.) жүйелі түрде қолдану дағдысы барлық мұғалімде бірдей қалыптасты.

Зерттеу сабағы бойынша мұғалімдерден алынған сауалнаманың салыстырмалы көрсеткіштері

Зерттеу жұмысының қорытынды сабағы облыстық семинар аясында тәжірибе алмасу мақсатында ашық сабақ түрінде өткізілді. Семинар шығармашылық пен ынтымақтастық атмосферасында өтіп, онлайн және офлайн форматта қатысқан қонақтармен тиімді пікір алмасу жүргізілді. Қатысушылар жүргізілген зерттеу жұмысына оң бағаларын беріп, мұндай мазмұнды әрі тәжірибеге бағытталған семинарлардың жиі өткізілуі керектігін атап өтті.

Аталған зерттеу жұмысының нәтижелері осы семинар барысында педагогикалық қауымдастықпен жан-жақты талқыланды. Семинарда оқыту үдерісіне енгізілген тиімді әдіс-тәсілдердің, атап айтқанда функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған тапсырмалардың практикалық маңызы жоғары екені анықталды. Білім алушылардың ақпаратты талдау, ой қорыту және пікір білдіру қабілеттерінің артуы – осы зерттеудің басты жетістігі ретінде танылды.

Қорытындылай келе, жүргізілген зерттеу жұмыстары мен функционалдық сауаттылыққа негізделген тапсырмалар нәтижесінде біз білім алушылардың білімін жаңа тәсілдер арқылы кеңейтіп, оқу үдерісіне белсенді қатысуын қамтамасыз еттік. Зерттеу циклі соңында қойылған мақсаттарға толықтай қол жеткіздік, қалыс қалған білім алушылар болған жоқ.

Білім алушылардың ауызша сөйлеу дағдылары дамып, ойларын еркін жеткізуге, өзін-өзі, жұптық және топтық бағалауды үйренді. Бұл олардың оқуға деген қызығушылықтарын арттырып, сын тұрғысынан ойлау қабілеттерін шыңдауға мүмкіндік берді. Сонымен қатар, функционалдық сауаттылыққа бағытталған тапсырмалар білім алушылардың мәтінді түсіну, ақпаратты талдау, салыстыру, бағалау және өз көзқарасын дәлелді түрде жеткізу қабілеттерін дамытты.

М.С Божымбаева, директордың ғылыми-әдістемелік ісі жөніндегі орынбасары, ПШО тренері, магистр педагогика и психологии

Географияның мектеп пәні ретіндегі ерекшелігі және оның жобалық оқытудағы әлеуеті

Мектептегі оқу іс-әрекетінің уәждемесі мен тиімділігін арттырудың бір жолы-білім алушыларды жобалық қызметке қосу. Білім алушылардың осы іс-әрекеттерінің мақсаттары мен міндеттері олардың жеке мотивтерімен де, әлеуметтік себептерімен де анықталады. Бұл мұндай іс-шаралар жасөспірімдердің белгілі бір пәндердің пәндік саласындағы мотивациясын арттыруға ғана емес, олардың қабілеттерін дамытуға ғана емес, сонымен қатар басқалар үшін маңызды белгілі бір өнімді жасауға бағытталуы керек екенін көрсетеді

С.Н. Бацунов зерттеу жұмысы негізінде оқытудың дәстүрлі әдістері (дәрістер, семинарлар) дағдыларды дамытуда тиімділігі төмендігін, ал оқытудың белсенді және инновациялық әдістерінің (кейстер, имитация және жобалар) «икемді» дағдылардың тиімді дамытындығын анықтайды. Әсіресе, тіл сабақтарында, оның ішінде шет тілі сабағында тапсырмалардың диалогтық формаларын қосу; кәсіби және жай ғана табысты адамдардың өмірінен үлгілік бейнематериалдарды пайдалану; мансапқа байланысты лексиканы, тайм-менеджмент, тұлғалық өсу туралы қызықты ақпаратты қамтитын мәтіндерді қосу; кәсіби коммуникация дағдыларын модельдеу: баяндамамен сөз сөйлеу, мақалалар жазу және т.б [12].

Жобалық қызмет балалардың қабілеттері талап етілетіндей, белгілі бір қызмет түріне жеке тәуелділіктер жүзеге асырылатындай етіп құрылуы керек. Бұл жағдайда білім алушылар кәсіптік бағдар беруге алғашқы қадамдар жасайды.

Ал "жобалық оқыту", "жобалар әдісі", "оқу Жобалық қызметі" деген не? Жобалық оқытуды дидактикалық жүйе ретінде қарастыруға болады, ал жоба әдісін жүйенің құрамдас бөлігі ретінде, білімді интеграциялауды ғана емес, сонымен қатар жаңартылған білімді қолдануды, жаңаларын алуды қамтамасыз ететін педагогикалық технология ретінде қарастыруға болады. Оқыту мәселелерін кешенді шешу үшін әртүрлі әдістер қолданылады, соның ішінде шығармашылық жобаларды орындау, оның мақсаты білім алушыларды идеяны әзірлеуден бастап оны жүзеге асыруға дейінгі трансформациялық қызмет процесіне қосу болып табылады [13]. Жобалар жеке немесе топтарда орындалуы мүмкін. Топтық жобаларда жеке бөлімдер жеке орындалады. Бірақ жеке орындалатын жобаларда топтық жұмыстың элементтері бар, мысалы, миға шабуыл жасау немесе бір-бірінің бастапқы идеяларын өзара бағалау. Әр жобаға топтық жұмысты қосу ынтымақтастық дағдылары мен ұжымдық жауапкершілік сезімін дамытуға көмектеседі. Бұл жағдайда балаларға жеке көзқарасты қамтамасыз ету қажет, олардың мүмкіндіктерінің деңгейіне сәйкес тапсырмалар беріп, жұмыс мазмұнын біртіндеп қиындатады. Топтық жұмыс кезінде білім алушылар материалды оны зерттеудің, талқылаудың және жалпыланған, ұжымдық шешім шығарумен өзара оқытудың бірлескен инновациялық түрінде игереді. Топтағы білім алушылар көшбасшының, қызметкердің, Орындаушының ұйымдастырушылық іс-әрекетінің элементтерін игеріп, практикалық іс-әрекеттің әлеуметтік тәжірибесін алады

Кешенділігі бойынша жобалар моножоба және пәнаралық болуы мүмкін. Моножобалар бір оқу пәні немесе бір білім саласы шеңберінде іске асырылады. Пәнаралық-сабақтан тыс уақытта әртүрлі білім салаларындағы мамандардың басшылығымен орындалады. Байланыс сипаты бойынша жобалар — сыныпта, мектепішілік, аймақтық және халықаралық. Соңғы екеуі, әдетте, Интернет мүмкіндіктері мен заманауи компьютерлік технологиялар құралдарын қолдана отырып, телекоммуникациялық жобалар ретінде жүзеге асырылады.

Ең алдымен, мұғалім білім алушыларды жобалық қызметке ерікті және мүдделі түрде қосуды қамтамасыз ететін "жобаны іске қосу" туралы ойлануы керек. Бұл проблемалық жағдай туғызу, балалар үшін өмірлік маңызы бар практикалық міндетті талқылау, тартымды перспектива туралы әңгімелеу, беделді тұлғалардың әлеуметтік маңызды міндеттерді шешуге қатысу туралы өтініші және т. б. болуы мүмкін. География жаратылыстану, әлеуметтік және экономикалық ғылымдардың элементтерін біріктіреді. Мысалы:

- * Физикалық география климат, гидрология, геоморфология және экология сияқты табиғи процестерді зерттейді.

- * Экономикалық география өндірістік күштердің орналасуын, көлік жүйелерін және халықаралық байланыстарды талдайды.

- * Әлеуметтік география мәдени ерекшеліктерді, демографияны және урбанизацияны зерттейді.

Бұл пәнаралық Географияны биология, тарих, экономика сияқты басқа пәндермен біріктіруге мүмкіндік береді, бұл жобалық оқытудың кең мүмкіндіктерін жасайды.

География білім алушылардың күнделікті өмірімен тығыз байланысты. Карталар, статистика, Табиғи және әлеуметтік процестерді талдау-мұның бәрі практикалық маңызы бар. Мысалы:

- * Жергілікті экологиялық мәселелерді зерттеу (судың, ауаның ластануы, ормандардың жойылуы) білім алушыларды оларды шешуге бағытталған жобаларға тартуға мүмкіндік береді.

- * Туған аймақтың ерекшеліктерін зерттеу білім алушылардың қоршаған ортаға деген жауапкершілік сезімін қалыптастыруға ықпал етеді.

- * Геоақпараттық технологияларды (ГАЖ) пайдалану білім алушыларға деректерді зерттеуге және оларды нақты жағдайларды талдау үшін қолдануға мүмкіндік береді.

География экологиялық сананың, патриотизмнің және жаһандық дүниетанымның қалыптасуына ықпал етеді. Басқа елдерді, мәдениеттерді немесе жаһандық мәселелерді (мысалы, климаттың өзгеруі) зерттеуге қатысты жобалармен жұмыс істеу білім алушылардың төзімділігін, әлемнің алуан түрлілігін құрметтеуді және табиғат пен қоғам арасындағы байланысты түсінуді дамытады. Жобалық оқыту-бұл білім алушылар пәнаралық тәсілді қажет ететін нақты тапсырма бойынша өз бетінше немесе топтарда жұмыс істейтін әдіс. География контекстінде бұл мыналарды қамтуы мүмкін:

1. Зерттеу жобалары: мысалы, урбанизацияның туған қаланың экологиясына әсерін зерттеу.

2. Шығармашылық жобалар: Карталар, макеттер, бейнелер немесе презентациялар жасау.

3. Әлеуметтік жобалар: аймақтағы экологиялық жағдайды жақсарту үшін бастамалар әзірлеу.

Жобалардың мысалдары:

1. Жергілікті экологиялық проблемаларды бақылау. Білім алушылар өз аймағындағы қоршаған ортаның жай-күйін (өзендердің тазалығы, ауаның ластануы) зерттейді, өлшеулер жүргізеді, деректерді талдайды және мәселелерді шешу жолдарын ұсынады.

2. Туристік маршрут құру. Білім алушылар оның көрікті жерлерін, табиғи ерекшеліктерін және тарихи мұраларын сипаттай отырып, өз аймағының бағытын дамытады.

3. Климаттың өзгеруін зерттеу. Білім алушылар температура, жауын-шашын және олардың бірнеше жылдағы өзгеруі туралы мәліметтер жинап, жергілікті климаттық тенденциялар туралы қорытынды жасайды.

География жобаларын жүзеге асыруда заманауи технологиялар маңызды рөл атқарады:

1. Геоақпараттық жүйелер (ГАЗ): карталар жасауға, деректерді талдауға және кеңістіктік заңдылықтарды табуға мүмкіндік береді.

2. Интернет-ресурстар: ашық дерекқорларды пайдалану (мысалы, БҰҰ немесе Дүниежүзілік банк статистикасы).

3. Бағдарламалық жасақтама: Google Earth немесе ArcGIS сияқты құралдар географиялық деректерді визуализациялауға көмектеседі.

6. Жобалық оқыту нәтижелері

Географиядағы жобалық оқыту:

1. Сыни ойлау мен зерттеу дағдыларын дамыту.

2. Командада жұмыс істеу және коммуникация дағдыларын нығайту.

3. Экологиялық және әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастыру.

4. Практикалық қызмет арқылы терең білімді игеру.

География мектеп пәні ретінде пәнаралық, практикалық маңыздылығы мен тәрбиелік құндылығына байланысты Жобалық оқыту үшін үлкен әлеуетке ие. Географияда жобаларды жүзеге асыру білім алушыларға қоршаған әлемді тереңірек түсінуге ғана емес, сонымен қатар қазіргі қоғамда табысты өмір сүру үшін қажетті дағдыларды дамытуға көмектеседі. Оқытудың бұл түрі Географияны зерттеу процесін қызықты, ынталандыратын және шынайы өмірге мүмкіндігінше жақын етеді.

7-11-сыныптарға арналған Географияны оқыту процесінде білім алушылардың жобалық іс-әрекетін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар

Жунусова Айнур Бактияровна, Ұлытау облысының Сатбаев қаласы "Бауыржан Момышұлы атындағы мектеп гимназиясының" география және биология пәндерінің мұғалімі, педагог-шебер

География пәні – тек табиғат құбылыстарын немесе елдердің орналасуын оқыту ғана емес, сонымен қатар білім алушылардың кеңістіктік ойлауын,

экологиялық мәдениетін, туған жерге және жаһандық ортаға деген жауапкершілігін қалыптастыратын кешенді пән. Бұл пән арқылы білім алушылар табиғи ресурстардың шектеулілігін, адам мен табиғат арасындағы өзара байланысты, қоршаған ортаның жаһандық проблемаларын терең түсіне бастайды.

Заманауи білім беру жүйесі – білім алушының жеке қабілеттерін дамытуға, шығармашылық әлеуетін ашуға және өмірлік жағдайларда білімін қолдана білуге бағытталған.

Осы орайда жобалық іс-әрекет тәсілі – география сабағында маңызды педагогикалық құрал ретінде қолданылады. Бұл әдіс білім алушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырып қана қоймай, оларды дербес ойлауға, ақпаратпен жұмыс істеуге, топта қарым-қатынас жасауға, сондай-ақ зерттеу жүргізуге дағдыландырады.

Жобалық жұмыс барысында білім алушы өздігінен тақырып тандап, мәселелерді зерттейді, оларды шешу жолдарын ұсынады. Нәтижесінде теориялық білім тәжірибемен ұштасып, оқыту үрдісі терең әрі мағыналы сипатқа ие болады.

Жобалық әдіс білім алушылардың:

- Белсенді қатысуын қамтамасыз етеді;
- Сын тұрғысынан ойлау және мәселе шешу қабілеттерін дамытады;
- Топтық жұмыс дағдыларын жетілдіреді;
- Теориялық білімді нақты өмірлік жағдайларда қолдануға үйретеді;
- Зерттеу және ақпараттық сауаттылық дағдыларын қалыптастырады.

Жобалық іс-әрекеттің түрлері:

-Картографиялық жобалар: Жергілікті жердің картасын жасау, географиялық объектілерді белгілеу.

-Экологиялық жобалар: Қоршаған ортаның жағдайын зерттеу, экологиялық мәселелерді анықтау.

-Әлеуметтік-географиялық жобалар: Халықтың көші-қоны, демографиялық өзгерістерді талдау.

- Экономикалық-географиялық жобалар: Өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, көлік жүйелерін зерттеу.

Жобалық іс-әрекетті ұйымдастыру кезеңдері

1. Тақырыпты тандау: Білім алушылардың қызығушылығын тудыратын, өмірмен байланысты тақырыптарды тандау (мысалы, климаттың өзгеруі, урбанизация, су ресурстарының тапшылығы).

2. Мақсаттар мен міндеттерді анықтау: Жобаның нақты мақсаттарын белгілеу және күтілетін нәтижелерді айқындау.

3. Жоспарлау: Жобаның кезеңдерін, мерзімдерін және жауапты тұлғаларды анықтау.

4. Зерттеу және деректер жинау: Өртүрлі ақпарат көздерінен мәліметтер жинау (кітаптар, интернет, сауалнамалар, сұхбаттар).

5. Талдау және қорытындылау: Жиналған мәліметтерді талдау, диаграммалар мен карталар жасау.

6. Нәтижені ұсыну: Презентациялар, постерлер, бейнероликтер арқылы жобаның нәтижелерін таныстыру.

7. Бағалау және рефлексия: Жобаның нәтижелерін бағалау, жетістіктер мен кемшіліктерді талдау.

Технологияны пайдалану

- геоақпараттық жүйелер (GIS): Географиялық деректерді визуализациялау және талдау.

- виртуалды экскурсиялар: Google Earth, VR технологиялары арқылы әлемнің әртүрлі аймақтарын зерттеу.

- онлайн платформалар: Google Classroom, Padlet, Kahoot арқылы жобаларды ұйымдастыру және бағалау.

Негізгі бөлім ұсынымдар

Осы ретте Географияны оқыту процесінде білім алушылардың жобалық іс-әрекетін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар қатарына:

«Сабақты зерттеу – тәжірибені жетілдірудің тиімді жолы» жобасы

Білім беру жүйесінен көрініс табатын көкжиегімізде көрініп тұрған жарқын болашақ. Әлем өзгеруде, соған сәйкес мұғалім де өзгеріссіз қалмай, өздерінің білім беру жүйесі арқылы орын алған өзгерістерге қалай ықпал ететіндігін білуі тиіс.

Заманауи мектептегі әр ұстаздың алдына қойған мақсаты – бұл өзінің кәсіби шеберлігін заман талабына сай арттырып отыру. Яғни сабақты зерттеу тәсілдерін іске асыру шеңберінде мұғалімдерге өз педагогикалық тәжірибесін бағамдап, жетілдіруге, зерттеу дағдыларын дамыту. Бұл тәсілдер оқыту мен оқу тәсілдерін мұғалімдердің зерттеу тәжірибесімен, кәсіби мәнмәтінмен байланыста қарастыруға мүмкіндік береді.

Зерттеу қызметі мұғалімге өзінің оқыту және білім алушылардың оқу тәжірибесінің қыр-сырын бағамдауға жол ашады. Зерттеу нәтижелері, оларды мектептегі немесе кәсіби қоғамдастықтағы әріптестерімен талқылау мұғалімге өз тәжірибесіне сын көзбен қарауға түрткі болып, оны жетілдіру жолдарын іздеуге және жалпы алғанда кәсіби шеберлігін арттыруға ынталандырады. Сонымен қатар бұл зерттеу тәсілдерін іске асыру барысында мектеп жүйесін жетілдіру үшін мұғалімдердің кәсіби қоғамдастығының әлеуеті кеңінен қолданылады. Сол арқылы мұғалімдерде бірлесіп жұмыс істеу мәдениеті қалыптасады. «Мұғалімдер сыныпта зерттеу жүргізу тәжірибесіне талдау жасай отырып, өзгерістерді құрылымда болып жатқан оқыту тәжірибесіне енгізілген өзгерістермен байланыстырып, өздерін осы өзгерістерді қозғаушы күштің бір бөлігі ретінде қабылдайды» Зерттеу арқылы мұғалімнің іздену шараларының құны артады.

Осы мақсатты жүзеге асыру жолында біздің Тараз қаласы №46 орта мектебінде «Сабақты зерттеу» жобасы 2017-2018 оқу жылынан бастап қолданысқа ие болып келеді.

2024-2025 оқу жылының қыркүйек айында «Сабақты зерттеу» жобасының отырысы өткізіліп, «Сабақты зерттеу – тәжірибені жетілдірудің тиімді жолы» жобасының жылдық жоспары жасалып, бекітілді.

Мақсаты:

Зерттеушілік және тәжірибелік білімдерімен бөлісуге дайын шебер мұғалімдердің кәсіби қоғамдастығын құру. Белгілі бір мәселені зерттей отырып, мұғалімнің тәжірибесін жетілдіру. Зерттеу арқылы мұғалімнің пән бойынша білімін жетілдіру, оқыту дағдыларын жақсарту, мұғалімдердің өзара ынтымақтастығын күшейтіп, бірлескен кәсіби шара жүргізу.

Мақсаты: Зерттеушілік және тәжірибелік білімдерімен бөлісуге дайын шебер мұғалімдердің кәсіби қоғамдастығын құру. Белгілі бір мәселені зерттей отырып, мұғалімнің тәжірибесін жетілдіру.

Зерттеу арқылы мұғалімнің пән бойынша білімін жетілдіру, оқыту дағдыларын жақсарту, мұғалімдердің өзара ынтымақтастығын күшейтіп, бірлескен кәсіби шара жүргізу.

№	Мазмұны	Мерзімі	Жауапты	Іс-шаралар
1	Шығармашыл және жаңашыл топтарды серіктес мектептермен (№42 орта мектеп, №28 орта мектеп) бірлесе құру, жұмыс жоспарын бекіту	Қыркүйек	ДҒӘІЖО Божымбаева М.С	Жоспар Бұйрық
2	«Мұғалім тәжірибесіндегі зерртеу» мектепшілік кәсіби дамуы	Қазан	ПШО тренері Альтаева Ш.Қ.	Тәжірибем ен бөлісу
3	«Оқыту үдерісінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыру»	Қараша	ДҒӘІЖО Божымбаева М.С.	Тәжірибем ен бөлісу
4	Сабақты зерттеудегі Тошия Чичибу тәсілі бойынша қазақ тілі мен әдебиеті пәні әдістемелік бірлестіктің зерттеу кезеңі	Желтоқсан, қаңтар, ақпан	Фокус топ мүшелері	Сабақты зерттеу
5	Сабақты зерттеудегі Тошия Чичибу тәсілі бойынша бастауыш әдістемелік бірлестіктің қазақ тілі пәні бойынша зерттеу кезеңі	Желтоқсан, қаңтар, ақпан	Фокус топ мүшелері	Сабақты зерттеу
6	Сабақты зерттеудегі Тошия Чичибу тәсілі бойынша №42 орта мектебінің қазақ	Желтоқсан, қаңтар, ақпан	Фокус топ Мүшелері	Сабақты зерттеу

	тілі мен әдебиеті пәні әдістемелік бірлестіктің зерттеу кезеңі		Саурыкова Н.А.	
7	Сабақты зерттеудегі Тошия Чичибу тәсілі бойынша №28 орта мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні әдістемелік бірлестіктің зерттеу кезеңі	Желтоқсан, қаңтар, ақпан	Фокус топ Мүшелері Оспанова Ф.Н.	Сабақты зерттеу
8	Сабақты зерттеудегі Тошия Чичибу тәсілі бойынша қазақ тілі мен әдебиеті пәні әдістемелік бірлестіктің зерттеу кезеңі	Ақпан	Фокус топ Мүшелері ДҒӘІЖО Божымбаева М.С	Облыстық семинар
9	Сабақты зерттеудегі Тошия Чичибу тәсілі бойынша бастауыш әдістемелік бірлестіктің қазақ тілі пәні бойынша зерттеу кезеңі	Ақпан	Фокус топ Мүшелері Божымбаева М.С	Облыстық семинар
10	Сабақты зерттеудегі Тошия Чичибу тәсілі бойынша №42 орта мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні әдістемелік бірлестіктің зерттеу кезеңі	Желтоқсан, қаңтар, ақпан	Фокус топ Мүшелер ДҒӘІЖО Божымбаева М.С	Облыстық семинар
11	Сабақты зерттеудегі Тошия Чичибу тәсілі бойынша №28 орта мектебінің қазақ тілі мен әдебиеті пәні әдістемелік бірлестіктің зерттеу кезеңі	Желтоқсан, қаңтар, ақпан	Фокус топ Мүшелері ДҒӘІЖО Божымбаева М.С	Облыстық семинар
12	Мұғалімдердің шығармашылық жұмыстарын баспа бетіне (қала, облыс, Республика) шығаруға жинақтау	Наурыз, сәуір	Жоба мүшелері	Жинақтар көрмесі

Қазан айында «Мұғалім тәжірибесіндегі зерртеу» тақырыбында сыртқы эксперт, ПШО-ның Тараз қаласындағы филиалының аға менеджері Альтаева Шакизат Кудайбергеновна мұғалімдермен өз тәжірибесімен бөлісіп, коучинг өткізді.

Қараша айында «Оқыту үдерісінде функционалдық сауаттылықты қалыптастыру» тақырыбында директордың ғылыми-әдістемелік ісі жөніндегі

орынбасары Божымбаева Минура Сарсенбековна мұғалімдермен өз тәжірибесімен бөлісіп, семинар өткізді.

Қараша-желтоқсан айы аралығында 2022 жылғы PISA халықаралық зерттеуінде білім алушылардың оқу сауаттылығы төмен нәтиже көрсетті. Олар ақпаратты алу, түсіну, талдау, бағалау және болжам жасау дағдыларында қателіктерге бой алдырған. Оқу, математикалық және жаратылыстану сауаттылығы білім алушы білімін бағалаудың негізгі бағыттары болғанымен, зерттеу нәтижесі бұл салада қиындықтар бар екенін көрсетті. Осы олқылықтарды жою мақсатында №46 орта мектебі қазақ тілі мен әдебиеті пәнін зерттеу нысаны ретінде тандап, серіктес мектептермен бірлесіп тәжірибе алмасу мақсатында зерттеу жұмысы жүргізілді.

PISA-ның басты талабы – білім алушының функционалдық оқу сауаттылығын арттыру. Функционалдық сауаттылық дегеніміз – адамның күнделікті өмірде алған білімін тиімді қолдана білу қабілеті. Бұл сауаттылық тек білімді жаттап алу емес, оны нақты өмірлік жағдаяттарда пайдалана алуды білдіреді. Осыған байланысты жетекші және серіктес мектептерінің зерттеу жұмысының тақырыбы мен мақсаты нақтыланып, сыныпты таңдау үдерісі басталды.

Зерттеу тақырыбы – «Функционалдық сауаттылыққа негізделген тапсырмалар білім алушылардың ақпаратты бағалау дағдыларын қаншалықты жақсартады?»

Зерттеу мақсаты: Функционалдық сауаттылыққа негізделген тапсырмалар арқылы білім алушылардың мәтін мазмұны және форматы бойынша бағалау.

№46 орта мектеп бойынша барлығы 87 сыныптың ішінен тоқсандық оқу үлгерімі көрсеткіштері негізінде 17 сынып зерттеу жұмысына іріктелініп алынды.

№42 орта мектеп бойынша барлығы 62 сыныптың ішінен тоқсандық оқу үлгерімі көрсеткіштері негізінде 3 сынып зерттеу жұмысына іріктелініп алынды.

Ә.Молдағұлова атындағы №28 орта мектеп бойынша барлығы 32 сыныптың ішінен тоқсандық оқу үлгерімі көрсеткіштері негізінде 3 сынып зерттеу жұмысына іріктелініп алынды.

Мектептегі тоқсан бойынша параллель сынып арасындағы төмен білім сапасын көрсеткен сыныптар анықталды. Сол сынып білім алушыларынан сауалнама алынып, нәтижелері талданды. Талдау негізінде жетекші №46 орта мектебінде 5 «В», 6 «В», 7 «В», 8 «Д», 10 «А», 10 «Г» сыныптары қатысты. Жалпы білім алушы саны – 319. Серіктес №42 орта мектебінен 6 «Ж», 5 «Д», 7 «В» сыныптарынан 67 білім алушы қатысты және серіктес Ә.Молдағұлова атындағы №28 орта мектебінен 8 «А», 6 «В», 5 «А» сыныптарынан 51 білім алушы қатысты.

1-сыныптар бағаланбайтындықтан және де 9, 11 – сыныптар мемлекеттік емтихан болатын болғандықтан алынбады.

Сыныптар анықталған соң, жетекші және серіктес мектептерден зерттеу топтары құрылды. Мектеп әкімшілігімен бірлесіп, жұмыс топтары бекітілді.

№46 орта мектебі

Модератор: Жолдыбаева Г.Б.

Зерттеу сұрағы: Функционалдық сауаттылыққа негізделген тапсырмалар білім алушылардың ақпаратты бағалау дағдыларын қаншалықты жақсартады?

Топ мүшелері:

Торғаева Ғ.Қ. – 5 «В»

Темиржанова С.Б. - 7 «В»

Жунсалиева Г.Е. - 6 «В»

Бақылаушылар:

Абдешова Сандугаш Хамитовна

Темиржанова С.Б.

Жунсалиева Г.Е.

Бақылаушылар:

№42 орта мектеп (серіктес мектеп)

Наржанова Рахила Ермекбаевна

Балтабаева Молдир Бейсенбековна

Раева Гулназ Пернехановна

II топ

Модератор: Оспанова Ф.Н.

Зерттеу сұрағы: Функционалдық сауаттылыққа негізделген тапсырмалар арқылы білім алушылардың ақпаратты талдау дағдыларын қалай арттыруға болады?

Топ мүшелері:

Утепбаева Н.С. – 10 «А»

Асанкулова Ж.С. – 10 «Г»

Торғаева Мария Курмансеитовна - 8 «Д»

Бақылаушылар:

Утепбаева Н.С.

Асанкулова Ж.С.

Оспанова Ф.Н.

Бақылаушылар:

Ә.Молдағұлова атындағы №28 орта мектеп (серіктес мектеп)

Байкулова Багила Шалбаевна

Жузбаева Улара Лесовна

Ешкибаева Нурилла

Модератор: Сатымбекова Ж.

№42 орта мектебі

Модератор: Құлжан А.Ж.

Зерттеу сұрағы: Функционалдық сауаттылыққа негізделген тапсырмалар арқылы білім алушылардың ақпаратты талдау дағдыларын қалай арттыруға болады?

Топ мүшелері:

Рыскулова А.К. - 6 «Ж»

Наржанова Р.Е. - 5 «Д»

Балтабаева М.Б. - 5 «Д»

Бақылаушылар:

Рыскулова А.К.

Наржанова Р.Е.

Балтабаева М.Б.

Ә.Молдағұлова атындағы №28 орта мектебі

Модератор: Калтаева Майра Муратбековна

Зерттеу сұрағы: Функционалдық сауаттылыққа негізделген тапсырмалар арқылы білім алушылардың ақпаратты талдау дағдыларын қалай арттыруға болады?

Бақылаушылар:

Байкулова Б.Ш. - 8 «А»

Жузбаева У.Л. - 5 «А»

Ешкибаева Н. - 6 «В»

7 фокус тобында I, II, III циклдің сабақ кестесі құрылып, зерттеу сабағы өтілді.

Жұмысты бастамас бұрын талқылауға жоспарланған мәселелер жазылып отырылды, сабақ жоспары бірлесіп отырып жасалынды, кеңейтілген сұрақтар жазылды. Мектеп психологтары жоғарыда аталған зерттеу сыныптарының ата-аналарымен түсіндіру жұмыстарын ұйымдастырып, олардың жазбаша келісімін алды. Ата-аналармен кері байланыс орнату арқылы зерттеу үдерісінің ашықтығы қамтамасыз етілді. Психологтармен бірлесе отырып, білім алушылар арасында зерттеу жүргізіліп, арнайы сауалнама алынды.

Зерттеу сабағына дейін білім алушылардан сауалнама алынды. Сауалнамаға жетекші және серіктес мектептерінің білім алушылары қатысты. Жалпы сауалнамаға қатысқан білім алушылар саны – 437.

Сауалнама нәтижесінде білім алушылардың көпшілігі мәтінмен терең жұмыс істеу, ақпаратты саралау, талдау және өз ойларын дәлелдеп жеткізу дағдыларында қиындықтарға тап болатынын көрсетті. Сонымен қатар, олар функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған тапсырмаларды орындау барысында заманауи әдістерге бейімделуде қосымша қолдауды қажет ететіні анықталды.

Зерттеуге қатысушы мұғалімдерге де сауалнама жүргізілді. Сауалнамаға қатысқан мұғалімдердің саны - 40.

Сауалнама нәтижесі мұғалімдердің көпшілігі функционалдық сауаттылықты дамытуға арналған цифрлық платформаларды жиі қолданбайтынын және оларды сабақпен үйлестіріп қолдануда қиындықтарға тап болатынын көрсетті. Сонымен қатар, заманауи әдіс-тәсілдерді (жобалық жұмыс, кейс, пікірталас т.б.) жүйелі түрде қолдану дағдысы барлық мұғалімде бірдей қалыптаспаған.

Зерттеу жұмысы 11 қарашада басталып, алғашқы сабақтар өткізілді. Бұл сабақтарда функционалдық сауаттылықты дамытуға бағытталған тиімді әдіс-тәсілдер, тапсырмалар мен кері байланыс түрлері сарапқа салынды. Атап айтқанда, зерттеу «Функционалдық сауаттылыққа негізделген тапсырмалар арқылы білім алушылардың ақпаратты талдау дағдыларын қалай арттыруға

болады?» деген тақырып аясында жүргізілді. Сабақтардың тиімділігі сыртқы сарапшылар, мектеп тренерлері және мектеп әкімшілігі тарапынан бағаланып, назарға алынды.

Нәтижесінде зерттеу сабақтарының үш циклі жоспарланып, негізгі кезең басталды. Зерттеу үш ай бойы 23 сыныпта жүргізілді. Әр сабаққа сарапшылар мен тренерлер тұрақты қатысып, жұмыс сапасын бақылап отырды. Әр цикл өзара байланысты жүргізіліп, сабақ соңында «Неліктен солай болды?» деген сұраққа дәлелдер негізінде жауаптар берілді. Сонымен қатар, сауалнама нәтижелері сараланып, білім алушылардың ойлау дағдылары мен ақпаратты талдау қабілеттерінің динамикасы зерттелді.

Сабақтар бірлесе жоспарланып, әр сабақты талдау арқылы жетілдіру жұмыстары жүйелі жүргізілді. Әсіресе, функционалдық сауаттылыққа негізделген тапсырмалар арқылы білім алушылардың мәтіндегі ақпаратты сараптау, салыстыру, қорытындылау қабілеттерін арттыруға ерекше мән берілді. Бұл әдіс үлгерімі төмен білім алушылардың да пәнге деген қызығушылығын арттырып, олардың жеке мүмкіндіктерін ашуға мүмкіндік берді.

Зерттеу барысында мұғалімдер мен әріптестер тығыз ынтымақта жұмыс істеп, сабақ жоспарларын құрудан бастап, оны талқылауға дейінгі барлық үдерістерде бірлесіп әрекет етті. Әр сабақ соңында А, В, С санатындағы білім алушылардан алынған сұхбат нәтижелері арқылы сабақтың ұтымды және жетілдіруді қажет ететін тұстары «білім алушы үнімен» анықталды. Бұл мәліметтер келесі сабақтарда жетілдіру бағытын нақтылауға негіз болды.

Жалпы, сабақты зерттеу үдерісі білім алушылар мен мұғалімдердің үздіксіз білім алуына, оқыту сапасының артуына, жаңа әдістерді енгізуге және функционалдық сауаттылыққа басымдық беруге ықпал етті. Мұғалімдердің зерттеушілік дағдылары дамып, бағалау тәсілдерін тиімді қолдану дағдылары қалыптасты. Сабақты зерттеу барысында білім алушылар өз қателіктерін байқап, оларды түзету арқылы білім сапасын жетілдірді. Сонымен қатар, мұғалімдер де өз тәжірибесін саралап, функционалдық сауаттылықты дамыту бағытында оқыту стратегияларын жетілдірді.

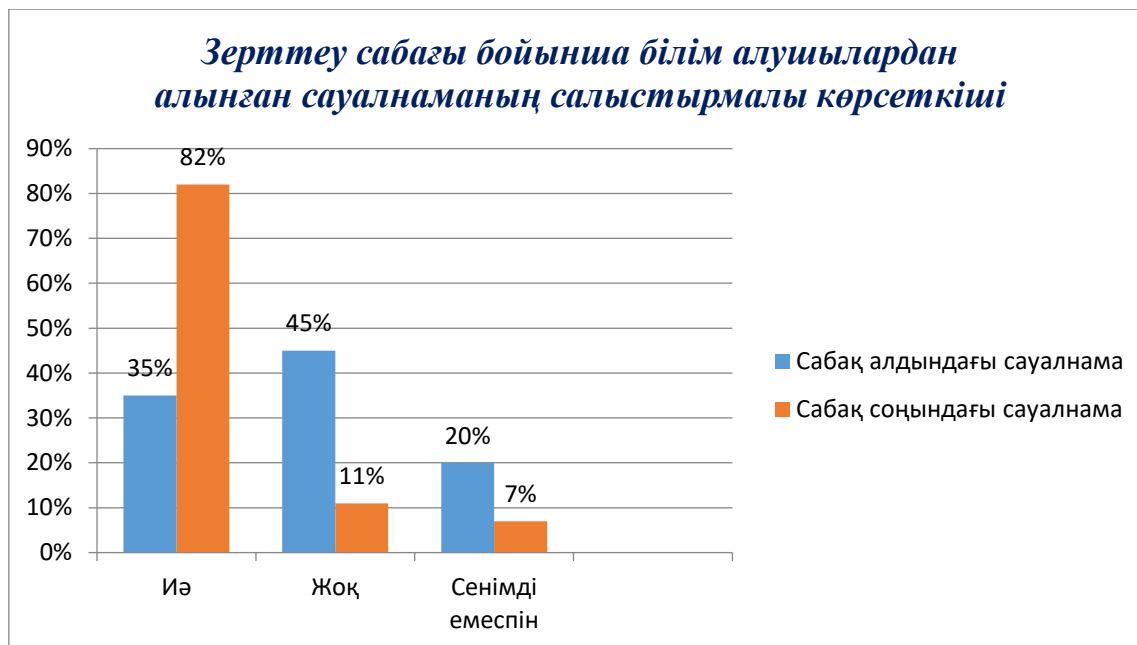
«Lesson Study» зерттеу сабақтарының нәтижесінде білім алушыларда:

- оқу үлгерімі жақсарды;
- білімдерін тереңдетіп, қызығушылықтарын арттырды;
- топтық, жұптық, жеке жұмыстар барысында пікір алмасып, зерттеу әрекеттерін дамытты;
- пікір алмасуда сыни тұрғыдан ойлау дағдылары қалыптасты;
- өз ойларын еркін айтып, зерттеу жүргізіп тұлғалық қасиеті дамыды.

Зерттеу сабағы алдындағы сауалнама нәтижесі білім алушылардың көпшілігі ақпаратты күнделікті өмірде тиімді пайдалана алмайтынын және оларды дұрыс түсініп, қорытынды жасай алмайтынын, өмірде қолдануда қиындықтарға тап болатынын көрсетті.

Зерттеу сабағының соңындағы білім алушылардан алынған сауалнама нәтижесінде білім алушылардың басым бөлігі өздерінің функционалдық сауаттылық деңгейіне сенімді болғанын көрсетті. Әсіресе, ойды нақты жеткізу,

мәтіннен басты ойды табу және ақпаратты талдау бағыттарында көрсеткіштері көтерілді.

«Lesson Study» зерттеу сабақтарының нәтижесінде мұғалімдерде:

- мұғалімдердің кәсіби шеберлігі артты;
- әріптестік ынтымақтастық дамыды;
- сабақтан кейінгі талқылау мұғалімдерге өзінің әдіс-тәсілдерін сын

көзбен қарап, жақсарту жолдарын көруге мүмкіндік берді.

Сауалнама нәтижесі мұғалімдердің көпшілігі функционалдық сауаттылықты дамытуға арналған цифрлық платформаларды сабақта тиімді үйлестіріп, қолдануға дағдыланды. Сонымен қатар, заманауи әдіс-тәсілдерді (жобалық жұмыс, кейс, пікірталас т.б.) жүйелі түрде қолдану дағдысы барлық мұғалімде бірдей қалыптасты.

Ең бастысы – бұл дағдылар тек оқу үдерісінде ғана емес, өмірлік жағдайларда да маңызды рөл атқарады. Мәселен, білім алушы алған ақпаратты дұрыс түсініп, оны нақты жағдайға қолдана алса, ол болашақта саналы шешім қабылдай алатын, жауапкершілігі жоғары тұлға ретінде қалыптасады. Демек, функционалдық сауаттылық – тек білім көрсеткіші емес, ол өмірлік құзыреттілікке бастар жол.

Алдағы уақытта бұл бағыттағы жұмыстарды жалғастырып, зерттеу тәжірибесін одан әрі жетілдіру арқылы білім беру сапасын арттыруды мақсат етіп отырмыз. Функционалдық сауаттылықты дамыту – заманауи білім берудің басты талабы екенін ескере отырып, мұндай зерттеу жұмыстарының білім беру мен өмірлік дағдыларды қалыптастырудағы тиімділігі мен маңыздылығы зор екеніне сеніміміз мол.

Қазіргі білім беру жүйесінде құндылықтарға негізделген білім берудің маңызы артып келеді. Бұл білім алушылардың бойында адамгершілік қасиеттерді, патриотизмді, экологиялық жауапкершілікті және әлеуметтік

белсенділікті қалыптастыруға бағытталған. География пәні осы мақсаттарға жету үшін таптырмас құрал болып табылады, өйткені ол адам мен табиғаттың өзара әрекеттесуін, әлеуметтік-экономикалық дамуды және мәдениеттердің алуантүрлілігін зерттейді.

Жобалық іс-әрекет білім алушылардың белсенділігін арттырып, шығармашылық қабілеттерін дамытатын, зерттеу дағдыларын қалыптастыратын тиімді әдіс болып табылады. Бұл әдіс география пәнін оқытуда құндылықтарды сіңіруге, білім алушыларды қоршаған ортаға деген жанашырлыққа, өз еліне деген сүйіспеншілікке және әлемдік мәселелерге бей-жай қарамауға тәрбиелеуге мүмкіндік береді. Ең бастысы – бұл дағдылар тек оқу үдерісінде ғана емес, өмірлік жағдайларда да маңызды рөл атқарады. Мәселен, білім алушы алған ақпаратты дұрыс түсініп, оны нақты жағдайға қолдана алса, ол болашақта саналы шешім қабылдай алатын, жауапкершілігі жоғары тұлға ретінде қалыптасады. Демек, функционалдық сауаттылық – тек білім көрсеткіші емес, ол өмірлік құзыреттілікке бастар жол.

Алдағы уақытта бұл бағыттағы жұмыстарды жалғастырып, зерттеу тәжірибесін одан әрі жетілдіру арқылы білім беру сапасын арттыруды мақсат етіп отырмыз. Функционалдық сауаттылықты дамыту – заманауи білім берудің басты талабы екенін ескере отырып, мұндай зерттеу жұмыстарының білім беру мен өмірлік дағдыларды қалыптастырудағы тиімділігі мен маңыздылығы зор екеніне сеніміміз мол.

1. Құндылыққа негізделген білім берудің мәні және географияның рөлі

Құндылыққа негізделген білім беру – бұл білім алушылардың бойында жалпыадамзаттық құндылықтарды, ұлттық патриотизмді, толеранттылықты және әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастыруға бағытталған педагогикалық процесс. Ол білім алушылардың ақыл-ойын, сезімін және ерік-жігерін дамытуға, оларды өмірлік қиындықтарға дайындауға және қоғамға пайдалы азамат болуға тәрбиелеуге бағытталған.

География пәні құндылықтарды сіңіруге зор мүмкіндіктер береді:

• **Табиғатқа деген сүйіспеншілік және экологиялық жауапкершілік:** Географиялық білім табиғаттың сұлулығын, оның осалдығын және адамның әсерінен болатын өзгерістерді түсінуге көмектеседі.

• **Патриотизм және ұлттық мақтаныш:** Өз елінің географиялық орнын, табиғатын, халқын және мәдениетін білу білім алушыларда патриоттық сезімді оятады.

• **Толеранттылық және мәдениетаралық түсіністік:** Әлем халықтарының мәдениетін, тұрмысын және салт-дәстүрін зерттеу білім алушыларда басқа халықтарға деген құрметті қалыптастырады.

• **Әлеуметтік жауапкершілік:** Жаһандық мәселелерді (климаттың өзгеруі, су тапшылығы, кедейлік және т.б.) зерттеу білім алушыларды әлемде болып жатқан оқиғаларға бей-жай қарамауға және оларды шешуге атсалысуға шақырады.

2. Жобалық іс-әрекеттегі зерттеу үрдісінің кезеңдері

Жобалық іс-әрекеттегі зерттеу үрдісі бірнеше кезеңнен тұрады:

1. **Тақырыпты таңдау және жобаның мақсатын анықтау:** Бұл кезеңде білім алушылардың қызығушылығын тудыратын және құндылықтық мәні бар тақырып таңдалады. Жобаның мақсаты нақты, өлшенетін және қол жеткізетін болуы керек. Мысалы, “Менің ауылымның (қаламның) экологиялық проблемалары және оларды шешу жолдары” немесе “Қазақстанның туристік әлеуеті және оны дамыту перспективалары”.

2. **Ақпарат жинау және талдау:** Білім алушылар әртүрлі ақпарат көздерін (кітаптар, интернет, сарапшылармен сұхбат және т.б.) пайдалана отырып, тақырып бойынша ақпарат жинайды. Жиналған ақпаратты жүйелеу, талдау және қорытындылау қажет.

3. **Зерттеу сұрағын (гипотезаны) тұжырымдау:** Жиналған ақпараттың негізінде білім алушылар зерттеу сұрағын немесе гипотезаны тұжырымдайды. Зерттеу сұрағы нақты және жауап іздеуге бағытталған болуы керек. Мысалы, “Менің ауылымдағы ауаның ластануының негізгі себептері қандай?” немесе “Қазақстанда туризмді дамыту үшін қандай шаралар қажет?”.

4. **Зерттеу әдістерін таңдау және деректер жинау:** Зерттеу сұрағына жауап беру үшін білім алушылар әртүрлі зерттеу әдістерін (сауалнама, бақылау, эксперимент, статистикалық талдау және т.б.) пайдаланады. Деректерді жинау процесі мұқият және жүйелі болуы керек.

5. **Деректерді талдау және қорытындылау:** Жинақталған деректерді талдау арқылы білім алушылар зерттеу сұрағына жауап береді немесе гипотезаны растайды/жоққа шығарады. Қорытындылар нақты деректерге негізделуі керек.

6. **Жобаның нәтижелерін ұсыну:** Білім алушылар жобаның нәтижелерін әртүрлі формада (презентация, баяндама, постер, Үлгі және т.б.) ұсынады. Ұсынылған материал түсінікті, қызықты және көз тартарлық болуы керек.

7. **Рефлексия және бағалау:** Білім алушылар жоба барысында алған білімдері мен дағдыларын талдайды және жобаның жетістіктері мен кемшіліктерін анықтайды. Жобаны бағалау кезінде білім алушылардың белсенділігі, зерттеу жұмысының сапасы, нәтижелердің практикалық маңызы және құндылықтық бағдары ескеріледі.

3. Жобалық іс-әрекетті ұйымдастырудың формалары мен түрлері

География пәні бойынша жобалық іс-әрекетті ұйымдастырудың әртүрлі формалары мен түрлері бар:

• **Жеке жобалар:** Білім алушы өз бетінше тақырыпты зерттейді және жобаны орындайды. Бұл форма білім алушының дербестігін және жауапкершілігін арттырады.

• **Топтық жобалар:** Білім алушылар тобы бірлесіп тақырыпты зерттейді және жобаны орындайды. Бұл форма командалық жұмыс дағдыларын және коммуникативтік қабілеттерін дамытады.

• **Зерттеу жобалары:** Білім алушылар нақты зерттеу сұрағына жауап іздейді және ғылыми әдістерді пайдаланады.

• **Практикалық жобалар:** Білім алушылар нақты мәселені шешуге бағытталған және практикалық нәтижеге қол жеткізуге тырысады.

• **Шығармашылық жобалар:** Білім алушылар өздерінің шығармашылық қабілеттерін пайдалана отырып, жобаны ерекше және қызықты етіп жасайды.

• **Әлеуметтік жобалар:** Білім алушылар қоғамға пайда әкелетін және әлеуметтік мәселелерді шешуге бағытталған жобаларды орындайды.

4. Жобалық іс-әрекеттің мысалдары және құндылықтық бағдары

1. **“Менің ауылымның (қаламның) экологиялық проблемалары және оларды шешу жолдары”:** Бұл жоба білім алушыларды қоршаған ортаның жағдайына бей-жай қарамауға, экологиялық сананы қалыптастыруға және табиғатты қорғауға шақырады.

2. **“Қазақстанның туристік әлеуеті және оны дамыту перспективалары”:** Бұл жоба білім алушыларда өз еліне деген сүйіспеншілікті оятады, олардың Қазақстанның тарихымен, мәдениетімен және табиғатымен танысуына мүмкіндік береді.

3. **“Әлем халықтарының мәдениеті және тұрмысы”:** Бұл жоба білім алушыларда басқа халықтарға деген құрметті қалыптастырады, толеранттылықты арттырады және мәдениетаралық түсіністікті дамытады.

4. **“Климаттың өзгеруі және оның салдарын азайту жолдары”:** Бұл жоба білім алушыларды жаһандық мәселелерге бей-жай қарамауға, климаттың өзгеруінің себептері мен салдарын түсінуге және оны шешуге атсалысуға шақырады.

5. **“Су тапшылығы және оны шешу жолдары”:** Бұл жоба білім алушыларды су ресурстарын үнемдеуге, суды тиімді пайдалануға және су тапшылығының алдын алуға тәрбиелейді.

География пәні бойынша құндылыққа негізделген білім беру аясындағы жобалық іс-әрекет білім алушылардың бойында адамгершілік құндылықтарды, патриотизмді, экологиялық жауапкершілікті және әлеуметтік белсенділікті қалыптастыруға мүмкіндік береді. Жобалық іс-әрекет білім алушылардың белсенділігін арттырып, шығармашылық қабілеттерін дамытатын, зерттеу дағдыларын қалыптастыратын тиімді әдіс болып табылады.

Мұғалімдер жобалық іс-әрекетті ұйымдастыру кезінде білім алушылардың жас ерекшеліктерін, қызығушылықтарын және мүмкіндіктерін ескеруі керек. Жобаның тақырыбы білім алушылар үшін қызықты және маңызды болуы керек, ал жобаның мақсаты нақты және қол жеткізетін болуы керек.

Жобалық іс-әрекетті бағалау кезінде білім алушылардың белсенділігі, зерттеу жұмысының сапасы, нәтижелердің практикалық маңызы және құндылықтық бағдары ескеріледі.

Құндылыққа негізделген білім беру аясындағы жобалық іс-әрекет география пәнін оқытудың ажырамас бөлігі болуы керек. Бұл әдіс білім алушыларды қоршаған ортаға деген жанашырлыққа, өз еліне деген сүйіспеншілікке және әлемдік мәселелерге бей-жай қарама

География пәні бойынша құндылыққа негізделген білім беру аясында іс-әрекеттегі зерттеу үрдісі

А.М. Жылкайдарова, Қарағанды облысы білім басқармасының Қарағанды қаласы білім бөлімінің «Әлихан Бөкейхан атындағы ЖББМ» КММ мұғалімі.

Мектепке дейінгі, орта, техникалық және кәсіптік білім беруді дамытудың 2023-2029 жылдарға арналған тұжырымдамасында құндылықтарға негізделген білім берудің маңызы ерекше аталды[1]. Мемлекеттік білім беру стандарты қоғамдық өмірге белсене араласатын, әлеуметтік жауапкершілігі жоғары патриоттық санасы дамыған азаматты қалыптастыру мақсатында негізгі құндылықтарды оқу-тәрбие процесіне енгізді[3].

Заманауи сабақ үрдісінде білім алушыны тұлға ретінде тәрбиелеуге баса назар аударып, баланың бойында тұлғалық және адами құндылықтарды қалыптастыруға аса көңіл бөлдім. Әр білім ошағының өз құндылығы бар, мен ұлттық құндылыққа негіздеймін.

Құндылықтарды кітаптан немесе оқулықтан оқып үйренбейді, ол адамнан адамға дариыды. Мұғалім білім алушылардың мінез-құлқы мен мәдениетін қалыптастыратын тұлға. Себебі, мұғалім тек академиялық сабақ беріп қоймайды, білім алушының бойында әртүрлі өмір жағдайына бейімделуге машықтандырады. Құндылыққа бағытталған тәсіл - бұл белгілі бір құндылықтар тұрғысынан іс-әрекетті ұйымдастыру, орындау, оның нәтижелерін алу және пайдалану. Әлихан Бөкейхан айтқандай «Ұлтқа қызмет ету білімнен емес мінезден».

Осы бағытта іс-әрекеттегі зерттеу үрдісін жүргізу ең оңтайлы шешім болады. Білім сапасы керек кезеңде оқытудағы проблемаларды, білім алушының оқу мақсатына жетпеу мәселелерінің шешімін зерттеу.

Зерттеу – сіздің проблемаларды шешудегі басты құралыңыз бола алады. Ал, сабақ үдерісіндегі проблемаларды шешу үшін сабақты зерттеуді қолға алсаңыз қателеспейсіз. Пәнді оқытудағы проблеманы алып, оған зерттеу сұрағын анықтап, шешу жолдарын шыншыл дос көмегімен жүргізілді. «Географияның тілі -карта», «Географияның альфасымен гаммасы-карта» дегендей, статистикалық деректермен қамтылған кескін картаны қолданудағы іс-әрекеттегі зерттеу жұмыстарының үрдісі туралы айтылады.

Мақсатым: құндылыққа негізделген білім беру кезеңіндегі іс-әрекеттігі зерттеу үрдісінің өзектілігін айқындау. Осы мақсатқа жету барысында бірнеше міндеттерді орындадым:

- зерттеу ережелері мен тұжырымдамаларымен танысып, арнайы біліктілік арттыру курстарынан өттім;

- осы бағытта жазылған отандық және шетелдік әдебиеттерге шолу жасалды;

- пәнді оқытудағы проблеманы анықтап, проблемалық сұрақ қойылып, зерттеу тақырыбы белгіленді;

- сабақ үрдісіндегі білім алушы бойындағы құндылықтарды дамыту, шыңдау жолдарын ерекшелеп алу;

- педагогикалық идея тұрғысынан кескін карталарды статистикалық деректермен толықтырып, білім алушыға жұмыс кескін картасын дайындадым;

- сабақ үрдісінде тұжырымдалған іс-әрекетер барысын бақылап, кері байланыс арқылы, талдау жасалды;

- тоқсан соңында мониторинг жасалып, жұмыс нәтижесі қалалық, облыстық семинар, конференцияларына ұсынылды.

Зерттеу жұмысы талдау нәтижелеріне қарай жалғасуда, 5 жылда белгілі бір нәтижеге жетіп, тұжырымдамасы шығарылу мақсатында екі жылдық жұмыс нәтижесі ұсынылды.

Джон Кольер (терминін ендіре отырып, әдістемесін дайындаған): «Action Research зерттеу өзгеретін (зерттелетін) жағдайдың бөлігі болып табылатын әлеуметтік топ мүшелерінің қатысуымен жүргізілуі керек».

Стивен Кори «Action Research -мектеп практикасын жақсарту үшін» кітабында: «Егер тәжірибешілер эмпирикалыққа сүйене отырып, оқу бағдарламалары мен оқу тәжірибелерін әзірлеуге қатыспаса, білім берудегі өзгеріс болмайды, олар зерттеу арқылы алатын білім». Мектеп практикасын жақсарту мақсатында жұмыстар жүргізілді. Осы бағытта жүргізілген әдістемесіне тоқталайық.

Құндылық — белгілі бір заттың маңыздылығы, керектігі. Сырттай құндылық зат не құбылыстың қасиеті болып анықталады. Құндылықтар жүйесі адамның күнделікті қоғамдық не жеке тұрмыстық бағдарында, оның айналасындағы заттар мен құбылыстарға қарым-қатынасының орнауында орын алады[2].

Еңбек пен шығармашылық құндылықтарды дарыту негізінде білім алушылардың шығармашылықпен және сын тұрғысынан ойлау, коммуникативтілік және ақпараттық-коммуникациялық құралдар мен технологияларды тиімді қолдана білу қабілеттері дамиды[5].

Құндылық ұғымына тұңғыш философиялық анықтаманы Р.Лотце мен Г.Коген берді. Ежелгі философиялық көзқарастарда құндылықтың әр түрлі көріністеріне жататын және табиғи, қоғамдық құбылыстарды, адамның іс-әрекетін бағалауда пайдаланылатын сұлулық, қайырымдылық, мейірімділік секілді этикалық және эстетикалық ұғымдар қолданылды[4].

Зерттеу барысындағы үрдіс жүйесі: сыншыл дос анықтау; сынып, пәнді таңдау; мәселені айқындау(проблема); зерттеу сұрағын тұжырымдау; мақсат қою немесе тақырып алу; іс-әрекеттегі зерттеуді жоспарлау; триангуляция үдерісі; үш циклді өткізу; қорытындылау; құжаттама. Сонымен қатар, сандық мәліметтерді: БЖБ және ТЖБ нәтижелері, білім сапасы, жабық сұрақты сауалнамаларды жинақтау. Сапалық мәліметтерді: мұғаліммен білім алушының рефлексивті жазбалары, іс-әрекетті зерттеудегі жазбалар мен шешімдер, сабақ

жоспарларлар, білім алушылардың жұмыстарын бағалау, жеке интервью жасау арқылы тұжырымдау.

Зерттеу барысында бірінші жылы В. Ф. Шаталов әдісі, сызба белгілерін (сигналдарын) сабақта қолдану. В. Ф. Шаталов технологиясының ерекшелігіне тоқталсақ: Бірінші ерекшелігі — нақты дәл есептелген оқу процесін құра білу. В. Ф. Шаталов бұл құрылымды былай түсіндірді «Тірек сигналдары дегеніміз — ойынның элементі, уақыт үнемділігі және бала психологиясын қызықты құбылысқа бағыттау. Бірақ ең басты мақсат — берілген тақырыпты логикалық байланыстар негізінде білім алушының түсінуі мен ұзақ уақыт есте сақтауы». Екінші ерекшелігі — уақыт үнемділігі. Мысалы, белгілі бір тақырыпты түсіндіру барысында бірнеше тақырыпты жинақтап, ықшамдап бір-екі тірек сигналына сыйдыруға болады. Бұл әдістеме қазіргі күнге дейін құндылығын жойған жоқ. Тірек сызба белгілер сабақтың негізгі құрам бөлігі ретінде қолданылады. Мұнда негізінен мына мәселелерге назар аударған жөн.

1. Тірек — сызба белгілерін пәнді жүргізудің басынан бастаған жөн.

2. Мүмкіндігінше барлық сабақтарда пайдалану керек.

3. Сызбанұсқаға білім алушылармен бірге талдау жүргізіп отыру. Сызбанұсқаларды (схемаларды) білім алушылардың қатысуымен талдау керек.

4. Білім алушылардың белгілі тақырыпқа сай сызба белгі даярлауға негізделген өзіндік жұмыс жасауына мүмкіндік беру.

5. Білім алушының топпен және жұппен жұмыс жасауына мүмкіндік беру.

Екінші жылы статистикалық кескін карта арқылы оқу мақсатына жете отырып, құндылықтарды бала бойына сіңірту.

Ұсынылған әдістеменің практикадағы орнын баяндайық. Қазақстан географиясы сабағында географиялық дереккөздерді зерделеу мен талдау кезінде білім алушылар өткен түрткіжайттарды біліп қана қоймайды, тарихи оқиғалардың мәнмәтіні мен мағынасын түсіну арқылы базалық құндылықтарды қалыптастыруға бірігей мүмкіндік алады. Қазақстан географиясын оқу кезінде білім алушыларға ұлттық бірігейлікті түсінуге, өз халқының құрамы мен дамуы, экономикасы мен әлеуметтік жағдайын, экологиялық жағдайын түсінуге көмектеседі.

Еліміздің табиғи байлықтарын біліп оқығанда, елдің тарихи мұрасы мен дәстүрлері үшін мақтаныш сезімін қалыптастыруға ықпал етеді.

Демография тақырыбында елдің көпұлттылығы тұрғысынан, әртүрлі мәдениеттерге құрмет пен төзімділіктің маңыздылығын айта келе, құрмет пен ынтымақтастық құндылықтарын шыңдайды.

Қазақстанның әкімшілік-территориялық құрылысы мен шекаралық ерекшеліктеріне тоқталғанда патриотизм мен азаматтық жауапкершілік сияқты құндылықтардың маңыздылығын көрсете алады.

Қазақстан географиясының экономикалық-әлеуметтік жағдайын оқыту білім алушылардың сыни ойлау, ақпаратты талдау және синтездеу дағдыларын дамытады. Бұл дағдылар өмір бойы білім алу, құндылығын қалыптастыруға және өткен мен бүгінді түсінуге саналы көзқарасты қалыптастыруға ықпал етеді.

Қазақстан географиясы сабағында ұлттық құндылықтарды білім алушы бойына сіңіртуге міндеттіміз. Әр сабақта білім алушылардың ұлттық және

жалпыадамзаттық құндылықтарды бойына дарытуда жұмыстар жасалып жатыр. Пәнді оқыту барысында айқындалатын негізгі құндылықтар: қазақстандық патриотизм мен азаматтық жауапкершілік, құрмет, ынтымақтастық, еңбек пен шығармашылық, ашықтық, өмір бойы білім алу. Құндылықтарды дарыту негізінде білім алушылар бойында: Қазақстан мүддесіне қызмет етуге дайындығы, Қазақстан Республикасының Конституциясы мен заңдарының нормаларын құрметтеу және сақтауы, Қазақстан халқының мәдениеті мен дәстүрлерін, әлемнің мәдениеттік алуан түрлілігін құрметтеуі, қоршаған ортаға және экологиялық тұрақтылықты сақтауға оң қарым-қатынас, шығармашылықпен және сын тұрғысынан ойлау, коммуникативтілік және ақпараттық-коммуникациялық құралдар мен технологияларды тиімді қолдана білу, өмір бойы білім алуға және өзін-өзі жетілдіруге талпыну бағыты дамиды.

Сабақ үрдісіндегі бірлескен оқу кезеңінде білім алушыларды ізденуге, мәселелерді талқылауда, көзқарасын дәлелдеуде белсенділікке, сындарлы шешімдер қабылдауға ұмтылу жолымен өздігінен тәжірибе меңгеруін ұйымдастыруға негізделеді. 9-сыныпта Қазақстан географиясы арқылы ұлттық мүдделер мен құндылық бағдарларын ұғынуға басымдық танытылады. Мысалы: «Физикалық география» бөлімі «Атмосфера» бөлімшесі бойынша туған жердің рухани және табиғи қазыналығына, экология, климаттық өзгерістер арқылы танымдық дүниесін кеңейтіп, «Табиғат пен адам өмірі бірлікте» ұғымдары арқылы ойын саралауға баулимыз. Ата-бабамыздың ауа райын қалай анықтағанын айта келе, халық тарихының зерттелуін, мәдениетін аша отырып, ұлттық рухты, мәдени мұралар тарихын қадірлеуге үйренеді.

«Әлеуметтік география» бөлімі бойынша, бүгінде республикада Қазақстан этностарының мәдениеттері, тілдері, дәстүрлерінің дамуы бойынша мағлұмат ала отырып, жомарттық, қайырымдылыққа, ұлтаралық татулықты құрметтеу құндылықтарын білім алушы бойына сіңіреді. «Отанды сату ұлтты сатумен бірдей!» Әлихан Бөкейханның сөздерін еске түсіріп отырамыз.

«Экономикалық география» бөлімі бойынша табиғат ресурстар тақырыптарында сарқылатын және сарқылмайтын табиғи ресурстар білім алушылардың бойында тыңдау мәдениетін, тыңдалған мәтіндегі ақпаратты қазіргі таңдағы өмірлік мәселелермен байланыстыра білу дағдысын қалыптастырады, білім алушыларды өміршеңдікке баулиды. Рухани адамгершілік, отбасылық, ел-жер, табиғат, Қазақстандық патриотизм және азаматтық жауапкершілік құндылықтары, мәдениет құндылықтары, саламаттық және зияткерлік құндылықтар қалыптастыру көзделген және мақсатты түрде жүзеге асырылады. Әлихан Бөкейханның сөздерін негізге аламыз: «Жердің үстіндегі барлық игілік қазақ ұлтына қызмет етуі керек! Оның әрбір түйір тасы әр қазақтың өңіріне түйме болып қадалуы керек!»

Өмір бойы білім алу құндылықтардың бірі. Сабақ барысында Ұлы Жібек жолының маңызын, халықаралық қатынаста алатын рөліне тоқталып, карта арқылы Ұлы Жібек жолы қандай қалаларды басып өткенін айтып өттім. Қыл арқан әкеліп, білім алушыларды топқа бөліп, топ атауына Ұлы Жібек жолының бойындағы қалалар атауын беріліп, қыл арқаның бір ұшын бір топқа, екінші ұшын бір топқа, ортасын бір топқа ұстаттым. Бұл жерде қыл арқан Ұлы Жібек

Жолының рөлін атқарады. Сабақ барысында білім алушы Ұлы Жібек жолы тақырыбы бойынша меңгерген білімдерін жинақтайды. Бірінші топ мүшелері қыл арқан арқылы керуен жолмен жүріп отырып келесі топқа барып, оларға Ұлы Жібек жолының маңызын айтса, келесі топ олармен қосылып келесі топқа барып, Ұлы Жібек жолында тасымалданған заттарға тоқталады. Екі топ қосылып керуен болып келесі топқа барады.

Осы сабақта Ұлы Жібек жолының халықаралық қатынастардың дамуындағы орнын анықтау арқылы халқымыздың тарихы мен мәдениеті, салт-дәстүріне деген құрмет сезімін оятуға болады және ұлттық құндылықтарды дарыта отырып, түрлі мәдениетті түсініп, құрметтеуге үйренеді. Ұлы Жібек жолы - адамзат өркениеті жасағын тарихи ескерткіштердің бірі. Ұлы Жібек жолы халықаралық мәдени, экономикалық байланыстың дамуына өзіндік үлес қосып, Қазақстан Еуропа мен Азияның-Батыс пен Шығыстың арасын жалғастырған көпір болғандықтан білім алушылар бойында жерін құрметтеуге, елдің халықаралық бағытта маңыздылығын анықтап, елін сүйуге үйретеміз. Ұлы Жібек жолы қала мәдениетінің дамуына, 19 көшпелілер мен отырықшылар арасында өзара экономикалық байланыстың орнығуына, ортағасырлық сәулет өнерінің дамуына септігін тигізгендіктен ұлттық мұраны дәріптеуге бағыттаймыз

Бірінші жылда жүргізілген жұмыс нәтижесін(1-сурет) постер түрінде жинақтады. Дамыту жолдарын қарастырып, жұмыс нәтижесіне кері байланыс жасалды. Тірек – сызба арқылы білім беру, білім алушылардың мәтінді жүйелей алу, тірек сөздерді анықтау, сын тұрғысынан(неге? деген сұраққа жауап таба білді) ойлауға көмек берілетіні анықталды. Бірінші жылғы жұмысты жалғастыру мақсатында

екінші жылы статистикалық кескін карта (2-1-сурет. «Идеядан тәжірибеге» сурет)

арқылы жүргізілген сабақтар топтамасындағы ерекшеліктерді зерттей, білім алушы бойына білім мен дағдыны дамыта отырып, құндылыққа

негізделген білім, соның ішінде ұлттық құндылыққа негізделген білімді беру жолдары ерекше қарастырылды.

Кемшіліктері: уақыттың аздығы, тақырыпқа байланысты кескін карталар түрлерінің аз дайындалуы, білім алушының қиын тапсырмаларды шешу кезінде терең ойлау емес, жеңіл тәсілдерді қарастыруы байқалды. Құрастырылған кескін карта топқа емес, жеке таратылу керектігі анықталды.

2-сурет. «Статистикалық кескін карта»

Ұсыныстар: География пәніндегі құндылыққа негізделген білім аясындағы іс-әрекеттегі зерттеу үрдісі бойынша В.Ф. Шаталов әдісі, сызба белгілерін (сигналдарын) сабақта қолдануды және статистикалық кескін карта құрастыра отырып, сабақ үрдісін қызықты, тиімді өткізуді ұсынамын. Сабақ үрдісінде білім алушы бойында құндылықтарды дарыта отырып, ХХІ ғасырдың жиырма бір дағдысының креативтілік, медиасауаттылық, коллаборативтілік, ақпараттық сауаттылық, сын тұрғысынан ойлау дағдысын тиімді шыңдай аламыз. Білім алушылар QR арқылы оқу, соны құрастыру, түрлендіру бағытында қызығушылықтары арта отырып, кітап оқуға деген ынтасы артады. Сабақ барысында мәтінді оқи отырып, сызба ретінде немесе кескін картаға нысанды

жазу арқылы, мәліметтерді тұжырымдап, жинақтаса, жинақталған сандар мен нысан атауларынан сөйлемдер шығарып, мәтін құрастыра алады.

Сабақтың тақырыбына сай кіші жобаны жазбай, кескін картаға сипаттай отырып(шартты белгімен, QR -мен түсіру арқылы 3-сурет) қорғаса, білім алушыда қызығушылық ерекше болады. Әсіресе, қабілеті төмен білім алушыларға тапсырманы бере отырып, мұғаліммен бірге бастап, аяқтау жұмысы.

3-сурет. Білім алушының жобасы білім алушыға берілгенде, білім алушы ерекше қызығушылықпен құрастырып, ұсынады. Ұсынылған жұмыстың кері

байланыс кезінде жақсы жақтары көбірек айтылса, сенімділік, табандылық пайда болады. Білім алушыға сеніңіз, сене отырып, жұмысын тексеріп, өз-өзіне кері байланыс беруге баулыңыз. Кері байланыс кезінде өзінің кемшілігін тауып, мойындата отырып, түзету жүргізуді үйретсек, өмір жолына нық қадам басуына көмек береміз. Іс-әрекеттегі зерттеу жұмысымен айналысу мұғалімнің де үнемі ізденуі мен дамуына әкеледі. Білім алушылармен бірге жұмыс жасау өзара сенімділік, ашықтық, креативті ойлауға машықтандырады. Сол себептен, креативтілік дағдыны дамытуды ұсынамын.

Қорыта келгенде география пәні бойынша құндылыққа негізделген білім беру аясында іс-әрекеттегі зерттеу жұмысын жүргізудің маңыздылығы зор. Зерттеу жұмысы кезінде білім алушының нақты, терең білім алуына жағдай жасай отырып, құндылықтарды өн бойына жинақтап, машықтандыра аламыз. Білім алушының үздіксіз білімін дамыта отырып, мұғалімнің де өмір бойы білім алуына мүмкіндік береді. Педагогикалық идея негізінде жасалған статистикалық карталар, білім алушының жүрегінен орын тапқанына қуана қарай, зерттеу жұмысымды жалғастырамын. Іс-әрекеттегі зерттеу(Action research)-бұл үрдіс, әрдайым жаңаша көзқараспен қарауға түрткі болатын мұғалімнің ерекше тәсіл.

Луций Сенека айтқандай «Басқаларды үйрете отырып, біз өзіміз де үйренеміз». «Мені тыңда, түсін, менімен сөйлес, мені бағала» деген Индиго балаларының ұранын негізге ала отырып, сабақ үрдісінде іс-әрекеттегі зерттеу (Action research) негізінде анықталған проблеманың шешу жолдары табылған жағдайда, зерттеу үрдісінің даму сатысы дұрыс екеніне көзіңіз жетеді.

В.Сухомлинскийдің «Егер балаға қуаныш пен бақыт бере білсек, ол бала солай бола алады» деген сөзін ұстаным ете, шәкіртке жан – жақты терең білім беріп, оның жүрегіне адамгершіліктің асыл қасиеттерін үздіксіз ұялата білсек, ертеңгі азамат жеке тұлғаның өзіндік көзқарасының қалыптасуына, айналасымен санасуына ықпал етері сөзсіз. Құндылыққа негізделген білім беру арқылы жеке тұлғаны өмірге бейімдеп, өз орнын таба білуге жетелейміз. Кез-келген ортада білімін, бәсекеге қабілеттігін көрсете алғанда зерттеу жұмысының нәтижелі екеніне сенімді боламыз.

«Өз күшіне сенбеген халық та, адам да ешқашан өмір бәйгесін ала алмайды» деген Әлихан Бөкейхан, сеніммен, үздіксіз біліммен заманауи өмір кедергілеріне ұрпағымызды бейімдей аламыз.

Қолданылған деректер тізімі:

1. «2023-2024 оқу жылында Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарындағы оқу-тәрбие процесінің ерекшеліктері туралы» Әдістемелік нұсқау хат.

2. Ценности и идеалы независимого Казахстана. Коллективная монография / Под общ. ред. Шаукеновой З.К. – Алматы: Институт философии, политологии и религиоведения КН МОН РК, 2015. – 322 с.

3. Тоқаев, Қ. Тәуелсіздік бәрінен қымбат [Элек-тронды ресурс] // Егемен Қазақстан газеті. URL: <https://egemen.kz/article/260146-tauelsizdik-barinen>

4. «Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндерді оқытуда базалық құндылықтарды қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар» Астана, 2023 Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Электрондық ресурстар:

5. Qundylyq qundylyq.kz <https://informburo.kz/kaz/kogam/qundylyqtarga-negizdelgen-bilim-beru->

Жобалық қызметтің танымдық дағдыларды дамытуға әсері

Оқытудың белсенді тәсілінің негізінде балаларда танымдық мотив пен нақты оқу мақсаты бар.

Білім алушылар жұмысының негізгі элементі міндеттерді шешу, яғни шығармашылық, оқу - зерттеу, іздеу-конструкторлық қызметтің жаңа түрлерін игеру болады. Білімді пассивті тұтынушыдан білім алушы білім беру іс-әрекетінің белсенді субъектісіне айналады. Оқытудың осы тәсіліндегі қызмет категориясы бүкіл оқу процесінің негізі болып табылады [29].

Жүйелік-белсенділік тәсілінің мәні білім алушының жеке басын қалыптастыруда және оның дамуында білімді дайын түрде қабылдаған кезде емес, "жаңа білімді ашуға"бағытталған өзінің іс-әрекеті барысында көрінеді.

Оқыту нәтижесі-оқу іс-әрекеті негізінде баланың жеке басын дамыту.

Педагогикалық міндет-балалардың іс-әрекетін бастайтын жағдайлар жасау және ұйымдастыру. 20 ғасырдың аяғында отандық ғалымдар тобы: "белсенділік тәсілі білімді игеруге ғана емес, сонымен бірге оны игеру тәсілдеріне, ойлау мен іс-әрекеттің үлгілері мен әдістеріне, баланың танымдық күші мен шығармашылық әлеуетін дамытуға бағытталған. Бұл тәсіл дайын ақпаратты догматикалық жеткізудің ауызша әдістері мен формаларына, ауызша оқытудың монологтылығы мен иесіздігіне, білім алушылардың ілімдерінің пассивтілігіне, сайып келгенде, іс-әрекетте жүзеге асырылмайтын білімнің, дағдылардың және дағдылардың пайдасыздығына қарсы тұрады [12].

Процестің ұйымдастырушысы болып табылатын және білім алушылардың көркемөнерпаздығын дамыту міндетін қоятын мұғалімге үлкен рөл беріледі, ал бәрі маңызды: авторитарлық қарым-қатынас стилінен бас тарту демократиялық және мұғалімнің жеке қасиеттері, оның кәсіби құзыреттілігі және өзін-өзі дамыту қабілеті.

Қоғамда болып жатқан өзгерістер білім беру процесін жеделдетіп жетілдіруді, мемлекеттік, әлеуметтік және жеке қажеттіліктер мен мүдделерді ескеретін білім беру мақсаттарын анықтауды талап етеді. Осыған байланысты жаңа білім беру стандарттарының даму әлеуетін қамтамасыз ету басым бағытқа айналуға. Жаңа буын стандарттарын әзірлеудің негізінде жатқан жүйелі-белсенді тәсіл оқыту мен тәрбиенің негізгі нәтижелерін бөліп көрсетуге және білім алушыға көмектесетін әмбебап оқу іс – әрекеттерін жобалаудың навигациясын жасауға мүмкіндік береді, сөзбе-сөз дерлік құшақ жаяды, формула бойынша құрылады: әрекеттен-ойға. Білім алушылардың әмбебап оқу іс-әрекеттерін қалыптастыру білім беру және тәрбие процесінің инновациялық негізі болып табылады. Білім алушылардың әмбебап оқу іс-әрекеттерін меңгеруі жаңа білімді, іскерлікті және құзыреттілікті, оның ішінде меңгеруді ұйымдастыруды, яғни оқу қабілетін өз бетінше табысты игеруге мүмкіндік туғызады.

Кең мағынада "әмбебап оқу әрекеттері" термині оқу қабілетін, яғни жаңа әлеуметтік тәжірибені саналы және белсенді игеру арқылы білім алушының өзін-өзі дамыту және өзін-өзі жетілдіру қабілетін білдіреді.

Білім алушының жаңа білімді өз бетінше игеру, осы процесті өз бетінше ұйымдастыруды қоса алғанда, Дағдылар мен құзыреттіліктерді қалыптастыру қабілеті, яғни оқу қабілеті жалпыланған іс-әрекеттер ретінде әмбебап оқу іс-әрекеттері білім алушыларға әртүрлі пәндік салаларда да, оқу іс-әрекетінің құрылымында да оның мақсатты бағытын түсінуді қамтитын кең бағдарлау мүмкіндігін ашатындығымен қамтамасыз етіледі.- семантикалық және операциялық сипаттамалар. Осылайша, оқу қабілетіне қол жеткізу білім алушылардың оқу іс-әрекетінің барлық компоненттерін толық игеруін қамтиды, олар: танымдық және оқу мотивтері, оқу мақсаты, оқу міндеті, оқу әрекеттері мен операциялары (бағдарлау, материалды түрлендіру, бақылау және бағалау). Оқу қабілеті - білім алушылардың пәндік білімді игеру тиімділігін арттыратын маңызды фактор, Дағдылар мен құзыреттерді қалыптастыру, әлем бейнесі және жеке моральдық таңдаудың құндылық-семантикалық негіздері. Реттеуші UUD

білім алушыларға өздерінің оқу іс-әрекеттерін ұйымдастыруды қамтамасыз етеді.

Оларға мыналар жатады:

- мақсат қою-білім алушыларға бұрыннан белгілі және үйренген және әлі белгісіз нәрселердің арақатынасы негізінде оқу міндетін қою ретінде;
- жоспарлау-түпкілікті нәтижені ескере отырып, аралық мақсаттардың реттілігін анықтау; іс-қимылдар жоспары мен реттілігін құру;
- болжау - нәтиже мен ассимиляция деңгейін болжау; оның уақытша сипаттамалары;
- одан ауытқуларды анықтау мақсатында әрекет ету тәсілі мен оның нәтижесін берілген эталонмен салыстыру түріндегі бақылау;
- түзету-іс-қимылдың күтілетін нәтижесі мен оның нақты өнімі сәйкес келмеген жағдайда іс-қимыл жоспары мен тәсіліне қажетті толықтырулар мен түзетулер енгізу;
- бағалау – білім алушыларға бұрыннан үйренген және игеруге жататын нәрсені бөліп көрсету және түсіну, игеру сапасы мен деңгейін бағалау;
- өзін-өзі реттеу күш пен энергияны жұмылдыру қабілеті ретінде; ерікті күш-жігерге-мотивациялық қақтығыс жағдайында таңдау және кедергілерді жеңу қабілеті .

Когнитивті UUD жалпы білім беру іс-әрекеттерін, соның ішінде символдық-символдық, логикалық әрекеттерді, сондай-ақ проблемаларды қою және шешу әрекеттерін ажыратады.

Жалпы білім беретін әмбебап әрекеттердің қатарына мыналар жатады:- танымдық мақсатты өз бетінше бөлу және тұжырымдау;

- қажетті ақпаратты іздеу және бөлу; ақпараттық іздеу әдістерін, оның ішінде компьютерлік құралдарды қолдану;
- білімді құрылымдау;
- ауызша және жазбаша түрде сөйлеу сөзін саналы және ерікті түрде құру;
- нақты жағдайларға байланысты мәселелерді шешудің тиімді әдістерін таңдау;
- іс-әрекет тәсілдері мен шарттарының рефлексиясы, іс-әрекет процесі мен нәтижелерін бақылау және бағалау;
- семантикалық оқу; бұқаралық ақпарат құралдарының тілін түсіну және барабар бағалау;
- мәселені тұжырымдау және тұжырымдау, шығармашылық және іздеу сипатындағы мәселелерді шешуде қызмет алгоритмдерін өз бетінше құру .

Жалпы білім беретін әмбебап іс-әрекеттердің ерекше тобын символдық-символдық әрекеттер құрайды:

- модельдеу;
- осы пәндік саланы анықтайтын жалпы заңдарды анықтау мақсатында модельді түрлендіру.

Логикалық әмбебап әрекеттер:

- талдау;
- синтез;
- ерекшеленген белгілері бойынша объектілерді салыстыру, жіктеу;

- ұғымға келтіру, салдарларды шығару;
- себеп-салдарлық байланыстарды орнату;
- пайымдаудың логикалық тізбегін құру;
- дәлел;
- гипотезаларды ұсыну және оларды негіздеу .

Мәселені шешу және шешу:

- мәселені тұжырымдау;
 - шығармашылық және ізденушілік сипаттағы мәселелерді шешу жолдарын өз бетінше құру [36].
- Әрбір UUD үшін олардың қалыптасуының критерийлері анықталуы керек, бұл түпкілікті жоспарланған нәтижені анықтауға мүмкіндік береді.

1.3 географияның мектеп пәні ретіндегі ерекшелігі және оның жобалық оқыту үшін әлеуеті

Мектептегі оқу іс-әрекетінің уәждемесі мен тиімділігін арттырудың бір жолы-білім алушыларды жобалық қызметке қосу. Білім алушылардың осы іс-әрекеттерінің мақсаттары мен міндеттері олардың жеке мотивтерімен де, әлеуметтік себептерімен де анықталады. Бұл мұндай іс-шаралар жасөспірімдердің белгілі бір пәндердің пәндік саласындағы мотивациясын арттыруға ғана емес, олардың қабілеттерін дамытуға ғана емес, сонымен қатар басқалар үшін маңызды белгілі бір өнімді жасауға бағытталуы керек екенін көрсетеді [37].

Жобалық қызмет балалардың қабілеттері талап етілетіндей, белгілі бір қызмет түріне жеке тәуелділіктер жүзеге асырылатындай етіп құрылуы керек. Бұл жағдайда білім алушылар кәсіптік бағдар беруге алғашқы қадамдар жасайды [38].

Ал "жобалық оқыту", "жобалар әдісі", "оқу-жобалық іс-әрекет деген не? Жобалық оқытуды дидактикалық жүйе ретінде қарастыруға болады, ал жоба әдісін жүйенің құрамдас бөлігі ретінде, білімді интеграциялауды ғана емес, сонымен қатар жаңартылған білімді қолдануды, жаңаларын алуды қамтамасыз ететін педагогикалық технология ретінде қарастыруға болады. Оқыту мәселелерін кешенді шешу үшін әртүрлі әдістер қолданылады, соның ішінде шығармашылық жобаларды орындау, оның мақсаты білім алушыларды идеяны әзірлеуден бастап оны жүзеге асыруға дейінгі трансформациялық қызмет процесіне қосу болып табылады .

Жобалар жеке немесе топтарда орындалуы мүмкін. Топтық жобаларда жеке бөлімдер жеке орындалады. Бірақ жеке орындалатын жобаларда топтық жұмыстың элементтері бар, мысалы, миға шабуыл жасау немесе бір-бірінің бастапқы идеяларын өзара бағалау. Әр жобаға топтық жұмысты қосу ынтымақтастық дағдылары мен ұжымдық жауапкершілік сезімін дамытуға көмектеседі. Бұл жағдайда балаларға жеке көзқарасты қамтамасыз ету қажет, олардың мүмкіндіктерінің деңгейіне сәйкес тапсырмалар беріп, жұмыс мазмұнын біртіндеп қиындатады. Топтық жұмыс кезінде білім алушылар материалды оны зерттеудің, талқылаудың және жалпыланған, ұжымдық шешім шығарумен өзара оқытудың бірлескен инновациялық түрінде игереді. Топтағы білім алушылар көшбасшының, қызметкердің, Орындаушының

ұйымдастырушылық іс-әрекетінің элементтерін игеріп, практикалық іс-әрекеттің әлеуметтік тәжірибесін алады.

Кешенділігі бойынша жобалар моножоба және пәнаралық болуы мүмкін. Моножобалар бір оқу пәні немесе бір білім саласы шеңберінде іске асырылады. Пәнаралық-сабақтан тыс уақытта әртүрлі білім салаларындағы мамандардың басшылығымен орындалады. Байланыс сипаты бойынша жобалар — сыныпта, мектепішілік, аймақтық және халықаралық. Соңғы екеуі, әдетте, Интернет мүмкіндіктері мен заманауи компьютерлік технологиялар құралдарын қолдана отырып, телекоммуникациялық жобалар ретінде жүзеге асырылады.

Ең алдымен, мұғалім білім алушыларды жобалық қызметке ерікті және мүдделі түрде қосуды қамтамасыз ететін "жобаны іске қосу" туралы ойлануы керек. Бұл проблемалық жағдай туғызу, балалар үшін өмірлік маңызы бар практикалық міндетті талқылау, тартымды перспектива туралы әңгімелеу, беделді тұлғалардың әлеуметтік маңызды міндеттерді шешуге қатысу туралы өтініші және т. б. болуы мүмкін. Тағы бір маңызды әдіс - "ойлану жұлдызы". Оның мәні мұғалім мен балалардың сұрақ қоюында жатыр, ол өз кезегінде ішкі сұрақтарға бөлініп, білім алушылардың іс-қимыл жүйесін анықтайды. Бұл мәселелердің теориялық және практикалық шешімі негізгі мәселені шешуге жақындауға мүмкіндік береді. Негізінен, жобалық қызмет-бұл "ойлау жұлдыздары" жүйесі, білім алушылардың кейінгі практикалық және тиісті танымдық әрекеттері.

Жоба бойынша жұмысты "ми шабуылынсыз" жүзеге асыру мүмкін емес, мұнда білім алушылар жеке және топта проблемаларды, оларды шешу жолдарын іздейді, ең жақсы нұсқаларды, идеяларды таңдайды, қорғайды, өз көзқарастарын негіздейді.

Білім алушылардың оқу іс-әрекетін ынталандыру-қазіргі заманның маңызды мәселелерінің бірі. Қазіргі заманғы интерактивті, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар балалар мен жасөспірімдердің де, ересектердің де оқу процесіне белсенді түрде енуде. Компьютермен жұмыс істеудің барлық жаңа салаларын қамтиды: Ойын, оқыту, қарым-қатынас және т.б. Қазіргі қоғам ақпараттандыру процесімен тығыз байланысты. Компьютерлік технологиялар кеңінен енгізілуде. Бұл үрдіс оқыту әдістерін, құралдарын және нысандарын жаңартуды талап ететін орта білім берудің өзгерген мақсаттарына сәйкес келеді .

Өсіп келе жатқан ақпараттық ағындар ақпаратты өңдеу мен түсінудің жаңа деңгейін, оны ұсынудың жаңа әдістерін тез және тиімді игеруді талап етеді. Компьютерлердің пайда болуы ақпаратпен жұмыс істеу технологиясында төңкеріс жасады. Оқу процесінде АТ-ның артықшылықтары:

- кеңістікті үнемдеу;
- уақытты үнемдеу;
- ақпараттың жеделдігі;
- оқу мотивациясын арттыру.

Көптеген адамдар көрнекі болып табылады, сондықтан мен жаңа материалды ауызша формамен қатар мультимедиялық презентацияларды қолданамын, материалды ұсынудың жаңалығы білім алушылардың танымдық

белсенділігін арттырады. Білім алушымен өзара әрекеттесу қабілеті бар заманауи электронды оқу құралдары білім беруде дамушы парадигманы көбірек жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Әр түрлі мамандардың сабақта компьютерді қолдануы әр түрлі бағаланады. Сонымен қатар, ешкімде компьютерді оқытуда пайдаланудан толық бас тарту жоқ. Бұл компьютерлік технологияның оқытудағы орындылығы мен орны туралы. Алайда компьютердің мектепке келуі сөзсіз. Ол көбінесе мұғалімнің жұмысын жеңілдетуге қабілетті, әсіресе монотонды сипатта. Сіз кез-келген сабаққа компьютерлік интерактивті элементтерді енгізе аласыз. Қазіргі жағдайда мұғалімнің оқытудың интерактивті және ақпараттық-коммуникативтік технологияларын қолдану мүмкіндігі өте зор.

География-бұл пәнаралық және тақырыптардың кең ауқымы арқасында мектеп бағдарламасында ерекше орын алатын бірегей оқу пәні. Ол табиғат, қоғам, экономика және кеңістіктік процестер туралы білімді біріктіреді, бұл білім алушылардың қоршаған әлем туралы теориялық түсініктерін ғана емес, сонымен қатар практикалық дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Географияның мектеп пәні ретіндегі ерекшелігі оны білім алушылардың негізгі құзыреттіліктерін қалыптастыруға ықпал ететін жобалық оқытуды жүзеге асыруға өте қолайлы етеді.

География жаратылыстану, әлеуметтік және экономикалық ғылымдардың элементтерін біріктіреді.

Мысалы:

1. Физикалық география климат, гидрология, геоморфология және экология сияқты табиғи процестерді зерттейді.
2. Экономикалық география өндірістік күштердің орналасуын, көлік жүйелерін және халықаралық байланыстарды талдайды.
3. Әлеуметтік география мәдени ерекшеліктерді, демографияны және урбанизацияны зерттейді.
4. Бұл пәнаралық Географияны биология, тарих, экономика сияқты басқа пәндермен біріктіруге мүмкіндік береді, бұл жобалық оқытудың кең мүмкіндіктерін жасайды.
5. География білім алушылардың күнделікті өмірімен тығыз байланысты. Карталар, статистика, табиғи және әлеуметтік процестерді талдау – мұның бәрі практикалық маңызы бар.
6. Жергілікті экологиялық мәселелерді зерттеу (судың, ауаның ластануы, ормандардың жойылуы) білім алушыларды оларды шешуге бағытталған жобаларға тартуға мүмкіндік береді.
7. Туған аймақтың ерекшеліктерін зерттеу білім алушылардың қоршаған ортаға деген жауапкершілік сезімін қалыптастыруға ықпал етеді.
8. Геоақпараттық технологияларды (ГАЗ) пайдалану білім алушыларға деректерді зерттеуге және оларды нақты жағдайларды талдау үшін қолдануға мүмкіндік береді.
9. География экологиялық сананың, патриотизмнің және жаһандық дүниетанымның қалыптасуына ықпал етеді. Басқа елдерді, мәдениеттерді немесе жаһандық мәселелерді (мысалы, климаттың өзгеруі) зерттеуге қатысты

жобалармен жұмыс істеу білім алушылардың төзімділігін, әлемнің алуан түрлілігін құрметтеуді және табиғат пен қоғам арасындағы байланысты түсінуді дамытады.

10. Жобалық оқыту – бұл білім алушылар пәнаралық тәсілді қажет ететін нақты тапсырма бойынша өз бетінше немесе топтарда жұмыс істейтін әдіс. География контекстінде бұл мыналарды қамтуы мүмкін:

Зерттеу жобалары: мысалы, урбанизацияның туған қаланың экологиясына әсерін зерттеу.

Шығармашылық жобалар: Карталар, макеттер, бейнелер немесе презентациялар жасау.

Әлеуметтік жобалар: аймақтағы экологиялық жағдайды жақсарту үшін бастамалар әзірлеу.

Жобалардың мысалдары:

1. Жергілікті экологиялық проблемаларды бақылау. Білім алушылар өз аймағындағы қоршаған ортаның жай-күйін (өзендердің тазалығы, ауаның ластануы) зерттейді, өлшеулер жүргізеді, деректерді талдайды және мәселелерді шешу жолдарын ұсынады.

2. Туристік маршрут құру. Білім алушылар оның көрікті жерлерін, табиғи ерекшеліктерін және тарихи мұраларын сипаттай отырып, өз аймағының бағытын дамытады.

3. Климаттың өзгеруін зерттеу. Білім алушылар температура, жауын-шашын және олардың бірнеше жылдағы өзгеруі туралы мәліметтер жинап, жергілікті климаттық тенденциялар туралы қорытынды жасайды.

География жобаларын жүзеге асыруда заманауи технологиялар маңызды рөл атқарады:

1. Геоақпараттық жүйелер (ГАЗ): карталар жасауға, деректерді талдауға және кеңістіктік заңдылықтарды табуға мүмкіндік береді.

2. Интернет-ресурстар: ашық дерекқорларды пайдалану (мысалы, БҰҰ немесе Дүниежүзілік банк статистикасы).

3. Бағдарламалық жасақтама: Google Earth немесе ArcGIS сияқты құралдар географиялық деректерді визуализациялауға көмектеседі.

6. Жобалық оқыту нәтижелері

Географиядағы жобалық оқыту:

1. Сыни ойлау мен зерттеу дағдыларын дамыту.

2. Командада жұмыс істеу және коммуникация дағдыларын нығайту.

3. Экологиялық және әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастыру.

4. Практикалық қызмет арқылы терең білімді игеру.

География мектеп пәні ретінде пәнаралық, практикалық маңыздылығы мен тәрбиелік құндылығына байланысты Жобалық оқыту үшін үлкен әлеуетке ие. Географияда жобаларды жүзеге асыру білім алушыларға қоршаған әлемді тереңірек түсінуге ғана емес, сонымен қатар қазіргі қоғамда табысты өмір сүру үшін қажетті дағдыларды дамытуға көмектеседі. Оқытудың бұл түрі Географияны зерттеу процесін қызықты, ынталандыратын және шынайы өмірге мүмкіндігінше жақын етеді.

2. Жобалау қызметі білім алушылардың ынтасын арттыру құралы ретінде

2.1 Мектептің география курсы шеңберіндегі жобалық қызметтің сипаттамасы

5-6-сыныптарда география курсын оқу басталады. География – бұл әлеуметтік және ғылыми білімнің көптеген компоненттерін синтездейтін жалғыз мектеп пәні.

Бұл бағдарлама білім беру стандартының блоктарының мазмұнын нақтылайды, оқу курсының сағаттары ірі бөлімдер бойынша нақты бөлінген және оларды зерделеу реттілігі құрылымдалған [44].

Сонымен қатар, бағдарламада әр бөлім бойынша практикалық жұмыстардың тізімі бар.

Бағдарламаның құрылымы зерттеу және жобалау қызметінің дағдыларын қалыптастыруды дәйекті түрде жүзеге асыруға мүмкіндік береді, өлшеу құралдарымен және табиғи объектілермен жұмыс жүргізіледі. Сонымен қатар, стандартта көрсетілген білім алушылардың барлық іс-әрекет тәсілдерін қалыптастыру үшін жағдайлар жасалады.

Осы сатыдағы географияны зерттеу келесі мәселелерді шешуге бағытталған:

- негізгі географиялық ұғымдар туралы; Жер Күн жүйесінің планетасы ретінде; жер табиғатының географиялық ерекшеліктері, оның геосфералары; геожүйелердің тұтастығы, өзара байланысы және өзара әрекеттесуі туралы білім қалыптастыру;

- жер табиғатының адамдардың өмірі мен қызметіне әсері, олардың қоршаған ортаның жағдайына тәуелділігі, оны сақтау және ұтымды пайдалану жолдары;

- қоршаған ортаның жай-күйі туралы деректерді жинауға, өңдеуге және жүйелеуге арналған картамен және статистикалық материалдармен, аспаптармен және құралдармен, геоақпараттық жүйелермен жұмыс істеуге үйрету;

- қоршаған ортаның жай-күйін бақылау процесінде танымдық қызығушылықты, зияткерлік және шығармашылық қабілеттерді дамыту, жаңа білімді өз бетінше игеру;

- өз өлкесіне, өз аймағына, өз еліне деген сүйіспеншілікті тәрбиелеуді жалғастыру; басқа халықтармен өзара түсіністік; экологиялық мәдениет, қоршаған ортаға ұқыпты қарау .

- **Әлемдік шаруашылық және халықаралық қатынастар туралы білім қалыптастыру:** География әлемдік экономиканың құрылымын, халықаралық сауданы, интеграциялық процестерді және әртүрлі елдердің даму ерекшеліктерін зерттеуге мүмкіндік береді. Бұл білім білім алушылардың әлемдік аренадағы өз орнын түсінуіне көмектеседі.

- **Саяси география және геосаясат туралы түсінік қалыптастыру:** География елдер арасындағы саяси қатынастарды, шекараларды, территориялық дауларды және геосаяси мүдделерді зерттеуге

мүмкіндік береді. Бұл білім білім алушыларға әлемдегі саяси жағдайды түсінуге және бағалауға көмектеседі.

• **Демографиялық процестерді зерттеу:** География халықтың санын, құрамын, қоныстануын, миграциясын және демографиялық өзгерістерді зерттеуге мүмкіндік береді. Бұл білім білім алушыларға қоғамдағы демографиялық мәселелерді түсінуге және болжауға көмектеседі.

• **Урбанизация және қалалар географиясы туралы білім қалыптастыру:** География қалалардың дамуын, қалалық ортаның ерекшеліктерін, қалалық проблемаларды және қалалардың әлемдік экономикадағы рөлін зерттеуге мүмкіндік береді. Бұл білім білім алушыларға қалалық ортада өмір сүруге және қалалық мәселелерді шешуге дайындалуға көмектеседі.

• **Қазіргі заманғы географиялық зерттеу әдістерін меңгеру:** География қазіргі заманғы географиялық зерттеу әдістерін, мысалы, қашықтан зондтау, ГАЖ технологиялары, модельдеу және статистикалық талдауды меңгеруге мүмкіндік береді. Бұл дағдылар білім алушыларға ғылыми зерттеулер жүргізуге және практикалық мәселелерді шешуге көмектеседі.

• **Болашақ мамандыққа бағдарлау:** География әртүрлі мамандықтармен байланысты, мысалы, географ, картограф, эколог, туризм менеджері, қала құрылысшысы және т.б. Географияны зерттеу білім алушыларға өз қабілеттері мен қызығушылықтарына сәйкес келетін мамандықты таңдауға көмектеседі.

• **Мәдениеттер мен өркениеттердің географиялық аспектілерін зерттеу:** Өр түрлі мәдениеттердің қалыптасуына географиялық ортаның әсерін, тарихи процестердің кеңістіктік заңдылықтарын, діндердің таралуын және басқа да мәдени құбылыстарды географиялық тұрғыдан қарастыру.

• **Геосаяси тәуекелдер мен қауіпсіздік мәселелерін түсіну:** Халықаралық қатынастардың географиялық аспектілерін, территориялық дауларды, ресурстар үшін күресті, шекаралық қауіпсіздікті және басқа да геосаяси тәуекелдерді талдау.

• **Дүниежүзілік экономикалық байланыстарды түсіндіру:** Дүниежүзілік сауданың географиялық үлгілерін, инвестициялардың ағымын, еңбек ресурстарын және өндірістік тізбектерді зерттеу.

Бұл курсты оқу кезінде практикалық, өзіндік жұмыстар, Жобалау және зерттеу жұмыстары жоспарланған. Бұл Географияны зерттеудің бастапқы курсы болғандықтан, мұғалім жұмыс тақырыптарын өзі анықтауға құқылы. Бірақ тақырыптарды таңдау кезінде білім алушылардың жас және психологиялық ерекшеліктерін, олардың қызығушылықтарын, сыныптағы қарым-қатынастарын, өзара қарым-қатынастарын ескеру қажет. Осыған сүйене отырып, жобалау және зерттеу жұмыстары топтық және жеке болуы мүмкін. Жұмыстың әр кезеңін нақты және сауатты ойластыру маңызды.

Осы бағдарламаны талдағаннан кейін пәнді зерттеудің бастапқы кезеңінде география білім алушылар үшін жобалық іс-шаралар тақырыптарының тізімі жасалды (1-кесте).

1-кесте. Жобалық қызметке арналған тақырыптардың шамамен тізімі
(автор құрастырған)

№	Класс	Жоба аты
1.	5 класс	«Ұлы саяхатшылар»
2.		«Жорық маршрутын құру»
3.		"Картографиялық Интернет-ресурстар негізінде маршрут құру"
4.		"Тау жыныстарын олардың қасиеттері бойынша анықтау"
5.		"Жердің полярлық түсірілімі"
6.		"Қазіргі әлемнің үлесі"
7.	6 класс	"Әлем теңіздерінің экологиялық мәселелері"
8.		"Снежинка құпиясы"
9.		"Литосфераның табиғи табиғи құбылыстары"
10.		"Осындай әртүрлі карталар мен глобустар"
11.		"Ауыл туризмін дамыту бойынша Бизнес-жоспар"
12.		"Геральдика әлеміндегі өсімдіктер мен жануарлар"

Географияны оқытудың қолданыстағы әдістемелік жүйесі барлық білім алушылар үшін бірдей мазмұнды және оны игерудің бірыңғай қарқынын ескере отырып, білім алушылардың жекелеген топтарының бейімділігі мен қызығушылықтарының әртүрлілігін ескеруге мүмкіндік береді. Жалпы білім беретін оқу орындарының алдына қойылған жаңа мақсаттар пәннің мазмұны мен оның құрылымын өзгертуді талап етеді.

Мазмұнды әзірлеу күрделі әдістемелік проблема болып табылады, әсіресе қазіргі кезде география арқылы мектеп түлектерінің шығармашылық тұлғасын қалыптастыруға ықпал ету міндеті тұрған кезде. Бұл жағдайда оқу пәнінің функциялары өзгереді, оның мазмұны оқу объектісіне емес, білім алушының даму құралына айналады.

География оқу пәні ретінде білім алушының жеке басының дамуына әсер етудің ерекше мүмкіндіктеріне ие, өйткені оның мазмұны қоғамның өмірін және оның табиғатпен өзара әрекеттесуін зерттеудегі кешенді географиялық тәсілге негізделген. Географияны зерттеу білім алушылардың адам және оның айналасындағы әлем туралы тұтас түсініктерін қалыптастыруды қамтамасыз етеді, білім алушылардың әлеуметтік өзін-өзі анықтауына ықпал етеді. Географиялық білім беруді дамытудың қазіргі кезеңі оның мазмұнын білім алушылардың әлемнің географиялық картасын, географиялық мәдениетті

адамның жалпы мәдениетінің құрамдас бөлігі ретінде қалыптастыруға бағыттаумен сипатталады [41].

Географияны оқытудың әдістемелік жүйесінің ерекшеліктері, оның құрылымы мен мазмұнын дамыту көбінесе пәнді оқыту мақсаттарымен анықталады.

Географияны оқытудың әдістемелік жүйесі - бұл географиялық білім беру мақсаттарына жетуге бағытталған өзара байланысты элементтердің жиынтығы. Бұл элементтерге оқыту мақсаттары, мазмұны, әдістері, құралдары және ұйымдастыру формалары жатады. Географияны оқытудың әдістемелік жүйесінің ерекшеліктерінен мысалдар келтірейік:

1. Мақсаттылық:

- Географияны оқытудың басты мақсаты - білім алушылардың географиялық құзыреттілігін қалыптастыру. Бұл құзыреттілік географиялық білімді, дағдыларды, құндылықтарды және тәжірибені қамтиды.

- Мысал: Білім алушылардың әлемнің саяси картасын білуі ғана емес, сонымен қатар әртүрлі елдердің арасындағы қатынастарды түсінуі және саяси оқиғаларға географиялық тұрғыдан талдау жасай алуы.

2. Мазмұндық:

- Географияны оқытудың мазмұны ғылыми негізделген, заманауи және өзекті болуы керек. Ол география ғылымының жетістіктерін, қоғамның қажеттіліктерін және білім алушылардың қызығушылықтарын ескеруі қажет.

- Мысал: Дәстүрлі географиялық біліммен қатар климаттың өзгеруі, су ресурстарының жетіспеушілігі, қалалардың дамуы және халықаралық қатынастар сияқты заманауи мәселелерді қамту.

3. Әдістемелік:

- Географияны оқыту әдістері білім алушылардың белсенділігін, өздігінен білім алуын, шығармашылық қабілеттерін және сыни ойлауын дамытуға бағытталуы керек.

- Мысал: Дәстүрлі лекциялар мен әңгімелесулерден гөрі проблемалық оқыту, жобалық жұмыстар, зерттеушілік әдістер, ойындар, пікірталастар, модельдеу және ақпараттық технологияларды пайдалану.

4. Құралдық:

- Географияны оқыту құралдары оқу процесін көрнекі, қызықты және тиімді етуге көмектесуі керек. Бұл құралдарға оқулықтар, карталар, атластар, суреттер, бейнематериалдар, компьютерлік бағдарламалар, ГАЖ және интернет ресурстары жатады.

- Мысал: Карталарды тек қана көрнекі құрал ретінде емес, сонымен қатар ақпаратты талдау, интерпретациялау және қорытынды жасау үшін пайдалану.

5. Ұйымдастыру формалары:

- Географияны оқыту ұйымдастыру формалары білім алушылардың әртүрлі қажеттіліктерін және оқу жағдайларын ескеруі керек. Бұл формаларға сабақтар, экскурсиялар, практикалық жұмыстар, факультативтер, үйірмелер және конференциялар жатады.

- Мысал: Сабақтарды тек қана сынып ішінде емес, сонымен қатар далада, мұражайларда, кәсіпорындарда және басқа да объектілерде өткізу.

6. Пәнаралық байланыс:

- География басқа пәндермен тығыз байланыста болуы керек. Мысалы, тарих, биология, экономика, математика және т.б.
- Мысал: География сабағында тарихи оқиғалардың кеңістіктік аспектілерін талдау, биологиялық процестердің географиялық таралуын қарастыру немесе экономикалық дамудың географиялық факторларын зерттеу.

7. Жеке тұлғаға бағытталған оқыту:

- Әр білім алушының қабілеті мен қызығушылығын ескеру.
- Мысал: Кейбір білім алушыларға тереңдетілген тапсырмалар беру, ал басқаларына қосымша түсіндірулер жасау.

8. Бағалау:

- Оқыту нәтижелерін бағалау жүйелі, әділ және объективті болуы керек. Бағалау білім алушылардың білімін, дағдыларын, құндылықтарын және тәжірибесін ескеруі қажет.
- Мысал: Тесттер, бақылау жұмыстары, жобалар, презентациялар, портфолио және өзін-өзі бағалау.

Осы ерекшеліктерді ескере отырып, географияны оқытудың әдістемелік жүйесін құру білім алушылардың географиялық құзыреттілігін тиімді қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Географияның қазіргі жағдайындағы бірнеше ерекше ауыр мәселелерге қатысты оқу пәні ретінде көрсетуге болады, бірақ ең алдымен оның қоғамдық беделінің айтарлықтай төмендегенін атап өткен жөн. Көптеген себептер бар. Олардың бірі-ұзақ уақыт бойы география пән болып қала берді, оның негізгі мазмұны білім алушыға табиғи объектілердің орналасуы мен номенклатурасы, халық саны, өндіріс салалары және кезекті экономикалық жоспарларға түсініктеме беру туралы белгілі бір көлемдегі мәліметтерді жеткізуге дейін азайтылды.

Географиядан аналитикалық тәсіл мүлдем жоғалып кетті: қоршаған ортаның жай-күйін бағалау, белгілі бір аймақта ресурстарды пайдалануға сыни көзқарас, халықтың өмір сүру жағдайларын бағалау, экономиканы объективті талдау. Мектеп географиясының ғылыми деңгейін көтеруге деген ұмтылыс оның тым "ғылымға" айналуына әкелді, білім алушылардың үйренуі қиын, сондықтан олар үшін қызықсыз. Бұл жағдайда да, басқа жағдайда да география жалпы қоғамның және әр адамның өмірлік мәселелерінен нақты шындықтан алыс ғылым болып қала берді.

Географиялық білім деңгейінің төмендеуі, мәдениет пен экономиканың дамуындағы, қоғамның қоғамдық-саяси өміріндегі географияның рөлін елемей оны мектептен біртіндеп алыстатудан және А.М. Берлянттың (1990) пікірінше, механикалық түсінілген жаратылыстану ғылымдары шеңберінде белгілі бір субдисциплинаға айналумен көрінеді. Географияның мақсаттарын қарастырмас бұрын, география ғылымының міндеттеріне назар аударайық.

Географияның бірегейлігі-ол қоршаған орта мен онда дамып келе жатқан қоғамның мәселелерін бір уақытта зерттейді. Экономика, биология сияқты басқа ғылымдар табиғатпен немесе экономикамен айналысады. География қоғам мен

табиғатты және олардың арасындағы қатынастарды жан-жақты зерттейді. Бұл күндері Географияны адамсыз, адамға деген көзқарассыз, адамға қамқорлық жасамай елестету мүмкін емес. Бұрын ескерілмеген географияның гуманистік рөлі артып келеді. Осылайша, географияның ғылым ретіндегі маңызы төмендеп қана қоймай, қоғамның қазіргі даму кезеңі үшін ең маңызды болып табылады, өйткені әлем өте айқын, өте маңызды түрде өзгереді.

Географиялық қабықта жаңа түзілімдер пайда болады: мұхит бетіндегі мұнай қабықшалары, атмосферадағы аэрозольдер. Жан басына шаққандағы энергия мен басқа ресурстарды тұтыну артып келеді, бұл минералды байлықты көбірек пайдаланумен бірге жүреді. В.И. Вернадский 20-шы жылдары географиялық табиғи-тарихи, табиғи процестерді түсіне отырып, адамның жер табиғатына әсерін геологиялық факторлармен салыстыруға болатындығы туралы айтты.

Соңғы 15 жылдағы тәжірибе көрсеткендей, табиғатты ұтымды пайдалану саласындағы қоғамдық және аймақтық мәселелерді шешу сапасы қазіргі география деректерінің ескерілуімен тығыз байланысты. Шынайы экологиялық тәсіл географиялық зерттеулерді қамтуы керек. Қарапайым техникалық құрылыстан адамның қолын жасау табиғатқа органикалық түрде сәйкес келетін біртұтас табиғи-техникалық жүйелерді құруға көшудің уақыты келді.

Мұндай жүйелерді құрудың салдарын нақты ғылыми болжау мұндағы негіз болуы керек. Таяудағы онжылдықтағы география ғылымының маңызды дел-табиғат пен қоғамның өзара әрекеттесуінің жаратылыстану-ғылыми базасы ретінде жерге орналастырудың теориялық негіздерін әзірлеу және табиғи-техникалық жүйелерді басқарудың нақты тәсілдерін әзірлеу.. Бұл мәселелерді қайта қоюдың өзі, ежелгі дәуірдегідей, Географияны Жер туралы ғылымдардың көшбасшыларына айналдырады, бірақ, әрине, спиральдың жоғары айналымында.

Географияны шешудің тағы бір аспектісі экономикалық білімнің жетіспеушілігімен, кейде халықтың экономикалық сауатсыздығымен байланысты. Әркім белгілі бір экономикалық міндеттерді шешуге тікелей тап бола бермейді деген жалпы пікір мүлдем дұрыс емес. Дамыған экономикалық ойлау елдің, әлемнің дамуындағы өткенді және бүгінді шынайы бағалауға мүмкіндік береді, бұл өте маңызды ғана емес, сонымен қатар дұрыс азаматтық ұстанымды қалыптастыру, белгілі бір қоғамдық сананы қалыптастыру тұрғысынан өте маңызды. Байқалған оқиғаларды, процестерді, құбылыстарды ғылыми негізделген талдау максимализм көріністерінен, оларды бағалау кезінде сыннан, көңіл-күйдің құлдырауынан және қайта құру шындығына сенімсіздіктен аулақ болуға, елдің қоғамдық өміріндегі әрекеттерді тандауды анықтауға мүмкіндік береді [42].

Демек, білім алушылардың экономикалық ойлауын дамыту - объективті қажеттілік. Өмір мектеп білім алушыларының экономикалық дайындығында түбегейлі өзгерістерді талап етеді.

Экономикалық және әлеуметтік география басқа ғылымдармен, мысалы, демография және әлеуметтанумен, салалық экономикалармен, салааралық ғылымдар тобымен (еңбек, ақша айналымы, несие, қаржы, өндірісті

ұйымдастыру және басқару экономикасы), әлемдік экономика экономикасымен, экономика тарихымен, экономикалық кибернетикамен, физикалық географиямен және табиғат туралы ғылымдардың барлық кешені, оның тұлғаның шығармашылық дамуындағы маңызы зор. Болашақта қазіргі білім алушы қандай мамандық таңдаса да, ол қандай да бір жолмен экономикалық ойлаудың негіздерін білуі керек екені анық.

География ғылымында болып жатқан өзгерістер географияға мектеп пәні ретінде әсер ете алмады. Факт мынада: География сабағында білім алушылардың білімі болмаса, қазіргі білім алушы мүлдем жасай алмайды. Қазір табиғат заңдарының негіздерімен танысу жеткіліксіз. Қоғамдық және кейде техникалық ғылымдармен (өндіріс формалары, табиғатқа әсер ету ерекшеліктері, оның тауарларын өндіру және пайдалану туралы мәселелерде), бұл география қоғам мен табиғат арасындағы өзара әрекеттесу заңдылықтарын әр түрлі аспектілерде зерттейді: жаһандық және аймақтық мәселелерді, жергілікті ерекшеліктерді, экономика мен халықтың тарихи өзгерістерін, еңбек бөлінісін ескере отырып және ұлттық қатынастар. Бүгінгі таңда бұл мәселелерді тек экономистер, инженерлер, фермерлер, саясаткерлер ғана емес, барлық мәдени адамдар түсінуі керек.

Қоғам өмірінде болып жатқан өзгерістер мектепте географияны оқытудың біртұтас көзқарастарын өзгертеді. Сұрақ туындайды: мектеп географиясы өзінің мазмұны арқылы білім алушылардың біліміне, тәрбиесіне және дамуына қалай ықпал ете алады?

Білім берудің мақсаты-өзінің объективті заңдары бойынша өмір сүретін әлемді білу және білім алушының алдыңғы ұрпақтары жинаған әлеуметтік-тарихи тәжірибені иемденуі, оған тек білім ғана емес, сонымен бірге әлеуметтік дамыған құндылықтар, нормативтер, әлеуметтік маңызды бағдарлар кіреді.

Бұл жағдайда оқыту тек білім беру үшін білім беру ретінде емес, білім алушының жеке қасиеттерін қалыптастыру ретінде түсініледі.

Тәрбиенің маңызды жағы және оның нәтижесі – құндылық-этикалық бағдарларды қалыптастыру. Терминнің өзі субъективті диалектика категориясы. Құндылық-этикалық бағдарларды бір немесе басқа білім қалай үйрететінін үйрету мүмкін емес. Тек ақыл-ой қызметіне негізделген танымдық оқыту бұл жерде қолайсыз [43].

Екі жол бар: эмоцияларға, адамгершілік құндылықтарға жүгіну арқылы тұлғаның осы саласына тікелей әсер ету және география ғылымында өз ізін қалдырған адамдардың жеке мәселелерін, сюжеттерін, өмірі мен іс-әрекетін қарастыру кезінде эмоциялар мен сезімдерге жүгінудің әртүрлі тәсілдерін қолдану арқылы Географияны зерттеу процесінде құндылық бағдарларын қалыптастыру.

Бұрын қабылданған құндылықтардың құнсыздануы, шашыраңқы нанымдар аясында өмір туралы жаңа философиялық түсінік, дүниетаным жиі туады. Біздің қоғам үшін бұл әлем педагогикасының негізгі қозғаушы күші ретінде жалпыадамзаттық құндылықтардың басымдығы және ізгілендіру болып табылады.

Әлем педагогикасы жаңа дүниетанымның – әлем идеологиясының ажырамас бөлігі ретінде қалыптасады және дамиды. Әлем педагогикасының негізгі идеялары: ақылға қонымды әлем идеясы, адамгершілік әлем идеясы, адам әлемі идеясы.

Бұл идеялар мектеп географиясының мақсаттары үшін көрініс тапты, олар келесідей тұжырымдалған:

I. жердің ноосферасының құрамдас бөлігі ретінде біртұтас әлемнің географиялық көрінісін ашыңыз, ол үшін:

- білім алушыларда табиғат пен қоғамның өзара байланысы және осы қатынастың кеңістіктік ерекшеліктері туралы ғылыми көзқарастарды дамыту;

Ф. С. Шлехтидің "XXI ғасырға арналған мектеп" кітабын талдай отырып, мектеп түлегі игеруі керек келесі жеке қасиеттерді оқшаулауға болады:

Өз бетінше сыни тұрғыдан ойлау (автор бөліп көрсеткен), нақты шындықта туындайтын проблемаларды көре білу және заманауи технологияларды қолдана отырып, оларды ұтымды шешу жолдарын іздеу; алған білімдерін оны қоршаған шындықта қайда және қалай қолдануға болатындығын нақты түсіну; жаңа идеяларды қалыптастыруға, шығармашылықпен ойлауға қабілетті болу.

Сыни ойлауды дамыту міндеті бірінші орынға шығады. Енді ақпаратты игеріп қана қоймай, оны сыни тұрғыдан бағалау, түсіну, қолдану қажет. Жаңа ақпаратпен кездескенде білім алушылар жаңа идеяларды ойластырылған, сыни тұрғыдан, әртүрлі көзқарастардан қарастыра білуі керек, берілген ақпараттың дәлдігі мен құндылығы туралы қорытынды жасай алады.

Сыни ойлауды дамыту технологиясы білім алушыларға не береді? Біріншіден, өз білімінің сапасы үшін жауапкершілік артады. Екіншіден, кез-келген типтегі мәтіндермен және үлкен көлемдегі ақпаратпен жұмыс істеу дағдылары дамиды. Үшіншіден, шығармашылық және аналитикалық қабілеттер, басқа адамдармен тиімді жұмыс істеу қабілеті дамиды.

Сыни ойлауды дамыту технологиясының айрықша ерекшеліктері ретінде оның әмбебап сипатын атап өткен жөн, бұл әр түрлі жастағы білім алушылармен: бастауыш сынып білім алушыларынан бастап жоғары оқу орындарының білім алушыларына дейін кез-келген пән мұғаліміне осы жобада тиімді жұмыс істеуге мүмкіндік береді. Бұл педагогикалық технология нақты мұғалімдер практикасына бағытталған, өйткені ол оқу мен жазуды - кез-келген білім беру қызметінің негізгі процестерін қолданады. Бұл оқыту мен даму мәселелерін бір уақытта тиімді шешуге, мәтінмен жұмыс пен қарым-қатынасты (топтық жұмыс) үйлесімді үйлестіруге мүмкіндік береді. Білім алушы мен мұғалімнің дамуына бағытталған басқа педагогикалық тәсілдер мен технологияларға ашықтық және білім беру процесінде білім алушы мен мұғалімнің ынтымақтастығына назар аудару сыни ойлауды дамыту технологиясын бірқатар өзекті педагогикалық инновацияларға қояды.

Оқу бағдарламасы «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын бекіту туралы" Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы» Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту

министрінің 2025 жылғы 23 қаңтардағы №12 бұйрығымен бекітілген бастауыш және негізгі орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарына сәйкес әзірленген (Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 35670 болып тіркелген).

«География» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасы оқыту мен тәрбиенің біртұтастығын іске асыруды, базалық құндылықтарға негізделген мазмұндық концептілер арқылы білім алушының дүниетанымын, адамгершілік қасиеттерін қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

«География» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасының мазмұны бастауыш білім беру бағдарламасын аяқтаған білім алушының бойында тұлғаның өзін-өзі жетілдіру, тілдік және коммуникативтік, мәдени-әлеуметтік, еңбек, оқу-танымдық, зерттеушілік, ақпараттық-технологиялық түйінді құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағдарланады.

«География» оқу пәні бойынша үлгілік оқу бағдарламасының мазмұны негізгі орта білім беру бағдарламасын аяқтаған білім алушының бойында тұлғаның өзін-өзі жетілдіру, тілдік және коммуникативтік, мәдени-әлеуметтік, еңбек, танымдық, ғылыми және зерттеу, ақпараттық-технологиялық түйінді құзыреттіліктерін қалыптастыруға бағытталған.

«География» оқу пәнін оқытудың мақсаты: дүниенің географиялық бейнесін тұтас қабылдайтын, географиялық ойлау қабілеті дамыған, географияның әдістері мен тілін білетін және қолданатын, географиялық мәдениеті бар тұлға тәрбиелеу.

«География» оқу пәнін оқытудың міндеттері:

1) табиғи және антропогендік нысандарды, құбылыстар мен мәселелерді қамтитын әлемнің географиялық бейнесін ашу, қоршаған әлемнің аумақтық айырмашылықтарын, олардың объективті сипаты мен адамдардың өмірі үшін маңыздылығын түсінуді қалыптастыру;

2) білім алушылардың бойында табиғат пен қоғам арасындағы өзара байланыстарға, осы байланыстардың кеңістіктік ерекшеліктеріне ғылыми көзқарастарды қалыптастыру;

3) қоғамдық өндірістің, табиғатты қорғау мен табиғатты тиімді пайдаланудың ғылыми-жаратылыстану, әлеуметтік-экономикалық негіздерін ашу;

4) білім алушылардың географиялық зерттеу әдістері мен зерттеу дағдыларын игеруіне ықпал ету;

5) география ғылымының түсініктері мен терминдерін меңгеруіне ықпал жасау;

6) кеңістіктік ойлау мен картографиялық дағдыларды қалыптастыру;

7) географиялық білімді күнделікті өмірде, өз іс-тәжірибесінде пайдалану дағдыларын дамыту.

«География» оқу пәні – табиғи, қоғамдық, әлеуметтік нысандарды, құбылыстарды, үдерістерді бірлікте қарастыратын маңызды пән. География табиғи және антропогендік нысандардың арасындағы кеңістіктік-уақыттық өзара байланыстар мен өзара тәуелділіктерді зерттейді.

Тұлғаның географиялық мәдениеті – бұл жердің табиғаты, оның

әртүрлілігінің себептері, халық және оның экономикалық қызметі туралы білімге негізделген өмірлік құндылықтар жүйесі, оның ішінде «адам-табиғат-қоғам-мәдениет» қарым-қатынасы үрдісінде білім алушының мінез-құлқын реттейтін қоршаған ортаға құндылық қатынасы 6 жүйе құрушы болып табылады.

Дүниенің географиялық бейнесі – аумақтық табиғи-қоғамдық жүйелердің қасиеттері мен заңдылықтары туралы көзқарастар жиынтығы.

Географиялық ойлау – географиялық нысандардың, құбылыстар мен мәселелердің маңызды қасиеттерін немесе ерекшеліктерін, сондай-ақ олардың арасындағы байланыстарды тану және көрсету процесі; ол аумақтылығымен, күрделілігімен, жаһандануымен ерекшеленеді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазіргі заманғы білім берудің басты мақсаты – білім алушылардың өз бетінше білім алуға, сыни ойлауға және практикалық мәселелерді шешуге қабілеттілігін дамыту. Осы мақсатқа жету үшін география курсын оқытуда жобалық әдіс таптырмас құрал болып табылады. Бұл әдіс білім алушылардың қызығушылығын арттырып, олардың зерттеу дағдыларын дамытады, сонымен қатар географиялық білімді нақты өмірлік жағдайлармен байланыстыруға мүмкіндік береді.

Жобалық іс-әрекетті ұйымдастырудың ерекшеліктері анықталды

География курсына жобалық іс-әрекетті ұйымдастырудың өзіндік ерекшеліктері бар:

Жоба тақырыбы білім алушылар үшін қызықты әрі маңызды болуы керек, сондай-ақ олардың күнделікті өмірімен байланысты болуы тиіс. Мысалы, жергілікті жердің экологиялық проблемалары, туристік әлеуеті, климаттың өзгеруі және т.б.

Жоба білім алушылардан зерттеу жүргізуді, ақпарат жинауды, деректерді талдауды және қорытынды жасауды талап етеді.

Географиялық жобалар көбінесе басқа пәндермен (тарих, экономика, экология, математика және т.б.) байланысты болады. Бұл білім алушылардың білімін кеңейтіп, әртүрлі пәндер арасындағы байланысты түсінуге көмектеседі.

Жобалар көбінесе топпен орындалады, бұл білім алушылардың командада жұмыс істеу, пікір алмасу, жауапкершілікті бөлісу және ортақ мақсатқа жету дағдыларын дамытады.

Жобаның нәтижесі нақты болуы керек, мысалы, карта, модель, презентация, баяндама, ұсыныс және т.б.

География курсына оқытуда жобалық әдісті тиімді қолдану үшін келесі әдістемелік ұсынымдарды ескеру қажет:

1. **Тақырыпты таңдау:** Білім алушылардың қызығушылығын ескере отырып, оларға тақырыпты өздері таңдауға мүмкіндік беру керек.

2. **Мақсатты анықтау:** Жобаның мақсаты нақты, өлшенетін және қол жеткізетін болуы керек.

3. **Жоспарлау:** Жобаны орындау кезеңдерін анықтап, әр кезеңге уақыт бөлу керек.

4. **Ақпарат көздерін анықтау:** Білім алушыларға ақпарат жинау үшін әртүрлі көздерді (кітаптар, интернет, сарапшылар, статистикалық мәліметтер және т.б.) пайдалануға көмектесу керек.

5. **Деректерді талдау:** Білім алушыларға жиналған деректерді талдау және қорытынды жасау дағдыларын үйрету керек.

6. **Нәтижені ұсыну:** Білім алушыларға жобаның нәтижелерін әртүрлі формада (презентация, баяндама, постер және т.б.) ұсынуға мүмкіндік беру керек.

7. **Бағалау:** Жобаны бағалау кезінде білім алушылардың белсенділігі, зерттеу жұмысының сапасы, нәтиженің нақтылығы және практикалық маңыздылығы ескеріледі.

Шетелдік және қазақстандық тәжірибе

Бұл бөлімде жобалық әдісті география курсына қолдану бойынша шетелдік және қазақстандық мұғалімдердің тәжірибелері қарастырылады. Шетелдік тәжірибе білім алушылардың зерттеу дағдыларын дамытуға, пәнаралық байланысты нығайтуға және инновациялық технологияларды қолдануға бағытталған. Қазақстандық мұғалімдердің тәжірибесі жергілікті жағдайларға бейімделген және білім алушылардың патриоттық сезімін оятуға,

экологиялық санасын қалыптастыруға және әлеуметтік белсенділігін арттыруға бағытталған.

География курсын оқытуда жобалық әдісті қолдану білім алушылардың қызығушылығын арттырып, олардың зерттеу дағдыларын дамытады, сонымен қатар географиялық білімді нақты өмірлік жағдайлармен байланыстыруға мүмкіндік береді. Жоғарыда аталған ерекшеліктерді және әдістемелік ұсынымдарды ескере отырып, мұғалімдер жобалық іс-әрекетті тиімді ұйымдастырып, білім алушылардың жан-жақты дамуына ықпал ете алады. Шетелдік және қазақстандық тәжірибе жобалық әдісті география курсында табысты қолданудың көптеген мысалдарын ұсынады және мұғалімдерге өз жұмыстарында пайдалануға болатын идеялар береді.

Пайдаланылған дереккөздердің тізімі

1. Негізгі орта білім беру деңгейінің 7-9-сыныптарына арналған «География» пәнінен үлгілік оқу бағдарламасы.
2. Н.Л. Пелагейченко. Метод проектов untitled
3. Финская система обучения: Как устроены лучшие школы в мире, Тимоти Уокер – epub, pdf на Литрес.

4. Феномено-ориентированное обучение, Феномено-ориентированное обучение. Рудяшко. А.А. https://solncesvet.ru/book_work/55192/?ysclid=maut6d9
5. Совет по полевым исследованиям (FSC): <https://www.field-studies-council.org/>
6. Географическая ассоциация: <https://www.geography.org.uk/>
7. Особенности проектного управления в Канаде. <https://begemot.ai/projects/572710-osobennosti-proektnogo-upravleniia-v-kanade?>
8. Проектная деятельность в старшей школе. проблемы и пути решения. этапы работы над проектом. | Методическая разработка (10, 11 класс) по теме:
9. «Оқу-зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру және жобалау жұмыстары» тақырыбындағы реферат.
10. Сараева Е.В. Использование метода проектов на уроке технологии // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы V Междунар. науч. конф. (г. Уфа, май 2014 г.). — Уфа: Лето, 2014. — С. 125-127. — URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/103/5615/>
11. «Қоғамдық-гуманитарлық бағыттағы пәндерді оқытуда базалық құндылықтарды қалыптастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар» Астана, 2023 Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

МАЗМҰНЫ

	Кіріспе	2
1	Білім алушылардың жобалық іс-әрекетін ұйымдастырудың ерекшеліктері	4

2	География курсын оқытуда жоба әдісін қолдану және жобалық іс-әрекетті ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар.	32
	Қорытынды	95
	Пайдаланылған дереккөздердің тізімі	96

**«7-11-сыныптарда географияны оқыту процесінде білім
алушылардың функционалдық сауаттылық дағдыларын қалыптастыру
және дамыту бойынша әдістемелік ұсынымдар»**

Басуға қол қойылды 15.02.2025 ж. Формат 60×84 1/16. Офистік қағаз.
Офсеттік басып шығару Шрифт Times New Roman. Шартты б.т. 12